

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Dr. Antal László. — Előfizetési felhívás. — Dr. Antal László. — Nyílt levél (Garda Józseftől.) — Tárcza: Ima. (Herepei Gergelytől.) — Örtüzek (Szalay Károlytól.) — Az uttörők sirja. — Tűzkár elleni biztosítási szerződvény. — Tanügyi rovat: Rendszabályok, törvények és utasítások az erd. ev. ref. collegiumok számára. — Irodalom. — Különfélék. — A szerkesztő postája.

Dr. ANTAL LÁSZLÓ.

sz. 1808. — † 1884.

Egy hosszú, érdemekben minden évvel gazdagabb és mindig gazdagabb élet aludt ki váratlanul és bármily későn, még mindig igen korán a múlt év bezárultával, a kit az övéin és környezetén kívül s túl sokan, maga az anyaszentegyház is mélyen és őszintén gyászol.

A megboldogult a szó teljes értelmében méltó fia és örököse volt az egykori nagytekintélyű püspöknek, Antal Jánosunknak, s bár a világ rendje szerint, nem az egyház szolgálatára szentelte magát, azért mégis egyik legelső rendü papjává lön Krisztus anyaszentegyházának. Ő is a szenvedők enyhítésére, vigasztalására vállalkozott, ő is a nyomorultakat és szegényeket gondozá, ő is, és pedig tettel, hirdeté az egy Atya minden gyermekének édes-egy testvér voltát s azt a nemes humanismust, mely nem tesz különbséget az emberek között, hanem csak az erkölcsi derékség és segélyre szorultság mértéke szerint. S mert a templom pitvara az iskola: ő is hő gondozásába fogadta a gyermekek és ifjak templomát, a felvilágosodás, a tudományok hajlékait s mint igaz protestans: az Ur anyaszentegyházát avál építette, hogy meleg barátja, a szó nemes értelmében gondnoka vala az iskolának ép úgy, mint az egyháznak s a marosvásárhelyi collegium

ép úgy fenkölt szellemü őret tisztelte ő benne, mint a marosvásárhelyi egyház.

Valóban, a midőn a köztisztelet, a királyi elismerés férfira, a családja és polgártársai által oly őszintén szeretett alakra, a fáradhatatlan kötelességteljesítés és jótevés e kitünőségére emlékezünk, nem tudjuk, mely érzelem erősebb szívünkben: a bánat-e hogy többé nem a mienk, avagy a büszkeség, hogy a mienk volt? Az isteni kegyelem, mely anyaszentegyházát, nemzetünket oly egész emberekkel, oly hív polgárral és magasra hívó példányférfiakkal ajándékozta meg, a minő Dr. Antal László vala, biztatva int felénk s a midőn hálával tölt el, reményt nyújt, hogy megörökíti közöttünk az igaz keresztyén-ség, a valódi emberiesség ama szellemét, mely nem hantolható be a sirokba, hanem a kitünők emlékezetével átöröklük a fiukra és unokákra s mindazokra, kik ma mély megilletődéssel, de édesfájó büszkeséggel is gondolunk az elköltözött Dr. Antal Lászlóra, ki nem csak volt, hanem marad is az erdélyi reformált egyházkerület egyik kitünősége.

Áldás emléken!

Sz. B.

Előfizetési felhívás.

A politika mindent felfal; a templom harangjai szavát elnyeli a piaci zsibaj. Miként az önhitt tudás előtt a vallás, úgy hallgat az emberfaj- és élet-gyűlölet előtt az egyház. Isten szolgáinak természetes vezérszerepét elragadta a napi sajtó ordító tábor. Az egyedül megtartó, egyedül tökéletesítő benső táplálkozás az Atyából, fel-fujt rendszereknek, s ingadozó tételeknek adott helyet; a lejtő kész, a bomlás megindult. — Ki hagyjuk-e aludni az örökké való fénytengernek

— Mi ezt hisszük és valljuk. E szellemben óhajtjuk az erdélyi részek 18 egyház-megyéjének, egyházkerületünknek, a bérczek és a szabadság hazájának eme kis tárogatóját zöngetni, lapunkat szerkeszteni. Hallgassuk meg egymás édes álmait, való keserveit! Függjünk össze; a szervezkedés napjai után eljönnek a cselekedet ügyei! — A „Protestáns Közlöny“ eddigi csinos alakjában, az eddigi árban — *egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr., másod s harmad osztályu lelkészeknek 5 frt.* — s jövőre pontosan minden vasárnapra fog megjelenni. Viszonyaink szerint kisebb árban lehetetlen kiállítanunk; így is csak úgy tarthatjuk fenn ez egyetlen erdélyi ev. ref. egyházkerületi lapot, ha az előfizetési díjak pontosan beküldetnek. A lap szellemi és anyagi részét illető küldemények az első oldalon jelzett helyekre czimezendők.

Sándor József,
a „Protestáns Közlöny“
felelős szerkesztője.

Maros-Vásárhely, jan. 1.

Egyházunk ujabban kidőlt oszlopának haláláról gyászjelentéseket a család, a városi törvényhatóság és tisztikar, az ev. ref. főtanoda és ev. ref. egyház adtak ki, melyeknek rövid foglalatait a következőkben összegezzük:

Alólírtak a magunk, valamint számos közeli és távoli rokonaink nevében megrendült kebellet tudatjuk, hogy orvos sebésztudor, szülésmester *Magyardellői Antal László*, királyi tanácsos, a marosvásárhelyi ev. ref. collegiumnak és ev. ref. egyháznak főgondnoka, városi és országos kórházi főorvos stb. stb. folyó év december hava 28-án d. u. 5 órakor, 77. évében bevégezte tevékeny életét. A már néhaiban a család kegyelettel szeretett fejét; a vallás- és nevelésügy leglelkesebb, buzgó apostolát és védőjét; a szenvedő emberiség önfeláldozó, nemeslelkű ápolóját; a köz- és jótékony intézetek fáradhatatlan, áldozatkész pártolójukat veszítették el, ki agg kora daczára, sokoldalú, közhasznú munkásságában utolsó perczéig hiven kitartó volt. Boldogult halottunk hült tetemei folyó hó 31-én d. e. 10 órakor fognak nagyszentkirályutcai szállásáról az ev. reformátusok sirkertjében örök nyugalomra helyeztetni. Legyen emléke áldott, nyugalma csendes! Az elhunytanak gyermekei: Antal János, kir. törvényszéki bíró, neje Huszár József és gyermekeik; Antal Nelli és férje Deési Farkas, kir. táblai bíró és gyermekeik; Antal Géza orvostudor, egyetemi tanár. A boldogult testvére: Antal Zsuzsanna, néhai erdélyi ev. ref. püspök Zágóni Bodola Sámuel özvegye, gyermekei és unokái.

Marosvásárhely szabad királyi város törvényhatósági bizottsága és tisztikara a törvényhatósági és közigazgatási bizottsági tagot, a szeretve tisztelt pályatársat, a közügyek lankadatlan bajnokát s a városnak buzgó és hiv tisztelőjét, a városi főorvost siratja.

A m.-vásárhelyi ev. ref. collegium gondnoki és tanári kara a vásárhelyi ref. egyház-község és reformált collegium főgondnokának halálát gyászolja. „Az elhunytban — írja a gyászjelentő — a szenvedő emberiség egyik lelkiismeretes orvosát, a nevelés-oktatásügy fáradhatatlan bajnokát, a helybeli ref. egyház hű és buzgó tagját és előjáróját, collegiumunk 23 éven át páratlan áldozatkészsgü és nagyérdemü gondnokát veszítette el.“

A marosvásárhelyi ev. ref. egyház szeretett és felejthetetlen emlékü főgondnokát e szavakkal siratja el: „A boldogultban egyházunk leghivebb tagját, legbuzgóbb előjáróját veszítette el.“

*

A ravatal.

A nagy halott ravatalához a temetési napon egész bucsujárás volt. A menyezetes ravatalalt a koszoruk egész özöne árasztotta el, melyeknek diszes szalagjairól a következő feliratok voltak leolvashatók: Dr. Antal Géza a felejthetetlen jó édes apának. Sándor János és családja. Nelli, férje és gyermekei, a felejthetetlen, jó atyának, illetve nagyatyának. A legjobb atyának, apósának és nagyatyának Antal János neje és gyermekeik. Az iparos önképző és betegsegélyző egyesület szeretve tisztelt elnökének hálája jeléül. A marosvásárhelyi ref. egyház fáradhatatlan főgondnokának dr. Antal Lászlónak. Özv. Szász Károlyné az öreg hű barátnak. Dr. Antal László orvostudornak tisztelő kartársai. Antal László orvostudornak Br. Kemény Károlina. Városi tisztikar főorvos Dr. Antal Lászlónak a városi tisztikar 1884. Igazi jótevőjük és nagybátyjuknak Molnár Zsigmond és családja. A marosvásárhelyi társalgóegyesület érdemdus alelnökének. Felejthetetlen Nesztorának a ref. főtanoda ifjúsága. A marosvásárhelyi ev. ref. Collegium felejthetetlen főgondnokának. Marosvásárhely sz. kir. város közönsége Dr. Antal Lászlónak. Dr. Gece Dániel emberszereteti-intézet igazgató bizottsága. Ezenkívül névtelen koszoru volt még 23 darab.

A koszoruk egy részét küldöttség helyezte el a ravatalra. A városi tisztikar koszoróját Borosnyay Pál polgármester, az ev. ref. collegiumét Illyés Károly algondnok, a casinót Bihari Sándor igazgató, az iparos önképző- és betegsegélyző-egyesületét Deák Lajos tiszteletbeli alelnök, a városi törvényhatósági bizottságét Lázár Ádám országgy. képviselő, az orvosi karét dr. Marosi Kálmán, az ev. ref. egyházét L. Bálinth Dénes algondnok, a Gece emberszereteti intézetét Molnár Zsigmond ügyvéd adta át, a részvét alkalmi szavai mellett. A gyászoló család részéről dr. Antal Géza budapesti egyetemi tanár, a boldogult fia és Deési Farkas, kir. itélőtáblai bíró, a néhai veje, fogadták a küldöttségek végtisztességételét.

*

A temetés.

Mióta ez az emberöltő Maros-Vásárhelyt él, nem volt hasonló nagyszabású temetés. A temetési szertartás d. e. 10 órától d. u. 1/2 1 óráig tartott. A hármaskoporsót hat fekete ló vont. A diszes halotti kocsin, mely előtt a koszorut vivő kocsi keltette fel a közfigyelmet, 2 fehér ló által vonatva. E nagyvárosias fény egészen szokatlan volt ez ideig Maros-Vásárhelyt. A kocsik mellett a fályavivők kettős sora követelt tért magának az ezerekre felgyűlt közönség sorfalai között, míg a koporsó után a

magán- és bérfogatok egész hosszú vonala következett. Még el sem indult volt a gyászkoCSI a nagyszentkirály-utczai halottas háztól s a közönség egy része már a vár előtt haladott fel az ev. ref. temető-kert felé.

Társulatok, egyletek gyászlobogók alatt testületileg jelentek meg a nagy halott temetésére, kinek koporsója felett a háznál Vass Tamás ev. ref. lelkész, a sirkertben pedig Szász Domokos egyházkerületi püspök-helyettes végezték az egyházi szertartást igen megható könyörgés s emelkedett szellemű halotti beszéd által. Ugyancsak a sirnál a református tanoda nevében Lénárt József főt. s. tanár mondott csinosan kidolgozott emlékbeszédet.

E helyen különösen Szász Domokos ékesen szólását festői színezettel ékített halotti beszédét emeljük ki, melyhez hasonló a czinteremben összegyűlt hívek aligha hallottak, mert nem volt egy Antal László és egy Szász Domokos, hol a gazdag tárgy olyan ékesen szóló, virágos irányu feldolgozóra találjon. A Szász Domokos beszéde alatt sok könyvet láttunk más felekezeti, előkelő egyének szemeiből is kiomlani, s nem csoda, ha a szívből származott és szívhez szóló szavak mély megindulását idézték elő az érzelmek tengerének. Az elmondott, remek beszédek után átadták a kihűlt porokat az anyaföldnek, s az egyház annyi jelesei között most már örökre pihen dr. Antal László, kinek legyen emlékezete áldott!

Sincer.

NYILT LEVÉL TISZT. O. WERESS SÁNDOR BÁNDI REF. LEKIPÁSZTOR URHOZ.

N.-Enyed, 1884. decz. 29.

Kedves barátom, a hitben igaz fiam!

Nagy lelki gyönyörűségemre szolgált azon indivány, melyet a gyulafehérvári ref. egyházmegye f. év és hó 11-én tartott közgyűlésén, a konfirmáció sikeresebb és alaposabb oktatására vonatkozólag tettél, mely szerint: *„a vallást minden egyházközségben a rendes és ismétlő iskolában a pap tanítsa, konfirmációra csak a 14 évet betöltött ifju bocsáttassék (ez különben törvény, I. az 1873. novemberben tartott egyh. ker. gyűlés határozatait) és a tanítás 8 hétig tartson.“*

Nagy lelki gyönyörűségemre, mert látom, hogy azon katechétkai elvek, melyeket, isten kegyelméből, 23 éve hirdetek, egyházi életünkben visszhangra találnak.

Mig a papság föl nem karolja népiskoláinkban az egyháztörténelem, vallás- és erkölcsstan tanítását, mig ennek növelés- és oktatástani vagy egyszerűen: katechétkai elvek szerint való vezetését szívére nem veszi, saját tisztévé nem teszi, vajmi kevés reményt táplálhatunk a szt.-egyházunk benső lelki megújodása, megelevenedése iránt!

Szorgos plántálás és magvetés nélkül nincs örvedetes aratás! A talajt korán kell elkészíteni, ha megkevényedik, nem fogadja kebelébe az ige magját, Jézus idevonatkozó parabolája tökéletes életigazság.

Az iskola az a szt. egyház veteményes kertje. Ki ennek evangyeliomi kertésze, gondozója, felügyelője, magvetője? Jézus szerint a lekipásztor.

Milyen e kert alakja most, milyen a plantatio? Fe-

lel rá a tapasztalat. Mi az eredménye? Üres templom, néhol pár krajczár miatt avertáló törekvés. Te értesz engemet, átalánosságban szólok. Az agy és szív ép úgy megköveteli a szellemit, mint az anyagi táplálkozást.

Mulasszuk el az utolsót, az egész kihál; vagy: egész gondunkat fordítsuk csak az utolsóra, a lélek képességei nem fejlődnek ki; éhesen maradnak, az éhség pedig fojlasztó; itt van az anyag embere, még pedig különböző alakokban föl a Kufflerekig, Bereczekig és Thomasokig.

A ker. élet eltető elemeit az evangyéliom szolgáltatja. Ki az evangyéliom, az ige hirdetője? A lekipásztor. Kiknek hirdeti? mindenkinek; a kisdedeken kezdi — bocsássátok hozzám a kisdedeket és ne tiltsátok meg és a nagyoknál végzi. Hivatala folytonos kirygma, más-más alakban, hallgatói értelmi felfogásához mérten, magát azokhoz tapintattal, bölcseséggel és teljes szeretettel alkalmazva. A ker. élet belülről nő kifelé, de kezdetül fogva ker. elemekkel, eszmékkal kell táplálkoznia, hogy izmossá váljék, különben csak a keresztség vize és az anyakönyv lapjai bizonyítják keresztyén voltunkat, de nem az evangyéliom melegétől áthatott szeretet, buzgóság és áldozatkészség.

Kedves barátom! te egyszersmind falusi ember is vagy, mint olyan, tudom, sok tapasztalatot szereztél a Hegyalja nektárt termő, gyönyörű vidékén, a régi fejedelmi székhely szomszédságában; de nem hiszem, hogy olyan gazdára találtál volna, ki így okoskodnék: báranyaimat nem gondozom, nem táplálom, mig hasznukat nem vehetem, majd, ha fejhetem és nyirhatom őket, gondom lesz rájuk.

Az anekdota szerint a cigány ugyan megpróbálta volt az ilyen szerű theoria alkalmazását, de szomorú tapasztalatra jutott.

A zsinatok, egyh. törvényhozó testületek egész odaadással gondoskodnak az a. szt. egyház közigazgatási s külső alakjairól és kereteiről, de ezen keretekbe élő, mozgó, lelkes lények kívántatnának, milyeneket csak iskolázottság növelhet.

Jobb napokat remélünk és várunk, de, hogy reményünk alapos legyen: tennünk is kell. Az egyh. kerületi közgyűlésnek nem annyira vélemény adásra, mint intézkedésre volna szüksége, még pedig üdvös indítványod értelmében. Hogy az ige minél előbb testté váljék, lelkemből óhajtom!

Boldog új esztendő kívánása mellett fogadd forró kézszeritásonmat.

GARDA JÓZSEF,
theol. akad. tanár.

AZ UTTÖRŐK SIRJA.

Tekintetes szerkesztő ur!

Bátor vagyok jelen soraimnak becses lapjában leendő közlése végett — nemzetünk és anyaszentegyházunk érdekében — mély tisztelettel fölkérni.

Én, alólirt ev. ref. lelkész, esperesi rendelet következtében, az 1882-ik év őszén a pusztakamarási ev. ref. egyház megürült lelkészi állomására beszolgáló lelkészül kirendeltetvén: kötelezettségemnél fogva, előbb is számbavettem az egyház ládájában található urasztali készleteket és egyházi iratokat. Mely utóbbiak között találtam egy 1769-ről keltezett, igen érdekes emlékiratot, mely szóról-szóra következő:

„Adom tudtára mindeneknek, különösen kedves gyermekeimnek és utánnok való maradékaimnak, minthogy az én nyomoruságaim felette sokak voltak és egyik szükség a másikat kiáltotta az én fejem felett, de mind azok között a Szent Isten a maga figyelmét én töltem meg nem vonta; hanem a maga kezein tartván megerősített és megsegített az én kívánságom szerint, hogy avagy csak is Pusztakamaráson az Úr dicsőségére szenteltetett reformátum templomot igen nagy pusztaságiból általam megépíteni megengedte. Melyért dicsőség legyen az Atya, Fiu, Szentlélek teljes Szentháromság egy bizony örökké való Istenségnek mindörökké Amen! De ugyan templomhoz parochiát is megengedte az Úr énnékem építeni. Igyekeztem teljes szivből hogy az Úr papjai nyugalomban élhessenek.

Tudván pedig mind az ekklézsiának kevés voltát, mind pedig az ő hidegségeket, azért adtam az itt lévő s leendő papok számára száz német forintokat, hogy jó in-terésre kiadgyák fára és ekére, hogy ez pusztá helyen élhessen annál csendesebben az Úrnak szolgálja. Melyre kérem maradékaimat is, hogy ha én meghalok is, — igyekezzenek nem fogyasztani, sőt inkább szaporítani és segítségre lenni az Úr szolgálainak.

P. Kamarástt 2-a octobris 1769.

Rhedei Druziánna s. k.“

Azután az épületeket véve vizsgálatom tárgyává: lelkem elborult, midőn láttam, hogy azok mindenike kijavithatlan végromlásnak lett indulva. A papi, kántortanítói lakok dűledezettek, fedélzetlenek, szóval: lakhatatlanok, körültek pedig már nincs semmi gazdasági épület. A templomba is az eső behullhat, alapzata is annyira be van mindenfelől vásódva, hogy a nép az isteni tiszteletre csak remegve jár bele. Ennek belsejében, a főbejárattal átellenben, van a falszinen egy befalazott márványkő, melyen művészileg metszve és színezve három ősi czimer áll; melyeknek felsője a Rhédei család ősi czimere. Ennek háta megül két hatalmas szárny terül szét, melyeknek jobbfele árnyékolja a Kemények, balra pedig a Wesselényiek ősi czimerét; az egész alatt következő — tisztán olvasható — felirat áll:

„Prima refert aegis Drusiannae stemma decorum
Rhedeiae, pennis stemmata bina tegens.
Altera, que sequitur gentile Simonis adumbrat
Stemma Keményia, quem protulit alta domus.
Tertia te Wesselenia pulchra Polixena pingit
Syrenem, similis quippe figura decet.
HaeC aeDes DrVslannae opIbVs renoVata resVrgIt
RheDeIae CVI sIt paXqVe, qViesqVe Virens.“

Melyet én nyelvünkre következőleg fordítottam át:

„Jelzi az első czimer a Rhédeinő Druziánna
Úri családját, mely szárnyaival befedez
Két nemzettséget, melyeknek az egyike képi
Ama Kemény Simonét, kit szüle a magas ég.
Szép Wesselényi Polixena téged a harmadik úgy fest,
Mint Szirént, ugyanis termeted illik ahoz.
Rhédei törzsvadéki Druziánna kegyével újult fel
E szent ház, kinek is üdve, nyugalma legyen.“

Minthogy az említett emlékirat a nevezett boldog

emlékü ősanja által részint „mindeneknek“ tudásul, részint pedig utódainak végrendelet gyanánt is van írva; s minthogy a behelyezett ősi czimerek s alája tett felirat által ezen templom az Ó és utódai nevére lett mintegy elbélyegezve: én mint az irt emlékirati okmányoknak, az egyház ládájának homályából napfényre derítője, folyó 1884-ik év ápril 24-én — tehát 115 év lejárta után — kiszemelve a boldog emlékü ősanja — jelenben is élő s magas rangban álló — utódait, ezen ruina helyreállítására s vallásunk és nemzetiségünk e helységben lehető megtarthatása tekintetéből, bátorkodtam külön-külön mindenikhez egy-egy tiszteletteljes és okadatolt fölhívást intézni s egyszersmind fölkérni, hogy e czélra teenlő áldozataikat küldenék meg Pusztakamarásra, felvigyázó ev. ref. egyházigondnok tkts Szász Ferencz ur kezéhez.

A felszólítottak közül áldozataikat nem is késtek megküldeni a következők:

1. Bethleni mltgs gróf Bethlen Aladár ur	10	frt.
2. " " Bethlen Bál	10	"
3. " " báró Kemény Katalin kisasszony ó nagysága	10	"
4. Bethleni mltgs gróf Kemény Ida kisasszony ó nagysága	10	"
5. Bethleni mltgs báró Kemény Pál ur	10	"
6. Özv. mltgs b. Kemény Istvánné, b. Bánffy Katalin ó nsga	400	"
7. Mltgs b. Kemény Kálmán ur	10	"
8. Mltgs b. Kemény Vilma kisasszony ó nga	20	"
9. Mltgs b. Kemény Janka, Strada Béláné ó nagysága	20	"
10. Méltóságos Antos Jánosné, báró Kemény Katalin ó nga	10	"
11. Özv. mltgs gr. Bethlen Jánosné, báró Wesselényi Zsuzsánna ó nga	10	"
12. Mltgs Zeyk Kálmán ur	10	"
13. Főispán mltgs Zeyk Károly ur és neje báró Kemény Judith ó nga	20	"
14. Mltgs Zeyk Nina kisasszony	5	"
Összesen: 555		=

ötyszáz ötvenöt forint osztr. ért.

Az idvezült b. e. ősanja nevében az emlékéért fentartani kegyeskedett utódoknak, kik előtt áldozattételre felhívó szavaim hangja nem lett a pusztában elhangzó szózatá s áldozataikat tehetségük szerint meghozták: teljes méltánylatot, nemzetünk és anyaszentegyházunk nevében pedig hálás köszönetet nyilvánítok.

Egyszersmind a többi — áldozatra fölhívott — utódokhoz szerényen becsengetve, bátorkodom kötelezett áldozataik meghozatalára mély tisztelettel újból fölkérni. — Bátorkodom főleg azért, hogy e becses családi emlékmű helyreállítására ne legyek kénytelen én, ne legyen kénytelen az irt szegény egyház — a régi usus szerint — kéregetés által idegenekhez folyamodni. A segélyezőkre s szent czélzó törekvésemre Istennek áldását és segedelmét kérve, mély tisztelettel öröklök a

Tekintetes szerkesztőségnek

Pusztakamarástt, 1884. deczember 24-én.

alázatos szolgálja

PERGŐ MÁRTON, s. k.

pusztakamarási beszolgáló ev. ref.

lelkész.

Nyugtatóvány.

Az irt 555 = ötszáz ötvenöt osztr. értékű forint

összegnek számadásom alá lett beszołgáltatását elismerem és nyugtázom. P.-Kamarástatt, 1884. deczember 24-én.

Szász Ferencz,
felvigyázó ev. ref. gondnok.

TÁRCZA

IMA.

Téged keres a mi lelkünk Atyánk,
Téged, ki mindig vigyázol reánk, —
Hiven ha élünk és sáfárkodunk,
Te vezeted, uram, jóra karunk.
Ha nyugalomra dólve álmodunk:
Te vagy Atyánk a mi hú sátorunk.
Ha öröm járja át lelkünk-szivünk,
Jó kedved árja játszik mi velünk;
Ha bánat ér, vagy sujtó fájdalom,
Tőled jön vigasz, gyógyir s nyugalom;
Ha hűtlen-hitlen tőled távozunk
S oltárod helyett bűnnek áldozunk:
Uram, te vagy, ki megbocsátsz nekünk,
Irgalomban gazdag jó Istenünk.
Velünk vagy mindig, menjünk bárhova,
Vezetsz, kísérsz oh ég és föld ura:
Hálás sohajt mondunk ezért Atyánk,
Kit ész nem ér föl s nincs dicsémi szánk;
Hálánk előtted mert kedves lehet,
Ha az hú, tiszta forrásból ered.
Oh vedd azért ezt tőlünk kedvesen,
Tőlünk, kiktől nem eredhet misem.
Hála neked, hogy élheténk maig
S nem vontad meg te szent áldásaid.
Továbbra is kérjük mind ezt Atyánk,
Irgalmaddal viselj gondot reánk:
Emeld fel azt, a ki elesve fél,
Hogy nincs számára már sehol segély;
Jelenj meg ott, hol senki sincs jelen,
Csak szenvedés és nyomor végtelen.
Ha özvegy, avagy árva kér Atyánk,
Tárd föl, mutasd meg az örök hazát,
Hol mindig él, ki szivöké vala,
S hol a halálnak nem jár angyala.
Hogy áldja neved gazdag és szegény,
Hazátlan, bujdosó s a jövevény:
Kunyhó s palota lakósaiban
Minden, mi szép, s minden ha jó mi van:
Dicséret s hála áldozat legyen
Nevednek nevedért oh végtelen.
Mint illatát a virág küldi szét,
Fohászkodásunk szálljon ugy feléd.
S ne értünk hallgass meg minket Urunk,
Kik csak maiak s holnapiak vagyunk;
De légy irgalmas érte, a kinek
Halála váltság lett mindenkinek;
Ki szegényé lett, hogy dussá tegyen,
Ki földre szállt, hogy mennyekbe vigyen,
Ki örökké él, ki egyetlened
Kiért áldassék mindig nagy Neved!

HEREPEI GERGELY.

ÖRTÜZEK.

IV.

De a midőn ezt elismerjük, mintegy önkéntelen felmerül lelkünk előtt ama másik kérdés is, hogy hátha ezek a mai napság gyakrabban felmerülő s nem ritkán veszélylyel fenyegető mozgalmak, symptomák, szintén csak az emberi lélek időnkénti fejlődésének természetes jelenségei, de a melyek a mily mértékben fenyegetők, ép oly mértékben biztatók, oktatók is, mivel bennök az emberi szellem, mondjuk: az igazság örökké munkás életét ismerjük fel! S azt hiszem, mindnyájunk meggyőződését fejezem ki, midőn azt állítom, hogy az, ami a galileusok hitében élő és éltető szellem az soha el nem veszhet, az soha ki nem irtható s talán éppen azért sem, mivel igazán nemes emberi vonások, tulajdonságok kifejezői amaz eszmék s a reális élet talajában gyökerezve, egyszersmind a természetnek is örök törvényei. Hányszor homályosítá el amaz isteni szellemet emberi önzés, uralomvágy? hányszor kovácsolt összefüző láncszemeiből békót a lelki s testi zsarnokság a szellem lenyügzésére? de a melyek ismét mihamar az igazság lángpallosaivá levének, s ama szellem, mint porából megélemedett phoenix: annál diadalmasabban járta körül a világot!?

De vegyük amaz általam idézett közleményeket egymásutánjok szerint vizsgálat alá, s tegyük meg reájuk észrevételeinket, nagyon röviden idézve tartalmukat.

A „Mi terem a fán?“ czimü két közlemény felele t a „Lesz-e gyümölcs a fán?“ czimü merész képekkel átszótt, igazán laconicus rövidségü, de annál velősebb, emelkedettebb vezércikkre, mely e becses lapok 45-ik számában jelent meg, fejtegetve a reánk váró nehéz napok eshetőségeit, melyeket az északi Colossus inkább is politikai tendenciákkal átszótt uralomvágya; Róma földi királyságról álmódózó erőlködése, tervszerüleg üzött népbütítási törekvései, s a villám szárnyain robogó természettudományok anyagelvü kisértő szellemei készítgetnek elő; melyek által mi magyar protestánsok ugy is mint nemzetiség, ugy is mint protestáns egyház nagyon közléről vagyunk érdekelve; mely sok karu ellenséggel szemben a cikkiró a harcra készülődés első s legfőbb ténye gyanánt az elhunyt óriásaink emlékéhez való hü ragaszkodást ajánlja „Lesz-e gyümölcs a fán?“ kérdő szavaival mintegy felhiva a legszigorubb önbírálatra. „Lesz-e gyümölcs a fán?“ kérde; azon a fán, mely eddig sasok pihenője volt, midőn merész szárnyakon beröpülve a végtelen tért — az emberi élet vést ásitó zátonyait — világ boldogító terveikkel e fán hazai protestáns egyházunk fájának századok viharaitól megtépett koronáján pihentették meg áldó szárnyaikat erős hittel csüggve nemes munkájok ki nem maradható jutalmán.

S az ily szellemü közleményben feltett eme kérdés szerü intelemre felele a „Mi terem a fán?“ jeles írója a felmutat egy csomó férges gyümölcsöt, melyektől már annyi emberöltő foga vásott el. S e hangok bár nem lég-

ből kapott fictiók, sőt mondhatni, hogy a valóságnak nagyon tetszetős formátumban bemutatott fényképei, de a melyeknek megvan az a hibájok — a mi a fényképezésnél is gyakran megtörténik — hogy modeljeik nem elég jól voltak felállítva a fényképező készülék elé s a világitás kevés volta miatt ott is árnyék reprodukáltatott, hova ebből nem volt szabad jutni. Így például, míg az említett vezérczikk harcra buzdító hangjaival a protestantismus szelleméhez való hűségre hiv fel; addig az erre felelni szándékozó „Mi terem a fán?” czimű közleményekből elpirító, lesújtó kóros állapotok constatálása fenyeget, mely teljes történeti hűsége mellett is, legalább a „Lesz-e gyümölcs a fán?” eszmei menetével párhuzamban nem egészen találó s talán nem tévedek, midőn azt állítom, hogy a felelet gyanánt készült „Mi terem a fán?” czimű közlemény vagy nem arra felel, ami kérdezve volt; vagy ha igen: ugy jogtalanul akar elvállalni a galileusok hitének órára, a protestáns egyházra, oly vádakat, melyek sem egyik, sem másik vallási s egyházi irányzat visszaéléseinek, torzszülötteinek nem nevezhetők teljességgel.

Az anyagiságból, testiségből eredő gyarlóságok fékezésére is hivatott vallások, vagy egyházak sohasem tehetők felelősek: az emberi hiúságból, önzésből, tudatlanságból eredő visszaélésekért, épen ugy nem, mint a tanító tanítványának talán vérmérsékletéből, physicali körülményeiből eredő kihágásaiért, mulasztásaiért. Itt egyebütt kell keresni a hiányok szülő okát, melynek felismerése végett nem is kell egyenesen szellemi életünk világába felszállanunk, hanem elegendő csupán anyagi körülményeink között komolyan széttekinteni.

„Fog-e a pusztá tanulás hősökké edzeni, mint a le-tünőket edzé a magneshez dörzsölt aczélrudhoz hasonlóan, az élet-halál-harcz paskolása?” — kérdi a „Lesz-e gyümölcs a fán?” írója s arra az erős emlékezetre, melyet hangoztat, a magyar protestantismus érdekében appellál; míg a „Mi terem a fán?” írója által felsorolt társadalmi s erkölcsi fonákságok ott feltett alakjukban ugy tünnek fel, mint a melyeket a vallást, közelebből a protestantismust méltán terhelő vádagnak kéne elismernünk; s ha nem olvashatnók az író szép reményeit, magasztos vallás-erkölcsi vágyait, elveit második közleménye végén — melyre nézve mindnyájan egy értelemben vagyunk vele, hajlandók volnánk azok közé a szélütött óriások közé számítani, kikről czikkem elején emlitém, hogy sokszor kétségbeesve munkájok sikerén, legalább egy időre feladják az emberiség folytonos előhaladásába, az igazság előbbutóbb bekövetkező győzelmébe vetett hitöket, s a pályafutását csaknem megfordított irányban végző földet látva, megdöbbenve kérdik atyafiaiktól és önmagoktól, hogy: mi lesz ebből?!

„Mit félték ti kicsiny hitüek?” — hallom Jézus szelid szavait, „az én beszédim örökké tartók” — rontsátok le a templomot s én harmadnapra megépitem azt!”

De lépünk közelebb tulajdonképeni tárgyunkhoz, megkisértvén néhány futólagosan odavetett vonással megalkotni korunknak vallásos jellemét, tekintettel itt-ott a

„Mi terem a fán?” írójának felfogására, aggodalmaira, s végül vessünk egy rövid pillantást az előlünk eltakart jövőbe, hozzávetőleg körvonalozva ebben a vallás, közelebből a protestantismus művelődéstörténeti missióját!

„Sint Mecoenates, non deerunt Flacce Marones!”
(Virgil)

SZALAY KÁROLY.
papjelölt.

TŰZKÁR ELLENI BIZTOSÍTÁSI SZERZŐDVÉNY.

(Vége.)

10.) Kötelezi magát az első magyar általános biztosító társaság, hogy ezen egyházi biztosítások után fizetendő évi díjakat minden év július hó 15-dén elfogadja a nélkül, hogy ez által a biztosítás érvényét veszítené, vagy ez által a társulat kártérítési kötelezettségén bárminő változás jöne létre, s ebből folyólag ezen egyházi biztosításokra nézve alapszabályainak és kötvényfeltételeinek a díjak befizetésére és kártérítésre vonatkozó általános határozatairól, a meny nyben ezen szerződvény feltételeitől eltérő intézkedéseket foglalnak magukban, ezennel lemond.

Kötelezi továbbá magát arra is, hogy az ezen szerződésben az évi díjak befizetésére nézve minden év július hó 15-re megállított határidő leteltével, ha az I. pontban említett biztosítások után esedékes díj az illető egyházi megbizottak által be nem fizettetett volna, a hátralékos megintése iránt az állandó igazgató-tanácsot írásban megkeresi, s ha a lejárat napja, illetőleg a megkeresés vétele napjától számítandó félév alatt sem fizettették be a hátralékos díj, csak az esetben legyen jogosult a félév elteltével, az ezen napig minden jogai és kötelezettségeivel érvényben álló biztosítást megszüntnek tekinteni, azonban a hátralékos díjnak a befizetésre meghatározott naptól számítandó félév alatt leendő felhajtása és befizetése iránt, az állandó igazgató-tanács felelősséget vállal magára.

11. Az egyházkerület az összes éghetőségeknek teljes értékben való biztosításáról gondoskodván, az intézet a biztosítási idő alatt előforduló tűzkár-eseteknél elhasználás vagy elavulás czimen a biztosító intézet szabályai-ban megállapított százalékoknak csak felerésze levonására jogosult, u. m.:

födélszék után	1 évre $\frac{1}{2}\%$
zsupboriték után	1 évre $2\frac{1}{2}\%$
nádboriték után	1 évre $1\frac{1}{2}\%$
zsindelyboriték után	1 évre $1\frac{1}{2}\%$
cserépborték után	1 évre $\frac{1}{2}\%$
felső deszkapadlás után	1 évre 1%
belső padlás, pallózat, ajtók ablakok után.	1 évre $\frac{1}{2}\%$

ezenek kívül az intézet a legcsekélyebb levonást sem tehet, hanem köteles a valóban szenvedett kárt hiány nélkül kifizetni.

12.) A károk a társulat által a kárjelentésnek beérkeztétől számítandó 14 nap alatt felveendő, a felszámítás szintén 14 nap alatt eszközözendő, s a felszámítás befejeztétől 8 nap alatt a kártérítési összeg a társulat által kifizetendő.

13.) A társulat a kártérítési összeget az illető károsult egyházköztség esepereze kezéhez, tanodáink, alapítványi intézeteink és püspöki vizsgálat alatt álló egyházközsegeink részére az illető gondnok kezéhez köteles kifizetni s egyszersmind köteles a kifizetés felől az állandó igazgató-tanácsot egyidejűleg értesíteni, de joga van a káro-

sult egyházközség, tanoda stb. elégett épületének biztosításáért járó azon egy évre esedékes s még netalán be nem fizetett díjösszegét a kártérítési összegbe készpénzfizetésül betudni.

14.) Az állandó igazgatótanács kötelezi az egyházmegyék espereseit, tanodák stb. előjáróit:

a) hogy minden tüzesetből eredt változását a biztosított tárgyaknak a társulat kolozsvári főügynökségéhez 8 nap alatt jelentsék be, illetőleg jelentéseiket adják postára s ily esetben az elégett tárgyra nézve a további biztosítás egészben vagy részben megszüntnek tekintendő, de az azért azon évre eső, már esedékes díj a társulat tulajdonává válik, míg ellenben a még le nem járt díjkötelezvények az ugyanazon kötvény alapján biztosított, de le nem égett tárgyak után eső díjhoz módosítandók.

Tüzesetben megsemmisült biztosítási tárgy megmaradó része kiépítettése után újabban feladandó biztosítás végett ép úgy, mintha ezen biztosítást korábbi meg nem előzte volna.

b) Ha a biztosított tárgy állaga javítások, avagy nem tűz vagy villám által okozott ellemi befolyás által időközben oly változást szenved, mely az érték emelkedését, csökkenését, vagy teljes megsemmisülését idézné elő, ezen változás a társulat főügynökségénél bejelentendő, hogy a teendő kiszámítás alapján a megállítandó díjváltozásról kötvényfüggelékkel, szükség esetén új kötvényt állítson ki. E szerint, ha a biztosított tárgyértéke időközben csökken, a hátralevő időre eső díjat a társulat visszatéríteni köteles, míg érték emelkedés esetén a kiszámítandó aránylagos díj pótlólag befizetendő. A javításokat kötelesek lévén az illető esperes, illetőleg gondnok urak legkésőbb annak befejezte után 15 nappal bejelenteni, illetőleg bejelentéseket postára adni.

15.) A kárrendezések körüli eljárás a 12-ik pontban megírt határidők között a társulatnak ez iránt érvényben levő szabályai szerint történik.

16.) Minden káresetfelvételnél jogosult az illető egyházmegye esperese, tanoda, alapítvány és püspöki egyházközség gondnoka, személyesen vagy megbízottja által, a kárfelvételi jegyzőkönyvben észrevételeit megtenni, vagy a kárfelvételbe megnyugvását kifejezni.

17.) A társulat nem jogosult a kár megtérítését megtagadni, a mennyiben ez mégis megtörténne, az ügy eldöntése választott bíróságra bízatik. A választott bíróság Kolozsvárt, vagy a kár színhelyén ül össze s abban két tagot a károsult egyházi előjáróság, két tagot a társulat választ, kik az elnököt közös egyetértéssel választják, megegyezés nem sikerülte esetében a tagok közül sorshuzással választatik az elnök.

18.) Az első magyar általános biztosító-társaság kötelezi magát arra, hogy az ezen szerződés folytán eszközözendő egyházi biztosítások után — tekintettel a 6-ik pontban foglalt utánbecslési jogára — károsodás esetén a feladományban foglalt vagy utánbecslés folytán rectificált becsértéket leendő köteles, mint valódi kárt megtéríteni s ezen összegből csakis a tüzesetnél megmentett, el nem égett tárgyak becsértékét s a 11. pontban meghatározott avulási százalékot és azon évre netalán még be nem fizetett biztosítási díjat jogosult levonni.

19.) Az erdélyi ev. ref. egyházkerülethez tartozó egyházközségek nincsenek feltétlenül kötelezve arra, hogy biztosításaikat az „első magyar általános biztosító társulatnál” eszközöljék, s ép ebből folyólag azon biztosítások, melyek már más társulatnál eszközölve lettek s lelenleg érvényben állanak, e szerződés által érintetlenül hagyatnak; azonban bármelyik egyházi testület, ha jövőben ezen

társulatnál óhajt biztosítani, arra nézve is köteles a társulat jelen szerződés határozmányait kiterjeszteni.

20.) Az első magyar általános biztosító-társaság ezen szerződésből eredő minden kötelezettségeire nézve a kolozsvári főügynökségét képviselőjéül nevezi ki, az erdélyi állandó igazgató-tanács pedig az egyházmegyék, tanodák stb. képviselőinek neveit és lakását a társulattal egyidejűleg közölni köteles.

21.) Minden vitás kérdésben, mely ezen szerződésben megállított határozatokból, vagy azok alapján keletkezhetnek, a kolozsvári kir. törvényszék kerületéhez tartozó kolozsvári kir. járásbíróóság illetékessége köttetik ki.

22.) Ezen szerződés mindkét félre nézve az aláírás napjától kezdve lép érvénybe s ezuttal 1896. évi december 31-ig kötelező.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsának Kolozsvárt 1884. évi december hó 7-én tartott üléséből.

Az elnök helyett

Dr. Kolozsvári Sándor,

Bodor Antal,

titkár.

TANÜGYI ROVAT.

RENDSZABÁLYOK, TÖRVÉNYEK ÉS UTASÍTÁSOK AZ ERD. EV. REF. KOLLEGIUMOK SZÁMÁRA.

(Vége.)

Az időtöltésekben való részvétel szabályozása után kis codexünk áttér az *elemi* iskolák igazgatási, rendtartási és fegyelmezési szabályaira.

E pont alatt sorra veszi a paedagogarcha, a köztanító kötelezségeit, majd az iskolai rendtartás és fegyelem részletezésével végzi.

A VII-ik a *magántanítók* számára való utasítást foglalja magában és pedig egyenként véve az általános, a tanítás körüli és az erkölcsi nevelés körüli kötelezségeket.

S ezzel befejeződik a gondos és mély paedagogiai érzékkel szerkesztett szabályzat, minővel nem sok intézet, vagy felekezeti dicsekedhetik. Egy darab ez a protestantismus megtestesüléséből, basis a tovább haladásra s emlék egy még tökéletesebb, boldogabb kornak számára.

IRODALOM.

Bem-album. Feledhetetlen honvéd altábornagyunk szegénységben élő novérei Cosbay Bem Antonia és Bem Emilia javára csinos albumot szerkesztett össze Kerekes Sámuel. Az ígért 12 iv helyett 25-re nőtt a vaskos kis kötet, melyben Szabó Károly, Váradi Gábor, Gyulai Pál, Lauka Gusztáv, Gönczi János, Hege-düs István stb. irtak több mint 35 közleményt, verses elbeszélést, tanulmányt, történelmi visszatekintést, stöb-effélet. Miután a tiszta jövedelem — csupán a nyomtatási költségeket levonva — a mondott nemes célra fordítottatik, melegen ajánlok az élvezetes munkát s kérjük

ajánlását. Ár: füzve 1 frt 50 kr, disz-kötésben 2 forint 50 krajczár.

*

Magyar protestáns egyházi és iskolai Figyelő. Kecskemét lelkészének füzetes figyelője változatos tartalommal jelent meg a november-decemberi hónapokra. *Czelder Márton Csuthy* Zsigmondot gyászolja; *Kecskeméti* Ferencz a negyedik evangéliom apostoli eredetét bizonyítja homasan és alaposan; dr. *Horváth* Ádám kecskeméti jogakad. tanár jogakadémiáink megmentésére hívja föl hitsorsosaink figyelmét stb. A sok apró közlemény közepe nagy nehezen birtuk fölfedezni, hogy *Nagy* Péter és *Lónyay* Menyhért gróf emlékének is szenteltetik 5 sor. Előfizetési ár egész évre 4 frt.

*

Sárospataki Lapok. Az élénk és ügyesen szerkesztett egyházi lap legutóbbi számában arról eszmélkedik *Ivánka* Sámuel, hogy miként lehetne az istentisztelet látogatottabbá tenni. Részletesen felhozván a templomlátogatás csökkenésének okait, mindenkifölött az *Énekeskönyv* reformjára hivatkozik. Az ének az, — ugymond — mely leginkább elriaszt, vagy vonz. Akarja, hogy az *Énekeskönyv négy szólamra* legyen kidolgozva s hogy az okvetetlenkedő *orgona-mania* csökkentessék. Legjobb orgona az emberi hang — végzi — s a nem és kor szerinti különbség a kész harmonia. — *Ivánka* nézeteit — azt hiszszük — nincs a ki alá ne írná, annál kevésbé, mert a Chebe módszere szerint — ha szükség — egy sippal is betanítható a különböző szólam, miként Bánffy-Hunyadon hallottuk kotta nem tudó hivektől a legszebb öszszhangzatot, melyet egyik tanító egy-két próba után ért el a lehető legrosszabb hangú individuumokkal.

Keresztyén Magvető. A jeles folyóirat nov-decz. füzete igen érdekes cikket hoz. Péterfi Dénes a *Tolstoi* gróf hitvallását ismerteti. A vallásos erjedésben levő orosz állam felé valóban szükség hova-tovább minél nagyobb figyelemmel fordulni. — *Kovácsi* Antal a gymnasium tulterhelés kérdését fejtegeti. — A füzet mindvégig változatos és gondos.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. jan. 3.

— **A dunamelléki egyházmegyében.** B. Bicske, Páty, Bia, Ettyek, Aba, Sárkeresztur, Gyuró, Pap Károly pesti ref. lelkészre adták szavazatukat az egyházkerületi főjegyzőségre nézve. A főgondnoki állásra egyhangulag Tisza Lajos grófra szavaznak, ki az egyházmegyének több éveken át szeretett segédgondnoka volt.

— **Egyházkerületünk f. évi névkönyve** a napokban került ki sajtó alól. Szerkesztette Bodor Géza püspöki titkár. A 163 oldalra terjedő munka egészen az

előző évi névkönyvek mintájára készült; azon csekély kibővítéssel, hogy ez alkalommal az egyetemes ref. egyházi bizottságok, valamint egyházkerületünk közfőtörvényszékének és házassági főtörvényszékének birái is fölvétettek és a tárgymutatóban a hivatalnokok neve után egyházi hivataluk s az egyházközségek neveinél azoknak minősége is jelezve lön.

— **Az ajtoni ref. egyházközség** nevében Kolosváry Antal ref. pap, ifj. Zeyk Károly főgondnok s Bükkös János gondnok köszöneteket és hálájokat nyilvánítják *Kelemen* György kolozsvári építész urnak, ki az egyházközség részére egy kőből és téglából elegyesen rakott tornyot, ex fundamento, általa minden előre nyújtott biztosíték nélkül mult év majus 28-tól augusztus végéig teljes megelégedésre végzett el. Nemkülönben hálát érdemel Kolozsvár városa, az egész építéshez szükséges porondot saját felek-hegyi homok-gödreből teljesen ingyen adván a nevezett szent célra.

— **Közegészségtan az iskolákban.** Mi a szomszéd Romániában évek óta megvan, behozza hozzánk is a cultusminiszter. A közegészségtannak iskolai oktatásáról van szó. Szólanunk sem kell e terv közegészséges voltáról s mihelyt biztos program lesz előttünk, azonnal közölni fogjuk.

Ujév napján az összes kolozsvári kereskedések — a kereskedők egymásközti megegyezése folytán — zárva voltak. Azért emlitjük ezt meg, mert ismételt kísérletek daczára eddig nem sikerült e sok felekezeti városban a vasárnapi boltzárást kivinni. Örömrünk azonban nehogy elsietve legyen, mert rossz nyelvek azt beszélik, hogy nem valami benső szózat indította kereskedőinket az új év ekénti megünnepelésére, hanem pusztán az a körülmény, melynélfogva újév napján lehetetlen volt a boltokban az ajándékért gratulálók sergét kitartani!...

— **Megzavart istentisztelet.** Lepsényben, Székesfehérvár, az év végén, decz. 28-án baleset zavarta meg a ref. templomban tartott istentiszteletet. Ép abban a pillanatban, mikor a lelkész a szószékre akart lépni, a templom boltozatáról egy kocsikerék nagyságu vakolat-czifraság vált le és nagy robajjal aláhullva, egy hívő fejét megsebesíté. A lelkész rémültében elájult, az ájtatosságra egybegyült közönség pedig kimenekült a szabadba, mert a nagy dördülés s a felkavarodó porfelhők után mindenki azt hitte, hogy az egész templom össze fog dőlni. Szerencsére azonban nem történt nagyobb baj s mikor a kedélyek lecsendesültek, tovább folytatták az istentiszteletet.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

(g—i.) Mindig szívesen fogadott levele már a 12-ik óra után érkezett. Tartalmát összevetettük az elébb érkezett tudósítással. B—q. Mult évi számaink pontos tartalommutatója már kész s jövő számunkban expediáltatik. — *Adakozásra hívó szózat* jövő számunkban jön.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELNIK MINDEN VASÁRNAP.
SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:
b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi
ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére
címezendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:
Egész évre 6 frt. félévre 3 frt, évnegyedre
1 frt 50 kr.
HIRDETÉSI DIJ:
Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hir-
detésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.
KIADÓ HIVATAL:
„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4.
sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak
küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Dies irae. — Református egyház Budán. —
Mit olvassanak a néptanítók? (Sándor Józseftől.) — Tárca:
Órtűzek (Szalay Károlytól.) — Ismét egy hü munkás. — Adako-
zásra hívó szózat. — Az áll. igazgató-tanács üléséből. — Külön-
félék. — Püspöki körözüvények. — A szerkesztő postája.

DIES IRAE.

Kicsoda a becsületes?

Kimegyek az utcára s remegve gondolkodom
Pythagorás parancsára: járj ott, hol senki sem jár,
mert nem tudod, ki a tisztátalan.

A képmutatás, álarczviselés, az alakosko-
dás és rafiniált mimika művészete oly fokra tö-
kéletesedett, hogy sokszor kérem istent, adjon
jelt nekem, melyről felismerjem a szembe jövő, a
szemembe mosolygó lelkét, szándokát, veséjét.

A napi sajtó a vele foglalkozónak kőbál-
ványnyá változtató borzasztósággal mutogatja a
társadalom Medusa-arczát, a leplezett Gorgot, ki-
nek daemoni tekintete mögött undor, nyálka, po-
kol és örület lakik.

A tapasztalat oly képről győz meg, mely
nem magasztalja a teremtőt, hanem vakra kísér-
letező hatalomnak mutatja a physist.

A magányba vágyunk s ott is felfervek. A
vágató vonaton áramlik a világ s a futó vona-
lokról tekintve, tánczólnak a tornyok, ingadozik
a templom.

Az iparból kivészett a solidság, a kereske-
désből a lelkiismeret, a tudásból a hiúság nélküli
igaz szomszédhozás a megismerés után.

Hová forduljak? Rohanok Rómába; veszem
Aquinoit, beállok a Salezi csapatjába, imádom a
tömjént s nyakamba akasztom a szűz anya egyik
olcsó s igen-igen silány kivitelű képmetszetét. Nyo-
moruság! A világ vőlegénye jön, fejszéjével ki-
vág az élet erdejéből s az enyémekek a könnyörnek
megalázó, ma megalázóvá lett morzsájára szorul-

nak. A közkórházba jutnak, akiket szeretek s
ott szívnélküli lények kísérleteznek rajtuk.

Ime visznek a törvény elé ártatlanul. A bíró,
ügyész felmentenek s mégis a tömlöczben felej-
tenek hónapokon át. Épen most történtek ily ese-
tek az ország fővárosában. A rendőrség cizkos-
társa kiterjedt rabló szövetkezeteknek. A törvény
paragraphusaiba belefutad az irgalom. A parla-
ment Európaszerte, licitáció. A sajtó üzlet, hi-
zelgés az olvasók gyengéinek, pénzért hazudó, a
világnézet mélysége nélküli impostorok léhává
tevő világ-maszlaga.

Bizony szinte hihetlen és nevetséges ez an-
nak, a ki közepette nem él s nem érzi, mint kár-
hozik el napról-napra, s mint kell kapkodnia a
levegőért, barátért, ki meg nem csal, társért, ki-
ben bizni lehet. Laza minden, s a humanismus oly
jóvá tette az embereket, hogy nincs is más hi-
bájok, mint a léhaság és a könnyelműség, a mely
azonban minden katastrophának, minden buká-
sunk oka.

Ez az egyszerű szócska „könnyelműség“ ösz-
szes hibánk rövid neve. Erre emelte közelebből
poharát egyik fővárosi közéleti mágnásunk, ezt
ajánlotta Sande George fia nevelőjének s ezt ne-
vezik az anyák az élet tengerén keresztül segítő
uszó-nádnak. Pokol!

A reactionak el kell jönnie. Az egyházra
nagyobb szerep vár, mint bármikor valaha. Itt
az ajtó előtt. A lelkiismeretet fel kell támasztani
a neveléstanban s e végre a tudományban meg
kell jelennie a teremtő imádásának.

Nem sokáig kell várunk, hogy a kedélyek
oly lyrája keletkezzék, minő a történelem folya-
mán nem volt még soha. Én ezt érzem és látom.

A természettudományoktól elkábult theolo-
gia összeszedi szívét, — magyarázatosság helyett
kathorikus erővel jelenti ki a lélek örök re-
velatióit: ez így van!

S e feltámadás őríz meg, hogy a sektárius-ság örjögései vak utakra ne térjenek s hogy a tébolydák szerencsétlen vallásos örjögőkkel ne teljenek meg.

Az imádság vissza áll régi királyságába s az a pap, kinek az Isten az imádság fenséges ajándékát adá, visszatér mint elüzlött souverain s lesz a dolgok uj, illetőleg régi rendje. A világon uralkodni csak a szivnek van joga!

REF. EGYHÁZ BUDÁN.

A budapest-budai ev. ref. egyház szervező bizottsága terjedelmes átiratban kereste föl a budapest-pesti főtiszt. és mélt. egyháztanácsot, utóbbinak pártfogó figyelmét kérve. Felemelő és lelkesítő olvasni a hozzánk is beküldött meleg memorandumot, mely ékesszólóan czáfolja, mintha a vallásos közöny elleni panasz általános érvénnyel bírna. Ime, férfiak akadnak — majdnem mind a középosztályhoz tartozók, maguk közt *Tisza Kálmán* miniszterelnökkel — kik ős Budán, nemzeti nagyságunk történelmi székhelyén, a kath. németiség és német-zsidóság területén élő oszlopot akarnak emelni a reformatiónak és a magyarságnak, feltámasztani törekcsenek az 1686-ig virágzott egyházközséget, s egy jegecedési központot óhajtanak teremteni a Duna jobb partján a hitnek, mely meggyőződésük szerint a legtisztább és a legigazabb.

Szebb cikket nem hozhatnánk, mintha a megkeresés teljes szövegét közöljük. Melegedjünk e férfiak tüzenél, midőn oly hideg van. Kérjük a mindenható segedelmét, midőn új templom-alakulásért oly ritkán nyílik alkalmunk a fohászra:

Ime az átirat:

„Tudva van a Főtiszt. s Mélt. Egyháztanács előtt, hogy a budai reformátusok egyházi gondozása tárgyában már ft. Török Pál pesti lelkész ur által megtétettek az első lépések. Összeirattak a nagyobb egyh. adófizetők s az 1883. ápr. 3-án tartott egyházmegyei gyűlésből maga a pesti egyh. megye esperese is „megbizott, hogy a budai előkelő hitsorsosokkal értekezve, tegye meg az előmunkálatokat“

E kezdemény a közszükség kifolyása volt. Budának már a helyzete olyan, hogy ha vallási életet akar élni, templomra, lelkészre okvetlen szüksége van. A fővárosok polgári egyesítése a Dunát s az alagutat nem tüntette el s e két fizikai akadály, a magas vámmal s az időjárás esetleges kellemetlenségeivel együtt roppant megnehezíti s csaknem lehetlenné teszi, kivált szegény embereknek, a pesti kalvintéri templom használatát s az ott lakó pap-ság szolgálataival való élést. Ma egy keresztelés, esketés vagy haláleset a budai oldalon lakó szegény népre 10—20 frt egyházi kiadást ró s maga az istenítisztelet látogatása teljes fél napját veszi igénybe.

A közszükség kifolyása volt tehát a pesti egyház lelkésze által megindított s fentebb említett kezdeményezés. De sarkalta erre a pesti egyh. lelkészét, a nagy emlékü Török Pált, az is, hogy a budai hiveket ő maga el nem láthatván, kénytelen volt azokat a budai evang. lelkész, nt. Scholtz Gusztáv ur gondjaiba ajánlani. Nt. Scholtz ur a pesti egyház levéltárában ma is feltalálható levele szerint, több ízben szabadkozott e teher ellen s e „*Gelért-hegyet*“ (ott laknak a szegény kálvinisták legtöbben)

le akarta vállairól rázni, de Isten dicsőségeért mégis folytatta a nehéz munkát minaddig, míg a lelkész és vallás-tanító nélkül levő budai kálvinisták száma több nem lett, mint az anyaegyházzal dicsekvő ág. evangelikusoké. Ekkor aztán e körülményt újra közlé a b. e. pesti lelkész urral, s így nevezett ki a pesti egyház előbb a budai középiskolák s azután a népiskolák számára vallás-tanárokat. A lelkészi gond azonban maradt tovább is az evang. és sok esetben a római katolikus lelkész urak kezén.

És mi lett ez állapot következése? Az, hogy a reformátusok száma kisebb arányokban szaporodott, mint a beköltözések és a helybeli népesedési mozgalom folytán kellett s lehetett volna, s minthogy Budán a református hivek csak egy távoli s tőlök sok fizikai s materiális akadályok által elválasztott központra voltak utalva, felkeresték az emberi természet gyarlóságánál fogva azt, a mi közelebb van, s éltek tovább az evangélikus és kivált a vegyes házasságu családoknál a róm. kath. lelkészek szolgálatával. Ezen papságok kereszteltek az evang. lelkész konfirmált is és természetesen az ily családok lssankint az idegen felekezetek ölébe hajoltak. És fájdalom! e viszonyok a magyar nemzetiségnek sem váltak hasznára, s a kalvinizmussal együtt vesztett Budán a magyarság is. A távoli központ hatását nem érző magyarság vesztette az idegen nyelvű, idegen felekezeti lakosság kettős nyomása alatt vallásával együtt nemzetiségét is.

Ez a helyzet szülte tehát az első actiot az 1686-ban megszünt budai reform. egyház visszaállítását. A pesti ev. ref. egyházmegye, mint feljebb említettük, főtiszt. *Sipos Pál* esperes urat azonnal utasította, hogy az ügyet vegye kezébe, de a közszükség fölismerése ugyanekkor maguk a budai reformátusok körében is létrehozott egy mozgalmat, mely készségesen sietett az esperes ur munkáját könnyebbé tenni.

Protestáns gondolkodás szerint ugyanis az ily természetű ügyek csak akkor számíthatnak biztos sikerre, ha az egyház egyes tagjai maguk is nemcsak érzik a szükségét, de készek meg is tenni mindent a szükség felezésére.

A budai reformátusság körében létrejött mozgalom először is egy kezdeményező értekezlet meghirdetésében nyilvánult. Ez értekezlet első ülését f. évi május 30-án tartotta meg. Ez ülés határozatából egy küldöttség kereste fel a főt. esperes urat, ki akkor hely. püspök is volt, s ugyane küldöttség járt a pesti egyház lelkészi hivatalában is. A pesti egyház papi állomásai akkor még jóformán be sem lévén töltve, küldöttségünk a pesti egyházzal szemben nem lelhetett meg a célra legalkalmasabb eljárási módot. A főt. hely. püspök ur azonban rokonszenvét s támogatását ígerte és már okt. 12-én tartott második összejövetelünk alkalmával szerencsések voltunk tőle egy hivatalos levelet kapni, melyben a további teendőket számunkra kijelölte.

Mi az ő főpásztori utasítását követve, már ez év okt. 14 iki válaszunkban kifejtettük előtte szándokainkat s a nagytiszt. egyházmegye jelentésünket jóakarattal vette tudomásul.

Majd a pesti egyház s a Dunamelléki Egyházkerület vezetőjét s főpapját Szász Károly ő méltóságának megválasztása által megnyervén, a kezdeményező értekezlet idején látta a budai reformátusok közönségére apellálni s a közönséget föl hívni, hogy saját érdekeinek képviselőjét vegye a saját kezébe.

Készített ekkor a kezdeményező értekezlet egy „*Felhívó szöveget*“, melyet tisztelettel van szerencsénk / alatt ide mellékelni, ebben kifejtette a budai egyház történeti multját, kinyomatta a főt. esperes ur levelét s az erre adott választ s általában a mozgalom eddigi történetét és ha fogyatékosan is, mert sokak neve elmaradt, összeírta a budai ref. lakosság névsorát. Ezt a szöveget aztán, hogy tájékozva legyen mindenki, az összes egyháztagnak megküldötte s az egy héttel később tartandó közgyűlést kihirdette.

E közgyűlést ki kellett hirdetni, mert e nélkül a budai reformátusok nevében senki fel nem szólalhat, a pesti egyházhoz a budai reformátusok nevében senki nem folyamodhatik, s általában a főt. esperes ur levelében fölített kérdésekre senki nem válaszolhat. *És ily közgyűlési felhatalmazás folytán készült előterjesztések nélkül a pesti egyház tanácsa sem bocsátkozott volna be a budai reformátusság ügyeinek a rendezésébe.*

De joga is volt e közgyűlés tartására a budai reformátusságnak. Buda nem oly része a pesti anyaegyháznak, mint a Teréz- vagy az Erzsébetváros, Budának az Egyházkerület régi protokolluma szerint ev. ref. anyaegyháza volt s a pesti anyaegyház mellett igen szépen s attól teljesen függetlenül virágzott 1686-ig. Azután a budai egyházat is egyforma sors érte a pestivel, szétszórtott s elpusztult. II. József türelmi rendelete folytán mind a két városban ébredni kezdett halottaiból a protestantizmus és mind a ketten, mint *Ó-Buda* leányegyházai kezdték meg fejlődésüket.

Pest nemsokára önállósította magát, s mint országos egyház Báthory Gábor, Török Pál alatt egy fényes sikerű életpályára lépett. Buda, illetőleg a budai reformátusok (az itt lakó főkörmányszékek reform. főhivatalnokai, ref. aristokraták stb.) segítették a pesti törekvéseket, melyeknek sikerét a Budán lakó Hermine főhercegné asszony magasztos pártfogása biztosítja.

(Vége köv.)

MIT OLVASSANAK A NÉPTANITÓK?

A „Család és Iskola“ XI. évfolyamának ujévi első száma e lap szerkesztőjétől az alábbi vezércikket hozza, mely tekintettel korunk állami tanítóinak „felekezetenélküli“-ségére — a hit egyedül „hit“ eles forrására akar mutatni s buzdítani törekszik a fenséges könyv, a szent Biblia olvasására. Szívünk minden erejével óhajtjuk ajánlani és terjeszteni a magasztos epopeát, melyből erő, bátorítás és vigasztalás sugárzik felénk, s azért itt is reprodukáljuk a cikket, hadd lássék, mint véljük sikerrel terjeszthetni hitünk pozitív testét az elfordult világiak közt is.

Ime:

„Hogy az ember élete elviselhető legyen, ariá nézve leki támaszszal kell bírnunk. A földi ittlét nyugtalansága egy biztos pihenési pontot föltételez, különben elnyel a chaosz tánca és kellemetlen szédülési érzet közt esünk a bizonytalan felé.

Van egy hatodik földrész, a Pihenések-szigete, melyen lakoznunk kell már életünkben, miután éppen a siralomvölgy nyomorúságai útalnak reá; ha pedig a halállal ezek is megszűnnek, akkor amarra sincs többé semmi szükség.

Mindnyájan keresünk valamit: az igazságot, a békét, a rendet, a szépet, az élet elixirumát, vagy a fede-

zeti tőkét, az állatok kényelmét, vagy a resignatiót; senki sem lehet el tartó alap nélkül.

S ha ez így van, önkényt keletkezik a kérdés: mi a te támaszod? Melyik az aránylag legjobb, vagy talán melyik az abszolút? Hiszen a nevelésünk alá vett gyermekemet tartozunk a leghelyesebbnek megismert élő forráshoz elvezetnünk! Mert ha ezt nem tesszük, comoedia a mi idődarálásunk s csak rongyszedő munkát teljesítettünk, a céltalanság diffus útján eredménytelenség confus végéhez jutottunk.

Miért kerüljessük a dolgot. Az embernek szüksége van a láthatatlanban való hitre; az ember kénytelen kifejteni magában a szüntelen reménykedés logikátlan szentségét. Vallásra van szükségünk.

Ime korunk tehetetlenségének mindennapos tapasztalatában ezer irányban kutatja e lelki szükség mozdíthatatlan alapját. S természetesen majdnem kivétel nélkül álutakon.

A társadalmi osztályok szerint fokozatokra osztjuk a lélek megnyugvásának vélt gyógyítószereit s a műveletlen, közép és túl rafinált osztálynak megfelelően ott találjuk a következő elringatókat:

A bárdolatlan osztálynál a pálinkát. Elrémülve kell gondolnunk az európai társadalmi szervezet összerokadására, a midőn a szesz következtében szétroncsolt óserő — a munkások osztálya — képtelen lesz a productív munkára, erőtlen lesz a magasabb meggyengült osztályokba friss életerőt hajtani föl. Ki van mutatva, hogy a hülyeség, a gonosz tettekre való hajlam, a fertőző károk felvételére való kitettség arányban növekszik a szülék szesz-fogyasztásával. A börtön, a tébolyda és a járvány-lázaretumok az oly fontos nemzetgazdasági forrásul szolgáló szesz-gyárak jövedelmi összegeivel lépést szaporodnak. A finansziális tőke az erkölcsi és testi látszín csökkenésén növekedik. A család szegényül; az asszony beteges lesz; a gyermek satnya; az általános épségi átmetszet sülyed. A nemzet életfájának gyökere rothad.

A középosztály kétségbeesése a spiritizmus bünös üzésében nyilvánul. A középosztály főleg a nagyobb városokat lakván, természetesen, hogy a nagyobb városok a spiritizmus székhelyei és pedig nagyobb mértékben sem mint az első pillanatra gyanítanók. Hiszen mi gonosz van abban — gondolják — ha kegyetlenül felbolygatjuk a meghaltak árnyait, ha önző, kapzsi célból érzéki vonatkozásba hozzuk magunkat az érzékfölöttivel? Mi? A természet fenséges rendje megmutatja a reakcióban, melylyel vakmerő tettünket viszonzza. A tulfeszített képzelő erő beteg lesz a belső képzetek plasztikai megjelenítése következtében; az élet minden fájdalmas jelenségét hatványozott nagyítással képzeljük, elidegesedünk, kimerülünk, elkarhozunk. A földnépét az anyag, a műveltség hordozóit a szellem öli meg.

És a végső magaslat, a hagyomány jogfolytonossága következtében fellendült helyzeti eréllyel bíró osztály, a nemi viszonyok leghantasztikusabb kihasználásában siet elrejtőzni a koporsó elől. Nincs az a hajmeresztő erotikus képtelenség, mit ötletben, irodalomban és tényleg ne őrne a tőkepénzesek és az aristokraták tábora. Eláradt a világ szemérmetlen színésznőkkel, a demi monde miatt nyomorban sanylik el az ártatlanság s a pikáns könyvtár a legkönnyebb kenyérkereset. Ez így van; ki közel nem volt, nem hiszi.

Pálinka, agyrémek és aphrodiszus! ime a három legfőbb vonal. Ez elsőhöz számíthatjuk a falánkságot — innen a sok gyomor hurut és tágulás — a dohány részszegséget, a másodikhoz az egyre születő vallásos rajon-

gó felekezeteiket, az üdv hadsergét, a názarenusokat stb; végül az utóbbihoz vehető a túláradt beszély- és a regényirodalom.

Mindannyia drága pénzbe kerül, nem hoz pénzt; egészséget visz, keserű nyomot hagy s még nagyobb ürességet nyit a szivben. Utánok tehát nem mehetünk.

Es a tanító még sem maradhat közönyös; nem elég, hogy elhárítja a bajokat, a positiv szükségéről kell gondolkoznia.

Az evangéliumi tiszta hitről!

Minden tanítónak, ha férfiasan és üdvösen akar működni ismét és ismét el kell olvasnia azt a felséges hős költeményt, melyhez hasonló még eddig nem iratott; mindeniknek magába kell vennie azt a költészetet, mely mellett elhomályosul az emberiség összes poésise; kutatnunk kell az ős szellem nyilatkozatai után, midőn az emberiség gyermeki kedélyéhez közelebb volt az igazság; összefüggésben, egyhuzamban egész compositiójában átértve és átérzve s általa emelkedve, olvasnunk kell a — *Bibliát!*

Ez az én, hosszú-hosszu bolyongásaim végeredménye. Ültem a bölcsék lábainál, néztem a nyomort, láttam a szenvedést, gondolkoztam a természeti tudományok felől, — megnyugvásom a Mindenható, a Biblia utmutatásai mellett.

Ez az egy tiszta!

SÁNDOR JÓZSEF.

TÁRCZA.

ÖRTÜZEK.

V.

A meddig a történet a multakba visszaveti sugarait, mindenütt ott látjuk a kettős tusát vivó embert; ki egyfelől önfentartásáért a természet elodázhatlan törvényeivel, másfelől saját tudatával, eszmélődéseivel áll örökös harcban, a tudványó lelke elé ezerféle alakban felmerülő lét kérdéseire keresve megnyugtató feleletet. Az önfentartás tisztán anyagi alapokon nyugvó harca s a tünemények végokait kutató önvágy — a mindennemű szellemi mozgalmak ezen szülő oka — tehát együtt s egyszerre állottak elő s ma is szükségképeni, elodázhatlan követelményei emberi életünknek. S miként az előbbi szükség kielégítését egyedül a természet érzékeink alá eső körén belől találhatjuk meg: ugy az utóbbit is természetes szükség által szült tüneménynek kell tartanunk, de a mely mindinkább lerázza magáról a természet nyűgzó lánczait s megalkotja világát még a természet romjain is. Ezzel korántsem azt mondom én, mit az ismert pessimista bölcsész E. Hertmann egyik legújabb művében („Das religiöse Bewusstsein der Menschheit in Stufengänge seiner Entwicklung“ 62. l.) állit, hogy t. i. a vallást a gyakorlati szükségesség teremte meg, mivel, mint Hartmann mondja: „A természet szépségének szemlélete s a távoli világok vizsgálata, mely napi szükségével semminemű összefüggésben sincs, még nem vezeti az embert az isteneszmé-

hez. Hanem az ember boldog akar lenni, de erőtlenségét érezvén, segély után néz, s mennél inkább érzi erőtlenségét a természettel szemben, annál függőbbnek hiszi magát azon természeti erőktől, melyeket saját subjectiv céljai ellen lát működni“; mely állításával szemben Hartmannak méltán veti fel Pfeiderer azon kérdést, hogy: „származhatik-e ezen gyakorlati szükségből, a vallást szülő érzelem törekedhetik-e az ember olyannal viszont szövetséget kötni, kitől félve függ s nem valószínűbb-e, hogy épen a félelemtől akar megmenekülni s védelmet és nyugalmat óhajt, s még boldogsága mellett is menedéket a természet durva erői ellenében?“

Hogy a vallás egyike az emberi szellem azon u. n. vonzalmainak, mely az ember önmagával való harcának megszüntetésére, illetve békés megoldására van hivatva: azt nem vonja kétségbe mai nap senki sem már; a nézeteltérés leginkább is azon kérdés körül forog, hogy az egész mindenséget oly erő kormányozza-e, mely az anyagban attól elválaszthatlanul bennfoglaltatik, vagy oly szellem kormányozza-e, mely az anyagon kívül létezik és saját törvényei szerint működteti a természet erőit? Más szavakkal: minden vallás egy kielégítő feleletet akar adni az előtte álló, örök talánynak nevezhető világmindenség elő és fennállásának mikéntjére nézve s az ezen feleletnek megfelelő értelemben igyekszik kijelölni az embernek is helyzetét, első sorban szemben a természettel, az ezt uraló szellemmel, másodsor az emberiséggel, embertársával szemben. A vallásnak tehát mondhatjuk kettős feladata van: az egyik magát a subjectumot illeti, a mikor ennek felvilágosítást akar adni a létnek lelkében felmerülő talányszerű kérdéseire; a másik az egész emberiséget egészében illeti, a mennyiben ennek tagjai között az egymáshoz való viszonyt igyekszik szabályozni, a mely viszony kijelölése természetesen ismét szoros összefüggésben áll magával azon felfogással, melyet a subjectumnak a lét kérdését illető kérdéseire felelet gyánánt ad. A sokféle világvallások között mi a keresztyénséget tartjuk olyannak, mely a vallásnak e kettős feladatát a legtökéletesebben megoldja akkor, a mikor az emberi lélek előtt felmerülő találmányait a létnek egy mindeneket teremtő atyára való hivatkozással, s az emberek egymáshoz való viszonyát illetőleg a felebaráti szeretet szent elvével fejti meg. Azonban folyvást halljuk, miszerint a kettős cél olyatén megoldása, mint a hogy azt a keresztyénség eszközli, nem teljesen kielégítő; legelőbb a gondolkozni szerető és tudó ember a lét kérdésére adott felelettel nincs megelégedve teljesen, sőt úgy érzi, hogy egy nagyobb talány előtt áll, mint ezer évvel ezelőtt az a jón bölcsész állott, ki úgy fogta fel a világot, mint kezdet és végnélküli örökös átalakulásban levő természet életet; a kit még nem szédítettek meg körmönfont bölcsészeti sophismák, hanem pusztán a gondolkozó emberi értelem szükségét s irányát követte. S én azt hiszem, hogy első sorban magában az emberi lélek ezen örök talányának nagyrészen erőltetett megfejtésében rejlik alap-oka azon többféle kóros tüneteknek, melyeket, szemben a vallással, na-

ponként tapasztalunk olyanok között is, kiknek szívében különben az embertársi szeretetnek nagyon is élénk érzete él. Hány művelt ember ajakáról hallhatjuk manapság azt a materialisticus, bár kétségbevonható, de határozottan nem kárhoztatható nyilatkozatot, hogy: „az ismeret és igazság utáni törekvés, a társadalmi és erkölcsi rend külső szükségességéről való meggyőződés könnyen pótolja nálok azt, mit az uralkodó fogalmak valásnak és jövőnek neveznek.“ „A természet, mondják ezek nem a vallás, nem az erkölcs, vagy éppen az emberért, hanem magáért van. Mit tehetünk egyebet, mint úgy venni azt, a mint van?!“

S én több jeles ref. lelkészt ismerek, kik a vallás emez első kérdésére; mely a vallásos értelemben vett hitnek tulajdonképeni kiinduló pontját képezi, azzal felelnek, hogy tisztult felfogás mellett Isten nem lehet egyéb, mint a mi a természetben mint természeti törvény s az emberek között mint szeretet él és munkálkodik. S ha elfogulatlanul körütekintünk s a multat megkérdezzük, be kell vallanunk, hogy a vallás paizsa alatt üzött embertelen visszaélések csaknem szükségképeni eredményei voltak azon határozatlanságnak s kierőszakolt világnézetnek, mely az isten-eszmének illetén alakban való octroyálása által általános érvényre emeltetni czéloztatott. Az a hit, melyet a „Mi terem a fán?“ írója hangoztat, minden megszentelő, lelkesítő ereje mellett is csak hit marad, mely mellett pár ezer év óta dúsan burjánzottak fel a soknemű bűnök s tévedések, a melyek ha többet nem is, de annyit mindenesetre bizonyítanak, hogy e folyvást más alakban fellépő hit nem képes kielégíteni, megnyugtani az emberi tudvágyat, s hogy mellette tág tere nyílik a legnagyobb félreértéseknek, fanatismusnak is. Avagy mennyiben igazolja a mult, hogy azoknak az egyszerű galileusoknak a hite, kik szegények, tudatlanok s előítéletekkel voltak teljesekek, csakugyan oly éltető erő, a mely — azt nem is tekintve, hogy mennyire homályos s sokszor ellentmondó tudataink vannak e galileusok hite felől, s hogy mesterök Jézusnak eszményi céljai, melyet életével is megpecsételt, mily sokban ellenkeztek e galileusok hite és cselekedeteivel — mint folyton fejlődő életelv hivatva van meghódítani a világot?! Azt senki sem vonhatja kétségbe, hogy a Jézus egész élete egy megtestesült eszmény, eszménye az embertársi önfeláldozó szeretetnek, s már magában ez eszményi nagyságnak szent elvében, a szeretetben benne foglalatik az egyed és társadalom egységének elválaszthatlan ténye; legalább az „egy akol s egy pásztor“ eszméje e kettő azonosságának előfeltételén nyukszik, melyet a „Mi terem a fán?“ írója az egyed és társadalom tökéletesedési kötelességének szigorú megkülönböztetésével sok tekintetben kérdésessé tesz.

SZALAY KÁROLY.
papjelölt.

ISMÉT EGY HÚ MUNKÁS.

Alsó-Rákos, január 7. 1885.

Szomoru, de legszentebb baráti kötelességet teljesítek, midőn az alábbi gyászbeszéről a „Protestáns Közlöny“ olvasóit értesitem.

Bede János, nagy-borosnyói ev. ref. lelkész, 45 éves korában, 16. évig (12 évig Al-Pestesen, 4 évig Nagy-Borosnyón) híven és buzgón folytatott papi hivataloskodása után mult év december 24-én reggel örökre behunyta szemeit.

Az elhunyt nem annyira az ékesszólás hatalmával, mint inkább jézusi szelidség és szeretet által vezérelte az Istenhívók seregét, s hogy a szeretet sokat, mindent pótol — behizonyosodott általa a nagy-borosnyói nemes egyházon, hol néhány évi rövid működése után önfeláldozó munkásságának felemelő emlékeit, buzdító példáját és maradandó alkotásait hagyta hátra, melyért nemcsak hivei áldják emlékét, de majd hálás tisztelettel borul le hamvaihoz a nyomába lépő hivatali utód is, — kinek küzdelmei által fényes és kényelmes állást biztosított.

Temetése decz. 26-án ment végbe, midőn rokonai, hivei, barátai és az ismerősök beláthatlan nagy serege állotta körül a ravatalt, mely koszoruk halmazával volt elboritva és komoly léptekkel kísérte a gyász kocsi, mely egy nemes áldozatot vitt az örök nyugalom helyére. Háromszék minden részéből az egyházi és világi rend tekintélyes férfiai jelentek meg — leróni a végtisztelet nemes adóját...

Es méltán is, mert az elhunyt már tanulói életében — Sz.-Udvarhelyt és Nagy-Enyeden — kedvence volt az ifjuságnak szikrázó kedélye és mindenkit megnyerő modora által s most a koporsónál még egyszer fölleve-nültek a kedves emlékű ismerős dolgok, visszazálltak derült, boldog önfeléd órái a tündér ifjuságnak s mi látuk őt a régi verőfényen és ez az édes-keserű visszaemlékezés bánatos, de mégis jól eső nyugalommal töltötte el kebleinket.

A gyászszertartást a háznál *Csiszér Gábor*, egerpataki ref. lelkész és sepsi egyházmegyei esperes, — a templomban *Nagy Sándor* alsó-rákosi lelkész az idévezültnek egyik legbensőbb és legrégebb barátja és a sirnál *Miklósi Gyula* papjelölt — mint az elköltözöttnek segédje — végezték általános meghatottság közt.

Legyen áldott a hú munkásnak emlékezte!

GY . . .

ADAKOZÁSRA HÍVÓ SZÓZAT.*)

Emlékezet világát égetem

A székely-udvarhelyi reformált kollegium nevelőintézeti élete az erdélyi reformatio első évtizedeiből veszi kezdetét. Századok jöttek, századok mentek és intézetünk áll, még pedig erős reménységgel.

Iskolánk, valamint születését, azonképen egész életét is a nemes lelkek érdeklődésének köszönte, köszöni.

Az érdeklődést ébresztani, fentartani, sőt biztosítani, nemcsak becsülettel végzett munkája által igyekezett intézetünk mindig, hanem jóltevőink emlékezetére koronként hála-, örömmünepeket is ült.

*) E meleg hangu szózat kitüzött nemes céljára, lapunk — mint már irtuk volt — 5 frttal kezd meg a gyűjtést. Kegyes adományokat, még a legkissebbet is, örömmel közvetít a „Protestáns Közlöny“ szerkesztősége.

Igy jött szokásba századunk első felében, 1838-on kezdve, a Kis-émlékünnep, iskolánk egykori nagynevű tanára Kis Gergely és méltó fia Kis József emlékezetére.

Ilyen hála-, ilyen örömmünnepre készül kollegiumunk a jövő 1885-dik év áldozó-csütörtökére is.

S mivel korunk a hazai protestáns iskolák ujrászervezésének ötven év óta annyiszor megpróbált munkáját bilincseiből végre-valahára fölszabadította, bővséges okunk és kedvező alkalmunk van jóltevőink emlékezetét fölleveníteni.

Jóltevőkben, Istennek hála! soha sem volt és ma sincsen fogyatkozásunk.

Ezek közé számítja Előljáráóságunk azon négy tanárát is, kik az 1848-ik évvel akkor főiskolai rangban állott intézetünk nevezetes korszakát zárták be. Nekik jutott a szerencsétlenség, hogy megérjék főiskolánk porba omlását és hullatták a romokból építkezők keserves könnyeit.

Ma már három közülök a sir ölében pihen, egykor legifjabb társuk pedig az élet küzdelmeiben kifáradtan tisztos nyugalomba vonulva, — csakis multjának emlékeiben él.

Intézetünk ezen jóltevői: Szilveszter Dénes, Magyarósi Szőke József, Szabó György és Kis Ferencz egykor rendes tanárok.

Jóltevőink voltak, mert az első alkotó szelleme volt iskolánk tanári özvegy-árvai gyámintézetének.

A második mint egy tizezer forintra ment hagyatékkal iskolánk tanuló ifjúságát birtokába juttatta egy holdakra terjedő szép kertnek, éppen a N.-Küküllő partján a város szélében; alapját vetette meg a kebli tanári nyugdíj-intézetnek; s hagyott egy tanári lak-telket.

A harmadik meghonosítója volt iskolánkban az újabb kori nevelés-tanítási módszernek; hatalmas öre, gyarapítója tudott lenni az iskola vagyonának; mindenk fölött pedig — az ötvenes években, — a nemzetölő kényuri hatalom menyköveinek eszéles villámhárítója volt.

És a negyedik közel negyven évig viselvén köztanítói és rendes tanári minőségben a nyilvános nevelői tisztet, egész ország területére szétszórt tanítványainak hála emlékezetében él, mint jószágos atya.

Ezen jóltevőink olajfestvényü arczképét akarná Előljáráóságunk intézetünk jóltevőinek képtárába elhelyezni.

E célra bocsátjuk ki adakozási iverket, azon reményben, hogy lesznek, a kik törekvésünkben támogatni fognak, hiszen él még azon nemzedék, mely a tudomány és erkölcs ezen apostolainak szavait hallgatta, és tetteit szemlélte.

Annyival nagyobb pedig bizalmunk, mert több érdeklődő nemes lélek ugyan e célra irányuló áldozatáról már is van tudomása Előljáráóságunknak.

Adakozási iverknek az 1885-ik év márczius hó első napjára Bod Károly kollegiumi igazgató-tanár aa-hoz leendő visszaküldését tisztelettel kérjük.

Kelt a székely-udvarhelyi evang. reform. kollegium Előljáráóságának 1884. november hó 29-én tartott üléséből. Székely-Udvarhelyt, 1884. decz. hó 15-én.

SEBESI ÁKOS,
algondnok

SOLYMOSSI ENDRE,
jegyző.

AZ ÁLL. IGAZGATÓ-TANÁCS ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvárt, 1884. dec. 22.

Elnökölt Dr. Kolozsvári Sándor igazgató-tanácsos, mint helyettes elnök. Jelen voltak: Szász Domokos h.

püspök. Székely János, Gyarmathy Miklós, Dr. Szász Béla igazgató-tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó és titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügyek bejelentése és helybenhagyó tudomásul vétele után tárgyalatott a szent-lászlói egyházközség számadási s általában vagyoni ügyei átvételére és rendezésére kinevezett bizottság jelentése, mely szerint az egyházközség számadásai, jegyzőkönyve és az értékek elhelyezéséről szóló okmányok a paptól számba- és átvétettek s addig is, míg a részletes jelentést a bizottság megtenné, jelzi, hogy a hivek oly nagymérvű ellenszenvvel s gyűlölettel viseltetnek a pap iránt, hogy az egyházközség valláserkölcsei, valamint vagyoni tekintetben is a felbomlás szélén áll.

A jelentés sajnálattal tudomásul vétetvén, az intézkedések megtétele a részletes jelentés beadása után, annak tárgyalása alkalmára halasztatik el. Kapcsolatosan tárgyalatott püspökhelyettes afia által beadott előterjesztés, melyben előre bocsátva, hogy kolozs-kalotai egyházmegye esperessétől vett jelentésből értesülvén arról, hogy a szent-lászlói egyházközség presbiterei lemondásukat beadták s velük együtt 72 családfő kijelentette, hogy a róm. cath. vallásra áttérnek, csakhogy papjuk befolyása alól menekedjenek: h. püspök afia addig is, míg ezen ügyben a végleges határozat meghozatnék, Domján Ferencz papot, minden lelkeszi teendő vitele alól felmentette s a beszolgálással ó-fenesi pap afiát bízta meg; az áttérni szándékozókat értesítette, hogy a tömeges átállás törvény szerint semmis, a presbitereket pedig utasította felmentetésük felett határozat hozataláig kötelességük teljesítésére. Kéri, hogy eljárása tudomásul vétele mellett az egyházközség vagyoni ügyei adminisztrációjára nézve az intézkedések tétessenek meg.

A pap és a hivek között éveken át mind nagyobb mérvben nyilvánuló gyűlölet jelzett kitörése s az egyházi életnek a megsemmisülés határáig sodortatása gyors és erélyes fellépést tévén szükségessé: a papnak minden egyházi ténykedéstől eltiltása kimondatott, s helyettes püspök afia eljárását mindenekben helyeselve, az administrans pap hatásköre a vagyoni ügyekre vonatkozólag is kiterjesztetett, az administrans pap fáradozásának díja a szent-lászlói papi fizetésből adandó ki, s a határozatról ugy helyettes püspök, mint kolozskalotai egyházmegye esperesse értesítettnek.

Elhatározatott, — ugy a kezelés, mint az ellenőrzés könnyítése céljából, — hogy 1885. évi január 1-től kezdve az egyházkerületi nyomtatványok elárúsítása titkár afiára bízatik oly kötelezettséggel, hogy a most számba adandó, valamint később kezére adandó nyomtatványok árát tartozik pénztárra szolgáltatni, a mint az egyes nyomtatványokból a példányok elfogytával újabb többszörösítést rendel meg. Ezek folytán jövőre az egyházkerületi nyomtatványok közvetlenül a titkártól rendelendők meg, az iskolai ellenőrző jegyzőkönyvek kivételével.

Rákosdi egyházközségnek felekezeti iskolájának megszüntetése megengedett, az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyása fenntartásával, miután azon községben állami iskola tartatik fenn, s felekezeti iskolánk az igényeknek s a törvény kívánalmainak nem felel meg, az iskolatelek használatának az állam részére minő módozatok mellett leendő átadása iránt, a szerződvény tervezetének elkészítésével esperes afia megbízott.

Ezenkívül ellátatott kevésbbé közérdekű több ügydarab.

r. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. jan. 10.

— **Budapest—budai ev. ref. egyház,** egyházszerző bizottsága: Elnök: Tanárky Gedeon. Alelnökök: Borosnyay Oscar, B. Máthé Domokos, Váry-Szabó Antal. Jegyzők: dr. Kiss Áron, dr. Varga Gyula. Pénztáros: dr. Hamary Dániel. Ellenőr: dr. Szénássy Sándor. Ügyész: dr. Kiss Károly. Számvizsgáló-bizottság: Gondol Gábor elnök, Boocz Lajos, Csepelyi Sándor biz. tagok. A szerző-bizottság tagjai: Baló József, tanár, dr. Barsy József, stat. hiv., Barcsay József, postatiszt, Bibó István, kir. tábl. bíró, Bartalos Sándor, Bartalus István, tanár, Benkő Rezső, honv. ezredes, Biró Pál, honv. min. titkár, Bolyó Károly, főorvos, Csengery Imre, min. tanácsos, Fodor Dániel, mészáros, Garzó Lajos, főmérnök, dr. Gőző József, tanár, Halász Károly, házbirtokos, Hevessy Sándor, háztulajdonos, Hőke László, ügyvéd, Horvát Benő, vendéglős, Jurányi Vilmos, a „Franklin-társulat“ igazgatója, Kasics Péter, min. oszt. tan. dr. Kocsis Alajos, ker. orvos, dr. Kovács János, tanár, Kovács Gyula, min. titkár, dr. Kovács Imre, orvos, Lengyel Sándor, polg. isk. ig., Losonczy György, min. hiv., Miklós Gergely, polg. isk. ig., Nagy János, min. tanácsos, Nagy Gyula, min. hiv., F. Nagy Károly, tanár, Naményi József, bíró, B. Nyári Adolf, főh. udv. mest., Peterdi Gábor, min. oszt. tan., Riskó Ignác, min. tan. Soóty János, min. oszt. tan., Sorsich Ferencz, ügyvéd. Szalay Pál, kataszt. felügyelő, Szász Róbert, min. hiv., Székely Mihály, min. tanácsos, Szenté József, tanár, Szentgyörgyi Albert, mérnök, Szentgyörgyi Imre, cur. bíró, Szentgyörgyi Lajos, min. hiv., Szilágyi Sándor, főpénzt. hiv., Szóts Albert, min. oszt. tanácsos, Szócs András, szeretetházi ig., Telegdy Pál, Tisza Kálmán, miniszt. elnök, Tóth Gerő, kir. törv. bíró, Tóth Lajos, m. é. k. k. vasuti fog., Török Árpád, min. fogalm. — Isten áldását a derék férfiakra és segítségét szent igyekezetekre!

— **A dunamelléki ref. főgondnok.** Herczeg-Szóllós reform. egyház tanácsa jan. 4-én tartott ülésében a dunamelléki ref. egyh. kerület megüresedett főgondnoki s egyh. főjegyzői hivatalainak betöltése végett egyhangulag Tisza Lajos gr. és Szilády Áron kis-kunhalmi lelkészre adta szavazatát. Különben az egész alsó baranya-bácsi egyházmegye — egy kis töredék kivételével — e két jelölt körül csoportosul.

— **Reformok a kath. egyházban.** A tömjén egyike volt amaz ajándékoknak, a melyeket a három király a kisdéd Jézusnak vitt Betlehembe. Bartolini bibornok, egyházi archaeologus és a régi szertartások buzgó tisztelője, XIII. Leo pápát megkérte, hogy a tömjén-szertartások használatát és tiszteletét helyezze vissza régi fényébe. Mert bár a tömjént számos egyházi funkcionál használják, gyakran megtörténik, hogy azzal a papok és a világi segédkezők nem bánnak elég tiszteletteljesen. A pápa meghallgatva Bartolini bibornok kérését, elhatározta, hogy a tömjén régi tiszteletének visszaállítása végett

a vatikánban új kollégiumot állit. E kollégium neve Collegio dei turiferari és beléphet mindenki, a ki a többi kollégiumok tagja. Ez fogja ellátni ezentúl a tömjénnel való szolgálatot az összes egyházi méltóságok föladásánál, megáldásoknál stb. A pápa már kinevezte a turiferarikat. És ezzel az emberiség egy fokkal ismét irgalmasabb lett egymás iránt! Oh szent tömjén magasztalunk téged!

— **„Krisztus zsinagógája.“** A bessarabiai kormányzóságban, Kissinewben nemrég támadt új vallás, a „nowyj Israil“ — Új Izrael, — elhatározta, hogy Kissinewben Jézus Krisztus messiás tiszteletére zsinagógát épített, — Sinagoga 100 Imir Messii Issussa Christa, — s Tolstoj gróf belügyminiszter, kihez a hívők engedélyért folyamodtak a templom építésére, nemcsak ezt adta meg, de elösmerte az új-izraeli törvényes vallásnak is. Hasonló sekta támadt nem rég Jelissawetgrad dél-orosz városban is, „Duchosom-bibleskoje Brastwo“ név alatt, (szellemi-bibliás testvériség), melyet az orosz hatóság szintén támogat. Oroszország ez új két zsidó vallásfelekezete elősméri a judaismus bibliai dogmáit, az egy istent, de a traditiókat elveti. Az „új zsidók“ egyik hittétele a következőképen hangzik: „A jeruzsálemi és babyloni rabbi törvénytudók által magyarázott szent írást, s az abból levont dogmákat és szokásokat, magamra kötelezőknek el nem ösmerek. Ép úgy nem ösmerek el magam fölött semmi egyházi fensőbbiséget, s a jelenlegi rabbik hatalmából semmit is.“ Az „új zsidók“ egy további tana azt tanítja, hogy a többi főálló vallásfelekezetek mind tiszteletben tartandók s Jézus, mint valódi Messiás és az igazság terjesztője és a jó megalapítója, elősmereendő.

— **Vége a világnak.** Az idén felelevenitik Nostradamus egyik jóslatát, mely a világ végét jelzi előre. A jóslat fordításban így hangzik:

Ha Jézus Györgykor hal kereszten,
Hogy Márk napjára sirt repeszzen.
S a mennybe János nap repül —
Akkor az ég s föld összedül.

Azaz: a világnak vége lesz, ha nagypéntek ápril 23-ára, husvét ápril 25-re és urnapja június 24-ére (János napra) esik. Ez 1886-ban így lesz. Itt az apokalypsis!

— **Kőrösi Csoma Sándorról,** a n.-enyedi Bethlen-főtanoda halhatatlan lángszelleméről írják Londonból az „Egyetértés“-nek: A Földrajzi Társaság választmányának jelentésében olvasom: „Ma már ugyan senki sem álmodozhatik arról, a mint egykor Kőrösi Csoma és társai, hogy őseinket feltalálhatják.“ Kiket értenek Csoma társai alatt? Én eddig nem ismerek ilyeneket. Ő egyedül állott — s a nyelvészet és a historiai bírálat terén alakja kimagaslik minden honfitársai felett, ő az egyetemesebbi tudományosság terén, maradandó alapokat rakott le; annál sajnósb tehát, hogy tudatlanságon alapuló ráfogás és mende-monda még mindig azt hiszi, hogy Csoma álmodozott s ábrándok után kapkodott volna! A külföldi tudósok, s az angol nemzet kormánya emléket emeltek neki, s a sirjára épített oszlop, a keletindiai birodalmi

kormány által a státus hivatalnokok gondjaira bízott minden időkre; de hazájában csak sajnálkozólag, kicsinylőleg szoktak megemlékezni Csomáról.

— **Az erdélyrészi magy. közművelődési egyesület,** úgy látszik, nagy tevékenységet fog kifejteni. Tervben van a szegényebb iskolák segélyezése oly vidékeken, hol a magyarság fenyegetve; ezenkívül földhitel-bankot szándékoznak föllátni, mely a földes urak pusztuló uradalmaira magyarságot (székelyeket) telepítene ki stb. Az alapszabályok kidolgozására dr. *Felméri Lajos* elnöke alatt pénteken egy bizottság küldetett ki, melynek tagjai: *Nagy Mór, Bartha Miklós, Polcz Rezső* és lapunk szerkesztője, *Sándor József*.

— **A nagy-enyedi Bethlen-főtanodához** csatolandó kétemeletes új szárny földszinti része már egészen elkészült.

— **Ezer esztendő vagy egy akol és egy pásztor.** Ily cím alatt jelent meg közelebről egy 594 lapra terjedő vaskos kötet, ismeretlen szerzőtől. A *anonymus* a vallásosság, magyar socialismus, communismus, phalanxterismus és internationalismus egyvelege alapján akarja a világ-egységet megoldani s munkájából izelítőtül itt adjuk az „új időszámítás“ tervét, megemlítvén, hogy világnyelvé a *latinak* kell lennie. Az *új időszámítás* 1870. márczius 18-án kezdődik és pedig az egész földgömbre nézve abban a pillanatban, midőn nevezett év márczius 17. és 18-ika közötti éjjel az új számítás szerint 1—360 fok között elnyúló vonal, illetőleg szent Péter temploma fölött az óramutató pont éjfél mutatott. Az év 12 hónapból, minden hó 30 napból és három tizedből (hétből) állana. A hónapok nevei a következők volnának: 1. Csecsemő hó, 2. Gyermek hó, 3. Ártatlanság hava, 4. Ifju hó, 5. Szűz hó, 6. Erény hó, 7. Férfi hó, 8. Nő hó, 9. Tett hó, 10. Hanyatlás hó, 11. Agg hó, 12. Enyészet hó. A tizedek napjai következőképen neveztetnének: 1. munkásság napja, 2. takarékoság napja, 3. igazság napja, 4. házasság napja, 5. szeretet napja, 6. bátorság napja, 7. állhatatosság napja, 8. szüziesség napja, 9. mérsékletesség napja, 10. öröm napja. Az *órák* nem 1—12-ig, hanem 1—24-ig terjednének. Minden év végére a rendes 360 nap után, 5—6 ünnepnap esik egyszerre. E 6 nap neve: Az öröm, a szabadság, a számadás, a jutalom, a büntetés, a bocsánat napja és a zárnap. A zárnapon mindenki megkapja az egység kalácsát, egy tiz lat nehézségű izletes czipócskát.

— **Nincs isten, nincs mester!** A hitetlenség eme jelszava alatt egyesült és romboló párisi anarchisták asszonyi feje, *Louise Michel* k. a., a *Caynebe* és deportálva volt *communardnő* a párisi *Saint-Lázár* fogházban megőrült. Nem hitt az oltalmazó és megvédő örök istenségben, — s üldözési mániába esett. Általában be van bizonyítva, hogy a vallástalanság contribuál a tébolydák betöltésére s egyik hülye-intézet orvosa állítja, mikép a vallás tanításaira hajló cretinek lelke sikeresebben gyógyítható és világosítható meg.

— **Elitelt mormonapostolok.** A zofingeni kerületi törvényszék a napokban két utahi mormonapostolt, *Schönfeld Vilmost* és *Hochstrasser Rudolfot*, ítélte el 100 frank pénzbírságra, a perköltések megtérítésére és Aargau kantonból való kiutasításra, mert *Niederwylben* és környékén hiveket toboroztak a mormonizmusnak és több leányt rá is birtak arra, hogy kivándoroljanak Utahba. A tanuk állítása szerint, a többnejüség nem hirdették, de ezt súlyosító körülménynek tudták be, mert ezáltal tévutra vezették hiveiket, elhallgatva előttük, hogy a mormonoknál a törvény rendeli a többnejüséget. Ha az elitelték fellebbeznek az ítélet ellen a *Bundesgericht*hoz, felmentetnek, mert ez a törvényszék egy előző alkalommal kimondta, hogy az ily természetű propaganda nem büntetendő.

PÜSPÖKI KÖRÖZVÉNYEK.

Nagyf. Szász Domokos helyettes püspök a következő körözüvényeket bocsátotta ki:

T u d á s u l.

15—1885. Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr ő nagyméltósága, múlt évi decz. hó 13-áról 42,185 szám alatt hozzáam intézett leiratával arról értesít, hogy a *Tóth József*, pestmegyei tanfelügyelő által, hivatalos adatok nyomán szerkesztett „népoktatási iözüvények és rendeletek tára“ cz. munka, *Budapesten*, 1884-ben, az *Engenberger-féle (Hoffmann és Molnár) könyvkereskedés* kiadásában megjelent. E munkát azzal a megjegyzéssel ajánlom az érdeklődők becses figyelmébe, hogy az minden foku tanhatóság által egyaránt használható gyűjtemény.

K ö r ö z t e t i k:

3—1885. *A kézdi egyházmegyében az al-csernátoni papi állomás.* Javadalma: tisztességes lakás, gazdasági épületekkel, gyümölcsös és veteményes kerttel s kuttal ellátva; az *al-csernátoni* három határban összesen 10 — tiz hold és 400 □ öl szántóföld haszonélvezete; 245 kalangya ősz — s ugyan 245 kal. tavasz kepe; 75—80 o. é. forint oszpora; 72 szekér fa; esketésért 1 frt, keresztelésért egy tyuk vagy kakas, esetleg ezek váltságdíjában 35 kr; temetésért, a kepefizetők kivételével, 1 frt. Az összes javadalom 900—1000 frtra tehető. A megválasztott a rikán belőli özv. árva gyámintézetnek köteles tagja. *Pályázati határnap:* f. évi január hó 31-ike. Folyamodványok: nagytiszteletű *Szini János* ref. esperes afiához *K.-Albisba* (u. p. *Al-Csernáton*) küldendők.

Kolozsvártt, 1885. január 1.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

B. I. Berlin. Rátérünk. — *R. P. M-t m-k.* Még nem olvashattuk át; a humor geniusát azonban üdvözöljük szomorú időnkben.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utcza 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt.; félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utcza 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Sajtónk. — Felelet nagytsiszt. Garda József urnak alólrthoz intézett nyílt levelére (Onodi Weress Sándortól). — Holland vallásosság (Vásárhelyi Boldizsártól). — Tárcza: Örtüzek (Szalay Károlytól). — Közművelődési egyesület. — Református egyház Budán. — Irodalom. — Tanügyi rovat. — Köszönet és elismerés. — Az áll. igazgató-tanács nagy üléséből. — Különfélek.

SAJTÓNK.

Közeledünk a főrendiház reformjához. Sorunk intézésének módjai és eszközei közül egyet többel fogunk birni.

Miként a jelekből látszik, a kormányelnök által készített javaslat nem fog nagy ellenzékre találni s bár vitában nem lesz hiány, az új törvény hatalmas többséggel megy majd keresztül.

Az eddig mutatkozó oppozícióból legfenyegetőbbnek látszott az Andrássy Gyula grófé, kőről beszéltek, hogy maga körül gyűjti a telivér aristokráciát s a budapesti mágnás casinóból már is mindenféle rémhírek kezdtek volt kiszivárogni.

Volt kormányelnökünk és külügyminiszterünk azonban sietett tiltakozni ellenzéki szándékai felől s e tiltakozást magának Tisza Kálmánnak is tudtára adván, élet vette minden kombinációnak s lehütötte a főurak ellenmondó tüztét.

A kath. főpapság is engesztelékenynek látszik. Jan. 5-én az esztergomi érsek, ősi szokás szerint, tengelyen a fővárosba ment s kihallgatáson volt ő felségénél, majd a kormányelnököt s a főrendiház új elnökét, báró Sennyei Pált látogatta meg. A két államférfi később viszonzta a látogatást. Hogy miről folyt a tanácskozás, világos volt s nyilvánossá is lett, mikép a kath. főpapság lehető szabadelvü magatartásra határozta magát. S bár a nem rég tartott udvari táncmulatságban — daczára a meghívóknak s daczára annak, hogy a főpapok közül többen voltak ez időben Budapesten — egy tiarás sem jelent meg, ez nem vehető tüntetésnek, hanem legfőlebb csak

annyi czélzatot rejt magában, hogy tulságosnak ne magyaráztassék a római egyház liberalismusa.

Tehát elfogadnak. Az idők nyomása oda érlelte a feudál-klerikál szellemet, hogy a chinai övön lassanként tágitani kénytelen. A reformáció egyszerűségében fenséges, bensőségében méltóságos világöntudata megjelenik azok közt, kik századokon át fölötte nélküle határozának; a czimerek és symbolumok ragyogó és változatos csoportja közt feltűnik egy véres, kemény, czifrázat nélküli fekete gálya. A mi jelvényünk, a magyarság jelvénye, a szeretet jelvénye.

S felvesszük a harcot az új választott népért. A magyar nemzet hatalma, boldogsága, kifejlődött magasztossága még messze-messze van. Messze a nagyság, az erkölcsi és anyagi önértet s az öröm-ének ideje. Sőt pihenő, de a sőtébtől kénes szemekkel kivillogó ellenségek rajával vagyunk körülvéve, kiknek karmok azért nem látszik, mert lecsapásra vannak behuzva.

Hiszen a magyar reformáció jóformán még saját sajtó-organummal sem bir. Mig a lutheri egyház erdélyrészi hiveit a németországi, felvidéki tótjait a szláv sajtó portálja, mig a románok gör. keleti tömege mögött a latinismus áll s mig a zsidók zsrnaliszta szócsövekkkel szólnak bele az egész világba, a Kárpátok közti maroknyi magyar kálvinismus egyedül áll, érdektárs nélkül, sympathia nélkül, szegényül, emberfeletti türes és törekvés között.

A kath. érdekek csak hazánkban is több politikai organummal birnak. A „Magyar Állam“, „Magyar Korona“ s a kath. főuri hatalom után futkosó „Pesti Napló“ naponta szolgálják az ellenkező törekvéseket: mi csak ott kopogtatunk, a hol felvesszük. Majd egy bankár-érdekek által vezetett nagyképu lapnál, majd egy olyannál, melyik nem vall semmi szentet, csak a maga nyomdász-kiadói üzleti sikerére néz. Vagy oly tag esz-

mekörü laphoz fordulunk, melynek szárnyai alatt mi is megférünk, ellenségeink is.

Eljön az idő, hogy nemsokára érezni fogjuk egy külön magy. ref. politikai lap szükségét. Ha megindul az európai lavina, sajátos izolált helyzetünkben titáni harcz vár reánk; mint olyanok, kik sehová sem kancsalithatunk, mert vérben, nyelvben, hitben külön és magunkra állunk, mi fogjuk tisztán és igazán hordozni a magyar államot!

FELELET NAGYTISZT. GARDA JÓZSEF URNAK ALÓLIRTHOZ INTÉZETT NYILT LEVELÉRE.

Sárd, 1885. jan. 7.

Tisztelt barátom, kedves volt professorom!

Mult évi decz. 29-ről dátált nyílt leveledet — az én papi kötelességemből kifolyólag tett egyszerű indítványomra vonatkozólag — örömmel olvastam. Igen, mert látom ebből, hogy a konfirmáció kérdése — melynek reformálása halaszthatatlanná vált — élénken érdekel másokat is. Hiszen megvolt eddig is, és megvan most is a konfirmáció, de én jó Istenem! igen sok helyütt, nemes célját mennyire nem méltányolva történik!

Ugyanis: a legtöbb falusi gyermek, ha nagy bajjal 2 vagy 3 évet el is tölt az iskolában, onnan csaknem minden vallás-erkölcsi ismeret nélkül kerül ki; ha csak annak nem mondjuk a *rektram* értelem nélküli magoltatását és a szent történetek minden erkölcsi tanúság levonása nélküli elmondását. Ekkor egy pár évi otthönülés, vagy szolgálat után, mely idő alatt semmit sem tanul, siet *konfirmálódni*, mert azután már ifju számba vétetik, — és megtörténik, hogy 11 vagy 12 éves gyermek 3 vagy 4 heti *paphoz járás* után, — mely idő alatt, a legjobb akarattal is édes keveset lehetett vele a vallás erkölcs-tan gazdag bányájából kiaknáztatni és szellemileg feldolgoztatni — csakugyan konfirmáltak.

Ezután pedig szó sincs arról, hogy vallásos ismereteit gyarapítsa, mert *ő már konfirmált, ő már mindent tud*, — legfőleg ha vagy egyszer a templomba elmegy új ruháját bemutatni, vagy a másét irigykedve megcsudálni.

Igy állván, fájdalom! igen sok helyütt a dolog — csuda-é, ha a kor tulságig reálisztikus áramlata mellett — a népből a vallás iránti érdekeltség kihalófélben van és a valódi keresztyén hitélet *csak névben él, de nincs jelen*. Igen, mert gyenge alapra, csak könnyű épület emelhetetik.

Ezen sajnós tapasztalat tétette velem, tisztelt barátom, a konfirmáció sikeresebb és alaposabb oktatására vonatkozó általad üdvözölt indítványomat.

Mert megvagyok győződve, hogy hitben buzgó, vallásáért áldozni kész, erkölcsben tiszta népet csak úgy nevelhetünk s ez által hazánkat, nemzetünket csak úgy erősíthetjük, ha mi papok az oskolán elkezdve csepegtetjük hiveszünk szívébe idvezítőnk örök időnkig fennmaradó, üdvös tudományát. És így az oskolából alapos vallás-erkölcsi érzéssel és ismerettel bíró 14 éves (de ezen alól semmi esetre sem, mint számtalan esetben történik, daczára a törvénynek) ifjut bocsássunk a konfirmációra, mint a vallás tanítás bétetőzésére, a mikor is a pap 8 heti naponkénti tanítás által az eddigi ismeretekben megerősítve,

bővebben kiterjeszkedve, a vallás és erkölcs tan magasztos elveit megértetve és kedveltetve vele — avassa fel a mi anyaszentegyházunk polgárának.

Jól tudom én, hogy ezzel csak szaporitom — különben is megterhelt — paptársaim teendőit, melyek a legtöbb helyütt a jutalommal visszas arányban állanak — de hiszen, ha mi nem tesszük, más bizonyára nem teszi, és így a panasz a vallásos élet haldoklása felett örökké tartó lesz, a mi pedig, hogy mire vezet, azt naponként sajnossan tapasztaljuk!

Miképpen Mózes új népet nevelt az ígért földének, azonképpen kell nekünk is új hiveket teremtenünk a Kr. anyaszentegyházának, „a melyben aztán lakozni fog az igazság“!

Újból is fogadd tisztelt barátom, kedves volt professorom, egyszerű indítványom lelkes felkarolásáért — az ügy érdekében — legmelegebb üdvözetemet.

A ki vagyok

tisztelő barátod:

ONODI WERESS SÁNDOR,
sárdi ref. pap.

HOLLAND VALLÁSOSÁG.

Utrecht, 1885. jan. 12.

Mélyen tisztelt szerkesztő ur!

Becses engedelmeiből, szólok egy pár szót az idevaló isteni tiszteletről, hogy miért épen erről, majd később ki fog tűnni. A mint a szerkesztő ur elgondolhatja, hazánkat sajnálattal hagyám el, de a viszontlátás reménye s azon gondolat, hogy itt is gyűjthetek valami újat a jövő életpályára: erőt adott a távozásra s megérkezésem után az idevaló vallásos élet megismerésére hívott fel. A nyelv tudása nélkül, az egyházi élet bensejébe, a különféle pártok életébe, az ezen életet forrongóvá tevő vallásos nézetekbe, az egyház szervezetébe, az egyháznak az államhoz való viszonyába bepillantani nem lehet. De az isteni tisztelet, a mely a vallás, a benső életelv külső nyilvánulása, a nyelv ismerete nélkül is lehet haszonnal vizsgálni. S bár nem tartozom azok közé, a kik a vallásosságot a templomba-járásról ítélik meg, mert hiszen itt van az idő, a midőn az Isten tisztelete sem egy (ama) hegyhez, sem a jéruzselemi templomhoz nincs kötve: mindazáltal a templomba-járást, az isteni tisztelet gyakorlását a vallásosság egyik hatalmas nyilvánulásának és olyannak tekintem, a miből bátran lehet a hívők lelkének kovászára következtetni. Felkeresém tehát a templomot s az, a mit itt látam, meglepő volt reám nézve. Az a zsufolódás, az a sovárgás az isten ígéje után mutatja, hogy e nép lelkében a kovász hatalmas erjedésben van. A tágas templom alig fogadható be a tóduló hívők seregét, s midőn az isteni tisztelet kezdetét vette, üresen maradt hely sehohsem volt. S most, a mikor nálunk csaknem általános a panasz a templomok üressége miatt s a mikor ennek okát sokan az isteni tisztelet silányságában vélik feltalálni s itt-ott új cultus felállítására is kezd hangzatosá válni, mert a meglevő: „próza és karakter nélküli, a hány egyházany-nyi szokás, nincs semmi, de semmi, a mi az ő (a földmíves hívő) gyermekies értelmét és szívét megihletné, megnyerné, fölemelné, vonzaná,*”) s a midőn a mivelt elem nem megy a protestáns templomba „mert ott még az ér-zéke se nyer“ kielégítést: nem leend talán érdektelen

*) Az idézetek a „Prot. Egyh. és Iskolai Lapok“ ez évi első számának egy cikkéből vannak véve. V. B.

megnézni az idevaló isteni tiszteletet, a mely oly tömegesen vonzza magához a lelkeket, s a mint látszik, azokat ki is elégíti s egyszersmind ezt és a miénket röviden összehasonlítani, s végül, ha lehet, a templomba való nem járás valódi okára reámutatni.

A templomozás a gyülekezet énekével vette kezdetét: gyermek és férfi, ifju és agg együtt egy lélekben énekel s a szép orgona-játék megható harmoniumába gyűjté a különböző hangelemeket. Ez alatt a pap meghatótan foglalá el helyét a szószékben. Az ének végeztével üdvözlé gyülekezetét s buzgóan imádkozott, majd kijelölé a felolvasandó fejezetet s miután ezt a felolvasó — ennek a helye a szószék előtt van — a könyvek könyvéből fenhangon elolvasá s el utána az éneklendő versszakot is: ismét a gyülekezet éneke következett s ezután a predicatio s minthogy ez rendesen nagyon hosszú, közbe még egy verset énekel a közönség. Az egészet a pap áldása rekeszté be. Ez a közönséges isteni-tisztelet sorrendje nemcsak itt Utrechtben, hanem a protestáns templomokban, egész Hollandiában. Azt hiszem, a miénknek nincs miért leírjam a sorját. A kettő kevésbé tér el egymástól; nálunk rövidebb az isteni-tisztelet tartama, s hiányzik a felolvasó a felolvasandó részszel és a predicatio közötti ének, a mi különben néha itt is elmarad. Lényegileg meg egyeznek: a valódi keresztyén isteni tisztelet ugyanazon cselekvései: ének, ima és igehirdetés a fő mindkettőben.

Mi hát akkor az oka annak, hogy a míg itt tódul a nép a templomba s ugyszólva pénzzel vásárolja meg helyét, addig nálunk panasz hangzik a legtöbb helyen a templomok üressége miatt?

Maga a cultus tehát nem, mert hiszen nálunk is megvan az ének s énekeinknek épen az a szép megragadó dallama van, mint emezeknek; az orgona magasztos hangja nálunk is betölti a templom boltozatait; a vallásos érzelmekkel telt kebel ott is kiöntheti buzgóságát az imában s kitarthatja szívé az isten ígéje befogadására.

Vagy talán a cultusban nincs elég cselekvő rész? Miért kong hát akkor a katolikus templom is az ürességtől? Talán a templom s ennek fényes berendezése vonz itt? Oh nem, hiszen az egyszerű, mint a vallás, melynek otthonául szolgál. Vagy talán a pap az oka nálunk a templom ürességének? Talán az, hogy silány beszédet ügvetlenül ad elő? De hát akkor miért van az, hogy jó szónok kitünő beszédekkel hónapokon át beszél üres templomban? — Mindezeket tehát elhagyva, — kísértük meg a valódi okot feltalálni. A mint tudjuk, nálunk az egyház tagjainak csak önerejükön, egyedül a Jézus közbenjárása által, kell lelkük üdvét kieszközölni s a pap őket ebben csak kalauzolja, vezérli. Ennek felel meg isteni tiszteletünk berendezése is. A protestáns ember ott nem a pap által véghezvitt cselekvésekre, hanem maga-magára van utalva: ő közvetlenül vallhatja be bűneit Istennek és az isteni kegyelem, a szentlélek működése által segítettve, saját erején ujulhat meg elme és lélek szerint s vetkőzheti le az ó-embert, hogy újat öltessen. Nálunk tehát csak az mehet valódi kedvvel és óhajjal a templomba, a ki ezt mélyen érezi s a kinek ott módjában áll — énekléssel, imádkozással s az ur ígéje befogadása által — lelke üdvéért munkálni, a ki a pap szavait, ha az dorgáló is, nem zúgolódással, hanem csendes béketűrőssel fogadja s lelke javára feldolgozza. Azonban erre valódi, a szív mélyében gyökerező vallásosság szükséges, a hol ez megvan, ott a templom bizonyosan nem üres. Ez tölti meg itt zsufolásig annak padjait s ennek hiánya hagyja üresen nálunk azokat. Nem akarom én ezzel azt mondani, hogy nálunk nincs meg a vallásosság:

megvan az, de nem vált még valódi életelemmé. Avagy nem erről győznek-e meg azok a hangok,*) melyek alaposabb és czélszerűbb tanítás szempontjából, a vallás oktatását a papoktól követelik; azok az indítványok, a melyek az egyházmegyei gyűléseken tétetnek és a confirmatioi tanítás tartamát meghosszabbítani kívánják; az a tömérdek panasz a vallásosság hanyatlása felől. Tehát nem új cultusra van szükségünk, hanem gyökeres vallásos oktatásra. S ne féljünk, templomaink nem fognak üresen maradni, ha az egyház tagjai ott lélekből énekelni, szívből imádkozni és az isten ígét elfogadni s lelkök javára feldolgozni képesek lesznek. S ha van a cultusban fogyatkozás, az majd önként elenyészik: az igazi vallásosság önmagának megfelelően nyilvánul. S akkor bizonyára mindenik templomban, ha olyan lesz is az, mint az akol — a hogy a csufolók gúnyolódna — érezni fogják a hívők, hogy az „a hely az Istennek háza és a menyország kapuja“, — csakhogy Jézus legyen a pásztor!

Tisztelettel

VÁSÁRHELYI BOLDIZSÁR
reform. papjelölt.

TÁRCSA.

ÖRTÜZEK.

VI.

Sok szó férhetne a „Mi terem a fán?“ irójának azon állításához is, hogy a galileusok által hirdettet életelv „a maga alkotásait az összes ókori műveltség, világnézet, aspiratiók teljes vagy részletes lerombolásával valósitotta és valósitja meg ma is.“ Ugyanis ki a keresztyénség előállításának szülő okait elfogulatlanul vizsgálja, mulhatatlanul el kell ismernie, miszerint az egy előbbi szép világromjain építé fel birodalmát s egy sok tekintetben világgyűlölettel eltelt spiritualismust állított helyére az előbbi sokszor, igaz, tulságba vitt, de mindamelltt is a lélek és test, az érzés s az ész közötti öszhangzatot komolyan kereső s szélesebb értelemben vallásosnak is nevezhető világnézet helyére. A természeti tünemények anyagi alapokait kutató, öntudatra ébredni kezdett emberi szellem helyére sötét, czéltalan mysticus ábrándok, tévelygések léptek s a tiszta világismeret s nemes élvezetek helyére a lemondás komor borúja, a türes, szenvedés, önmehtagadás sokszor tulságig vitt sentimentalis érzete lépett. A föld üres és pusztá lett, a lélek vágyai, kincsei egy álmodott tulvilágba helyeztetek által. S e szellem talán ma is többször kikél sirjából kísértetni, mint az az ó-kori műveltség és világnézet?! Az, a mi az ó-kori világnézetben kivetendő volt, az ma is megvan ez ó-kori világnézet hiányával is s így ama fonákságokat az emberi természet — mondhatnám — anyagiságával együtt járó eredendő bűnnek kell elismernünk, melylyel nem csupán a galileusok hite áll örökös harcban, hanem a sokszor tulsötét szemüvegen át nézett modern műveltség is. „Si rien n'est plus

*) Ha jól emlékszem, törvényünk is van erre.

V. B.

beau, que l'antique, rien n'est plus laid que le suranné“ („Ha mi sem szebb az antiknál, mi sem csunyább mint az elavult“) mondja Th. Gautier s úgy látom, hogy e két fogalmat sokszor sokan rosszul értelmezik, pedig aligha nem igazat adunk Feuerbachnak, midőn azt állítja, hogy „Ami az élet élvezetét illeti, az ó világtól, mely élvezet és cselekedeteit oly szerencsésen tudta egymással megegyeztetni és összhangba hozni, csak a cselekedeteink és bölcsészeti világnézeteink közt fennálló belső ellenmondás által különbözünk.“ Hogy pedig ez az ó-kori műveltség azonosítható a mai napság, úgy mondott természettudományok vértjébe öltözött modern műveltséggel, ehhez kissé erős képzelő erő szükséges s úgy látom, hogy a „Mi terem a fán?“ írója sok mindenfélét hajlandó az u. n. modern világnézetnek számlájára írni, a mely elnevezéssel manapság olyan jelenségeket is összekötetésbe hoznak sokan, melyek igaz, hogy bizonyos eddig jórésben ismeretlen világnézet kifolyásai, de a mely világnézetre csupán annyiban illik reá a modern név, a mennyiben a „modern“ szó alaki jelentésében valami újat jelent, a mely értelemben aztán a legextravagánsabb anyagelvi alapon felépült világnézetre is épen úgy reá illik a modern elnevezés, mint a tisztán vallásos, sőt hitelvek talaján is előállható, de még eddig nem ismert világnézetre. Értem én jól, hogy mit jelent a „Mi terem a fán?“ írójánál a modern világnézet, mert hiszen elég bőven illusztrálja azt, csak hogy — eltekintve azon körülménytől, hogy mi sajátképeni modern világnézetnek protestáns s tudományos szempontból másféle világnézetet tekintünk, melynek jogosultságát mi is elismerjük, sőt érvényesülésén munkálkodunk is — azok a modern világnézet számláján benyújtott hibák sok részben túlzottak, s ha igazolásukra elvélve egyik-másik napilap vegyes rovatából lehet is kikutatni egyes eseteket, ezek még nem igazolják a modern világnézet tarthatatlanságát s még kevésbé hozhatók összefüggésbe, akár egyik, akár másik vallásos sectával, annak akár belső, akár külső életével, intézményeivel.

Az, a mit a „Mi terem a fán?“ írója némileg mysticus „aetheri magaslatra“ vágyó eszményi céljai, óhajai ellen lát munkálni a modern világnézetben, nem annyira a modern világnézetnek, mint inkább az anyagi lét más-ként alakulásának, sok részben a létért való más alakot öltött harcz szükségképi változásának eredménye, de a melyek akkor sem egészen oly sötét színűek, mint sokan látni s láttatni akarják. Ama félszükségek, gyarlóságok nem a jelenkor bölcsőjében ringattattak, hanem születésük összeesik a társadalmak keletkezésével s a görögök és rómaiak hanyatlási korszaka, a Dante és Shakespere kora s általán az egész középkor, mégse hasonlítható össze a jelen sok szép reményekre jogosító napjaival! Hogy pedig a jelesek és nagyok sirja fölémelkedő emlékoszlopokat a feltünési vizketeg, s a megmaradottak dicsőítése végett kifundált fogásnak; s az embertársi szeretet gyöngéd nyilatkozatait a „modern bünbánat“ igazolásának s e számos jótékony célú p. tombola s más estélyeket „a modern Mártírok bemutatási alkalmának“ kereszteljük:

az már mégis bizonyos elfogultságot s igaztalanságot előfeltételez s félreismerése korunk kétségbe nem vonható s a kóros állapotok daczára is folyvást erősbülő nemesebb irányzatának. Hogy a naponként szaporodó jótékonyági humanisticus intézeteket ne említsem, s az elemi csapások által sújtott egészen idegen nemzetiségek egymást felsegélni célzó nemes törekvéseit: legyen elég a körünkben oly gyakran beköszönő jótékony célú tánczvigalmakat felemlítenem, melyek sokszor egészen eltemetett nemes célokat juttatnak új életre s itt egy leánynevelőt, népiskolát alapítanak, amott szegény munkások ruhátlan gyermekeit, vagy elárult s aggott szerencsétleneket nyhitenek meg, segínek fel. S legyen bár az enemű kisegítő módzatokban egy kis része a hiúság, s tüntetési vágyak is, ez azért nem változtat a dolog lényegén. S én részemről egy kis tömjénfüsttel szívesen áldozok, ha valaki hiúságának való kedvezés által egy nemes célú előmozdító áldozatot nyerek érte cserébe, úgy vélvén, hogy nem az az elitélendő, ki e tömjénezést teszi, hanem az, kinek arra szüksége van, hogy áldozatra szánja el magát.

SZALAY KÁROLY.
papjelölt.

KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLET.

Midőn az erdélyi részekben megindult a nagy szabásúnak ígérkező, mert annak kellő mozgalom, melynek szívet-lélekkel való támogatására ki volna inkább hivatva, mint épen a magyar protestantismus: nem lesz érdektelen a „Prot. egyházi és iskolai lap“ alábbi cikkét lapunkban is reprodukálni, hogy az — úgy látszik — jól értesült toll nyomán egy pillantást vethessünk a németországi schulvereinos mozgalmakra, kötelességre intőül mi nekünk. A román cultur-egyesületek képét most gyűjtjük össze, s mig azt is feltüntethetnők, álljon itt Bereczky Sándor s. lelkész következő pár sora:

„Az „általános német iskolaegyesület“ -- ugymond — 1881. augusztus 15-én alakult meg, s második közgyűlése alkalmával Berlinben 1883. decz. 8-án nem kevesebb mint 76 helyiegyesülettel, (Ortsgruppe) dicsekedhetett. És ezen Ortsgruppék nagy része az egyetemeken székel. Az elhintett mag igen jó talajra talál, az eszme hitetlen gyorsasággal terjed s hatja át a társadalom minden rétegeit. De maradjunk csak az iskoláknál.

Ha magyar diák Jénába megy, fel fog néki tűnni, hogy az auditoriumokban elszórtan heverő schulvereini adakozásra hívó, majd nyomtatott, majd lithografált lapokra akad. E lapokon azután el van mondva mindaz a barbárság, a mit a félcivilizált „magyare“ a kulturvolk németen elkövetett és elkövetend. A többek közt érdekes a berlini általános német iskolaegyesület nyomtatott aurfuffjának az a passzusa, mely azzal vádolja a magyart, hogy ez a németiséget egyetlen universitátjától is megfosztotta. Megkérdeztem egy erdélyi szász kollegától, vajlon hol volt legyen azon universitás? S ő azt felelte, hogy Budapesten. Én hajlandóbb voltam a dolgot gründlich tudatlanságnak tartani, valószínűleg az universitátnak nevezett szász egyházkormányról olvastak valamit a berlini tudósok és azt kvalifikálták tudomány-egyetemmé.

Az Ortsgruppék évi közgyűlései ünnepélyességgel mennek végbe. A gyűlés iránti tiszteletből, hogy rajta kiki

megjelenhessék, egyik tanár félbeszakítja, a másik elhalszítja felolvasásait. A gyűlésen tanárok is tartanak beszédeket, miknek éle természetesen ellenünk, magyarok ellen irányul. Mert hát a német iskolaegyesület a magyarországi németek boldogítását tűzte ki első feladatául, az oroszországiakat és amerikaiakat egyelőre magokra hagyja.

Az egyet tagjai nemcsak szellemileg működnek, izgatva mindenütt ügyök érdekében, de magok is adóznak félévenkénti tagsági díjakkal, melyeken kisebb, Hoffmannféle és egyéb olvasó könyveket szereznek s Magyarországon levő ágenseik útján elajándékozzatják. Sok ajándékot kapnak nőktől is, magam is láttam könyveket, melyekre az ajándékozó nők nevei voltak feljegyezve. Az ajándékozásban nem maga a könyv veszélyes, hanem az a magyarázat, illetőleg „deutung“ és figyelemztetés, melylyel a gyermekeknek átadják. A burschenschaftok, a németegység e zászlóvivői, a központi Schulvereinek szemeszterenkint minden tagjoktól bizonyos összeggel adóznak.

E lelkesülés a nemzetiségi eszméért tanárok és tanulók közt általános. Nippoldnak pl. az erdélyi szászok kiváló kedveltjei, még a kollegiumgeldet sem fogadja el tőlük. S a mi a folyó tanévben a jénai magyar tanulókkal történt, az furcsa szint vett a német protestáns felebaráti szeretetre. A múlt évben egy római katolikus is (véletlenül épen a Schulverein elnöke) élvezte a szabad magyar-asztalt; az idén meg a protestáns magyart is elzárták tőle.

Az alapítványt Karl August, Weimárnak a német birodalomban öröknevű nagyhercege 1816-ban eredetileg 12 magyar ifju számára tette, kiknek ott addig semmi alapítványuk nem volt. De később az egyetemi senatus az erdélyi szászokat is magyaroknak deklarálván, a 12 szabad helyet a magyarok és szászok közt megfelezte. Az idén már ezt is tulságos nagylelkűségnek tartotta, s mint-hogy 11 szász és 3 magyar jelentkezett, a megfelezést megszüntette s tetszése szerint osztotta ki a szabad helyeket. Így azután szabad asztalhoz (ingyen ebédhez) jutott 10 szász, egy magyar pedig a három közül szépen elesett tőle. De ez még csak a kezdet, hogy mi következik a később oda jutó magyarokra, sejteni engedti Lipsius theologiai tanár és az akadémiai tanács egyik korifeusának a nála panaszttevő magyarokhoz intézett válasza: „köszönjék mindezt a magyar kormánynak.“ Hogy pedig Halleban sem állnak sokkal kedvezőbben a dolgok, abból sejtem, hogy a mint hallottam, pár éve a magyarok vendéglőse schulvereinisták izgatására adott tul vendégein, s ujabban stipendiumaikból különféle czimeken mindig többet-többet vonnak le.“

Nyugodtan maradhatunk-e ezek után, midőn a lutheri egyházat köztünk így táplálva látjuk, míg a görög kel. templomokba szentek gyanánt a Hóra és Jánku képeik akasztatnak föl?

Semmiképen. Az egyesülés alapszabályai készülnek s nem fogunk késni az ügy előhaladásáról minél előbb tudósítani.

REF. EGYHÁZ BUDÁN.

(Vége.)

Buda ez idők alatt Pest leányegyháza maradt, s a régi névtárakban, melyek levéltárainkban feltalálhatók, folytonosan bár csekély (2—300) népességgel mint leányegyház soroltatott fel egészen Buda és Pest polgári egyesítéseig, a mitől fogva külön többé nem említették. A pol-

gári egyesítés azonban az anya- és az oly szép önálló történeti múltú leányegyház egyesítését nem foglalhatta magában s nem a budai reformátusság minden megkérdezése nélkül. De a pesti egyház sem értette ezt a dolgot így, mert az egyháztagnakhoz megküldött évkönyvecskében magát még folyton Budapest-pesti anyaegyháznak nevezi.

Különben akárhogy értsünk is a kérdés jogi oldala felől, fogadjuk el bár a történeti alapot, melyet a magyar mindig oly magasra szokott becsülni, vagy tekintsük az egészet egy ujdonat új telep mozgalmának, s Budát egy missiobeli szórványnak, a kérdés mindig az marad:

Meg lehet-e protestáns hitelveinkkel egyeztetni, hogy a hívek egész nagy csoportja minden lelki gondozás nélkül maradjon, s a vallásos élet előállítását jogi vagy bármi más forrásból eredt aggályok kérdésbe hozzák? Az egyház coffessióink szerint a fősulyt az igehirdetésre s a sakramentumok kiszolgáltatására helyezi; vajjon a pesti egyház mostani állapotában képes-e eleget tenni e főfontosságú reformatori elvnek?

Mindezek a mellett szólnak, hogy a protestáns gondolkodás szerint a kisebb központok s a kisebb gyülekezetek a kívánatosabbak, mert ezekben az egyház fentebbi célja inkább elérhető, mint a saját nagyságukkal elfoglalt nagyobb egyházakban.

E meggyőződéstől vezéreltetve, összehívtuk tehát a budai reformátusokat s ott előadva a szép számmal megjelent gyülekezet előtt az eddig történeteket, felolvastuk az egyházzá alakulást kimondó nyilatkozatot.

E nyilatkozatot a jelenlevő családfők egyhangulag elfogadták s azt a főt. esperes ur meghagyása értelmében alá is irták. Ez aláírás másolatát van szerencsénk ./. a. ide csatolni.

Ezután egy szervező bizottságot választottunk, melynek névsorát ./. a. szintén csatoljuk.

E bizottság a további lépésekre teljhatalmat nyert s utasított a pesti egyháztanáccsal való érintkezésre.

Ha a pesti egyháztanács oly nemesszívű s fényes tehetségű, igazán vallásos tagjai látták volna szegény kálvinista népünk szemeiben az örömkönyveket, már csak azon remény felcsillanására is, hogy Budán egyházunk, templomunk lesz, s tanui lettek volna a nyilatkozó áldozatkésztségnek: bizonynyal megosztják vala velünk a szent cél érdekében filléreiket.

Ennyit tettünk eddig. Az adakozások most folynak, eddigelé csak saját körünkben.

Kezdjük a dolgot s haladtunk a pesti egyház példája szerint.

Mikor Pest Ó-Buda leányegyháza volt, a pesti reformátusok épp úgy jövevényekből s kevésbé állandó lakosságból állottak, mint most a budaiak.

Mikor Pest kezdte az egyházalapítást, a ref. népesség száma ott sem volt semmivel sem több, mint most a budai reformátusságé.

És a pesti egyháznak sem volt akkor annyi tőkepénze sem, mint a mennyi most nekünk van s azt mondanunk sem kell, hogy ma, nemzeti kormányunk idejében, az esélyek ránk nézve kedvezőbbek. És hozzá mi csakis a magunk vallási életét tartjuk szem előtt minden magasabbra törő célok nélkül.

A pesti egyházat továbbá akkor a magyar nemzetiség egyik védvára gyanánt tekintették, az, mint ilyen, nyerte meg még a más vallású magyarok rokonszenvét is. Mi épp ez okból hasonlólag számítunk a hazafiak rokonszenvére.

Ezen előadott okok folytán s ily biztató jelekre s párhuzamokra támaszkodva határoztuk el mi, a budai I.

II. ker. ref. lakosság, hogy itt Budán az 1686-ig virágzott ref. egyházat újra felállítjuk.

Nem fog ez ellenkezni a pesti egyház anyagi érdekeivel sem. Már most is többet fizet a közp. egyh. pénztár a budai vallásnároknak, mint a mennyi jövedelmet a budai ref. lakosok egyh. adójából bevesz. Ha pedig ugy akarja Budán is berendezni a pastorális teendőket, a mint az egy fővárosi mintaegyházhoz illő: akkor oly állandó teher fog budgetére súlyosodni, mely a pesti egyháznak magának a virágzását is akadályozni fogja.

Különben soha sem fog elménkben megfordulni az a feltevés, hogy egyházi ügyet, az Isten dicsőségére való működést, oly nagytekintélyű gyülekezet, mint a Főt. s Múlt. Egyháztanács, financiai szempontból mérlegelhetne. Mi hisszük, hogy idősebb testvérünk, a pesti egyház, melylyel 1686-ig karöltve haladtunk az egyházi élet s vallásos tevékenység mezején, örömmel fogja látni a mi törekvésünk sikerét s erkölcsi pártfogását s nagybecsű támogatását, mely nélkül, tudjuk, nehéz lenne boldogulnunk, nem vonja meg tőlünk.

A budai ev. ref. egyház s annak temploma s majdan iskolája itt a Duna jobb partján egy jegecedési központ lesz a reform. hívek számára. Összeszedi, nyilván tartja a reform. lakosságot. Kiterjeszti gondját egy a felnőttekre, mint az iskolába járókra. Őre lesz a vallásos életnek, vezeti a confirmationalis oktatást, vigasztalja a beteget, szenvedőket s tehetsége szerint segíti a sebélyre szorultakat.

És mikor így szent vallásunk érdekében egy a budaiak közt, mint majdan a szomszédos németajku községekben Albertfalván, Promontoron, Hidegkúton, stb. valódi missiói munkásságot fog teljesíteni: ugyanakkor magyar nemzetiségünk érdekében is áldássá leend. Talán egyike lesz azon pontoknak, melyek a magyar nemzetiség megóvása, biztosítása, sőt terjesztése érdekében küzdelemre, sőt hódításra lesznek képesek.

Mi itt a fiatalság buzgósgával fogunk a munkához látni s a mit Pest méltányosan alig tehetne, t. i. hogy az egyházi jövedelmeket Budán fokozhassa: azt a budai egyháznak előre is ígéri a hívek, sokan eddigi egyházi adójukat már eddig is tisztelesen felemelték.

Kérjük azért törekvéseink szives méltánylását, kérjük a pesti egyház jóakarató tanácsait a további teendőkre.

Kérjük pedig először is, hogy a pesti anyaegyház vegye beható vizsgálat alá tiszteletteljes előterjesztésünket s azok felett határozatát jegyzőkönyv vagy küldöttség útján velünk tudatni méltóztassék.

Mi nyilatkozatunk értelmében anyaegyházzá kívánunk lenni, de addig is óhajtánók, hogy *hivatalosan elismert szervezetet nyerjünk*, mely az egyházi mozgalmakat körünkben vezesse, s az egyh. felsőséggel érintkezzen.

Óhajtjuk, hogy *egyházi adózásunk* a magunk körén belől hivatalosan s törvényesen rendeztessék s egyházunk *külön költségvetést* nyerjen.

Óhajtjuk, hogy e szervezet s költségvetés alapján hozzánk *administrator* neveztessék ki.

És ha így szervekedtünk egyelőre, mint a pesti egyház felügyelete alatti administrátorság, mi folytatni fogjuk a kezdett munkát s rajta leszünk, hogy Buda visszanyerje régi történeti helyzetét, de sohasem fogunk azon törekedni, hogy a fővárosi egyházak közti testvéries szövetséget megbontsuk, s igyekezni fogunk, hogy egy a pesti egyház, mint a régi egyháztársak: O-Buda, Buda s az új növekedések a majdani kőbányai, kispesti egyházak egy egyházzövetséget képezzenek, melynek központi igazgatása a pesti központi egyháztanács kezében legyen.

Csak abban nem tudna a mi igazi protest. felfogásunk beleyőződni, ha a vallási élet bármi czélok fejében feláldoztatnék. A vallás czéljai nem földiek, itt a czél Isten dicsősége s az emberi szív boldogsága.

Ajánljuk tehát igyekezetünket a pesti egyház Főt. s Múlt. Egyháztanácsának pártfogó figyelmébe s kérjük, hogy velünk érintkezni s óhajtásaink feletti véleményét velünk közölni méltóztassék.

Őszinte tisztelettel:

Kelt Budapesten, 1884. december 15-ikén tartott ülésünkben.

A Főt. s Múlt. Egyháztanács

alázatos szolgálói:

BOROSNAVY OSCAR,

biz. alelnök.

Dr. KISS ÁRON,

biz. jegyző.

IRODALOM.

Óramutató a magyar reformatus ének-ügyterén. Ny című munkát irt és adott ki Ivánka Imre a sárospataki főiskola ének- és zenetanára. Énekvezéreknek, énektanítóknak és orgonistáknak ajánlja olvasmányul a 297 lapra terjedő művet, mely előadja az előbbieknél physikai és szellemi kellékeit, s egy énektanítási módszert nyújt, nemkülönben az énekügy terén szükséges javításokra vonatkozólag tesz javaslatokat.

*

Debreczeni Protestáns Lap. A csinos, élénk lap 2-ik számában, a lap homlokán az *országos közalapból* való első segélyosztással foglalkozik maga a szerkesztő, Tóth Sámuel. Teljesen igazolhatónak tartja, hogy az egyetemes konvent is, a végrehajtó bizottság javaslata alapján, minél több egyházat és lelkipásztort kívánt segélyben részesíteni, habár csekély összegekkel is, de jövőre óhajtáná erősebben figyelembe vétetni — mint az most történetelt — hogy az országos közalap *rendeltetése*: (Egyh. törv. 216. §.) egyházunk megerősödésére és fejlődésére szolgáló azon czélok elősegélése és gyámolítása, melyeket az egyes egyházközsegek, egyházmegyék és kerületek saját erejükből teljesíteni nem képesek. Különösen részéről nagyon kívánatosnak tartaná, ha minden segélyosztás alkalmával, egy pár olyan nagyobb mérvű segélyösszeg adatnék, melyek azokon a helyeken állandóan biztosítanak az egyházközség fenállását és életét.

TANÜGYI ROVAT.

A hazai középiskolák reformja. Összeállította Molnár Viktor. Budapest, 1885. Lampel Róbert kiadása. Ára 1 frt 40 kr. Gyűjteménye ama rendeleteknek, törvényeknek stb., melyek középiskolai oktatásunk új szervezetére vonatkoznak. A könyvben mindaz együtt található, a mi a középiskolai tanfériakat hivatalba léptök előtt és után érdekli. A középisk. törvényt a szerző jegyzetekkel kíséri.

Polgári iskolák reformja cím alatt a Päd. Szemlében Oldal János ezeket írja: Kétféle polg. iskola szükséges: felső- és alsórendű; amaz nagyobb városokban jobb módú szülők gyermekei számára állittatik, emez nagyobb és kisebb városokban a szegényebb szülők gyermekeit képesíti arra, hogy magokat az ipar valamely ágában kiké-

pezzék. A felsőrendű polg. iskola 7, az alsórendű 4 osztályu. Ennek az iskolának a 7. osztályu polgári iskola vagy alsó osztályának tantervétől lényegesen elütő tantervvel kell birnia. Ily alsórendű polg. iskolákra kellene átalakítani a jelenlegi alakjokban életképtelen 20 felső népiskolát. . . Azt tovább tűrni nem lehet, hogy a polg. iskola, melynek hivatása, hogy művelt polgári elemet teremtsen, a gymnasium surrogatuma legyen. A ki az egyetemre akar menni, végezze el a középtanodát s ne élőködjék a polg. iskolán a szegény iparos gyermekeinek jövő jólétének rovására.

KÖSZÖNET ÉS ELŐSMERÉS

Boldog emlékü mlgs. és főtiszt. Nagy Péter emléke megörökítésére tett adományokért.

Mint a lapokban említve volt, az aláírást egyházkerületi főgondnok urak: gróf Bánffy Miklós ő nagyméltósága, mlgs. br. Bánffy Albert és ő nagyméltósága br. Vay Miklós konventi világi elnök és főgondnok ur egyenként 100—100 frt aláírással kezdték meg.

A kibocsátott aláírási ivenek eszközölt gyűjtések eredményének közlését ezennel megkezdve, felkérem a helyi lapok t. szerkesztőit, hogy sziveskedjenek főleg a helyi adakozásokat feltüntető kimutatást becses lapjukba átvenni.

Kolozsvárról adakoztak:

Tekintetes Szabó Ádám ur ivén. (Lásd lapunk decz. 28-ik számát.)

Ngos Székely János ig. tanácsos ur ivén: Székely János 10 frt, Rucska János 5 frt, Schilling Kálmán 3 frt, Horváth Kálmán, Szarvadi Károly, Kónya Sándor, Szathmári Elek, Ferenczi Zoltán, Kaló Péter, Csiszár József, Páál Ferencz 1—1 frt. Gocs Jenő és Viski Imre 50—50 kr, együtt = 29 frt.

(Folyt. köv.)

AZ ÁLL. IGAZGATÓTANÁCS NAGY ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvártt, 1885. január 4.

Elnökölt mltsgs. Lészay Ferencz igazgató-tanácsos, mint h. elnök. Jelen voltak: Szász Domokos h. püspök, Székely János, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Szász Béla, dr. Jenei Viktor igazgatótanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztárnok, Balogh György ügyvéd és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok bejelentése s a tett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétele után helyettes püspök előterjesztésében előadja, hogy egyházkerületünk főtörvényszéke által egyharmadrész fizetéssel ítéletesen nyugalmazott gerend-kereszturi pap Gergelyi György a főtörvényszék ítélete ellen felfolyamodást nyújtott be az egyetemes konventhez, mely felebbezés folytán a conventi bíróság által a másodfoku bíróság ítélete feloldozott s nevezett pap afia másodfoku büntetésre, azaz megfédésre ítéltetett. Mielőtt azonban ez ügyben a harmad-bíróság ítéletét meghozta volna, avagy nevezett pap afia által a másodfoku bíróság ítélete ellen felebbezését szabályszerű uton bejelentette volna: h. püspök afia az egyháztagok újabb zavargásáról vett esperesi értesítésre utasította nevezett pap afiát a papi szolgálat teljesítésétől való tartózkodásra s a papi szolgálatoknak beszolgáló lelkes által leendő végzése iránt intézkedett. A másodfoku bíróság ítéletében a papilak elhagyására kitűzött 1884.

évi sept 24-ét követőleg esperes afia által hivatalosan bejelentetett, hogy nevezett pap afia minden jog fentartása nélkül lemondott papi állomásáról s ennek folytán a papi teendők átvétele megejtetvén, pap afia papi állomásáról elköltözött s az üresedésbe jött papi állomás betöltésére a körözvény kibocsátatott. Ezt követőleg a conventi bíróság fennjelzett ítélete meghozatván, kérdést intéz az iránt, hogy a papi állomás megürültnek tekintendő s betölthető-e?

A conventi bíróság által ellátott közkereseti ügy a papi lemondást tárgyzó közigazgatási eljárás alá tartozó ügyek nem lévén tárgyi összefüggésben: a lemondás a conventi bíróság ítéletétől függetlenül bírálendő el; s mivel a lemondás nemcsak hivatalosan lett bejelentve, hanem a papi hivatal átadása és a papi állomás elhagyása által tényleg is foganatosított, helyettes püspök afia eljárásának helyesléseivel a papi állomás betöltésének szükségége mondatott ki.

Kapcsolatosan felszólított h. püspök afia aziránt felvilágosítás nyújtásra s az adatok benyújtására, hogy Gergelyi György pap afia az egyházi törvény 219. §. követelménye értelmében nyújtotta-e be felebbezését.

Székely János igazgató-tanácsos afia benyújtván a sz.-udvarhelyi collegium főépületének kiépítéséről felterjesztett tervrajz és költségvetés felülvizsgálása folytán tett műszaki véleményét: örömet fejezte ki az igazgató-tanács az építkezés munkálatba vétele felett s a műszaki vélemény teljertalmu elfogadásával felhivatott az előljárásság az ajánlott módosítások értelmében a költségvetés átdolgoztatására; kilátásba helyeztetvén a lehetőség határa között kölcsön utalványozása által is az építkezések foganatba vételének elősegítése.

A szentsimoni egyházköztség módosított papi díjlevele és azon egyházköztségben Szöllősi Sámuel marosvásárhelyi, bolyai és Szent-Simon községe áldozatkésztségükkel most rendszeresített énekvezér-tanítói állomás díj levele helybenhagyattak az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyása fentartásával.

Ezeken kívül ellátott kevésbbé közérdekű több ügydarab.

r. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. jan. 17.

— Nagy Péter siremlékére az aláírások a nagy halott emlékéhez méltóan folynak. Az adományok összegének részletes kimutatását jövő számunkban kezdjük meg.

— Tanárbeiktatás a debreczeni főiskolában. F. hó 4-én tartották meg székfoglaló értekezéseiket a főiskola imatermében dr. Öreg János, Sinka Sándor és Karai Sándor ujonnan választott gymn. tanárok. Először dr. Öreg János olvasott a gymnasium s a gymn. tanár feladatáról. A ministeri indokolásból csak az általános műveltséget fogadja el olyannak, mint a mely a gymn. oktatás feladatát képezheti. A gymn. tanár feladata, szerinte, hogy növendékeit tanulni megtanítsa, vagyis önmunkásságra képesekké tegye. Ezt ő mint tanár saját példájával igyekszik előmozdítani, vagyis arra törekszik, hogy tudománya, szorgalma, erkölcsi jellemével tanítványainak méltó példaul kíván szolgálni. Utána Sinka Sándor „az ő classicus iskola tollharczát“ ismertette. Ismételi Rajnis, Révai és Baróti első kísérleteit a mértékes versszerzés terén, majd Baróti fellépésének és hatásának

rajzolás után Rajnis fellépett s prioritásának megbizonyítását kiemelve, Révaival fejezti be a szórendi vitát, mely vitának örök érdeme marad az, hogy utjába állt a Baróti szórendbontásának. — Végül Karai Sándor a valószínűség számításról értekezett. A valószínűség számítás — ugymond — a véletlen matematikája. Nem az egyes esemény bekövetkezéséről vagy elmaradásáról ad felvilágosítást, hanem arról az átlagos számról, melylyel az egyes esemény előfordul, oly események csoportjában, melyek vele ugyanazon állandó viszonyoknak vannak alávetve. Majd a lotterijátéokra alkalmazta a kifejtett elveket, s végre felemlítette, hogy a természettudományokban az észlelés közben szereplő, de számítás alá nem vehető hibaforrások befolyását szintén a valószínűség számítás által lehet redukálni. — Az új tanárokat Dávidházy I. esperest és Tüdös János gymn. igazgató üdvözölték.

— **Nyilvános köszönet.** Zágoni tek. Földes Bálint ur és nője Antal R., tek. Földes Sámuel ur és nője Székely R., s.-szentgyörgyi ev. ref. egyházunknak egy díszes megyszin selyem bársonyból készült, arany fonallal himzett értékes templomi szószerk takarót; Künle József-né, szül. Cseh Katalin urasszony ő nagysága pedig egy értékes bibliát ajándékoztak. Ezen klenodiumokat keblbi egyháztanácsunk, ugyszintén az erdélyi ev. ref. egyházkerület méltóságos állandó igazgató-tanácsa is folyó évi 1626. szám alatt kelt leirata szerint a legmelegebb köszönetnyilvánítása mellett fogadták el. A becses adományok kétszeres értékkel bírnak most, midőn régi szép templomunk kijavításán és díszessé tételén fáradozunk. Isten áldása legyen a kegyes adakozókon! A sepsi-szentgyörgyi ev. ref. egyház keblbi tanácsának megbizásából. S.-Szt.-György, 1885. jan. 1-én. Révay Lajos, ev. ref. pap. Benkő János, ref. egyh. jegyző.

— **Vigyázzatok és imádkozzatok!** A római katolikus tanfériak figyelmébe van ajánlva a Religio folyó évi 1-ső számában a következő indítvány: „hosszú be minden kath. középiskola felsőbb osztályainak egyikébe, továbbá a tanító-képező intézetekbe és a felsőbb iskolákba: a kath. egyház történelme Magyarországon, mint köteles tantárgy.“ Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi minister pedig Tétényben Baumgarten zsidó földbirtokos megkeresztelésénél keresztatyja lévén, a kath. egyház keblébe felvett keresztfiához a többek között ezeket is mondotta: „A katolicismus a haladás vallása. Összes polgárosodásunk abból indul ki, mint gypontból. Nekünk nincs okunk félni a haladástól, sem attól, hogy a tudományok fejlődése megszegyenithetné a katolicismust.“

— **Kruesz Krizosztom János.** A catholica egyház főpapi karának egyik kitünősége: Kruesz Krizosztom pannonhalmi főpát, hosszabb betegség után elköltözött az élők sorából. Szül. 1818-ban s egyike volt a legderekabb, hazafiasabb magy. kath. papoknak.

— **Tanfelügyelői congressus.** Igen életrel való eszme pendített meg a „Nemzet“ január 7-diki számának közoktatásügyi rovatában, hogy t. i. a nyár folyamán Budapesten tanfelügyelői congressus tartassék, melyen hazánk közoktatás- és nevelésügyi állapota megbeszéltesék s a tanfelügyelői intézménynek hazánkban, melyet sokan csupán statistikai anyaggyűjtő hivatalnak tekintenek, tekintély szerzessek. Valóban a congressus megvalósulása nemcsak a tanfelügyelői intézményre lenne jó hatással, hanem közvetve befolyással lenne hazánk népnevelésügyének előbbvitelére.

— **Honnan veszik a jezsuiták azt a sok pénzt?** A Belgiumban elhalt Kerkhove S. J. atyának

felvetették ezt a kérdést. A szónok kijelentette, hogy megfelel reá. A kitűzött órára zsufolva volt a templom. Más tárgy praedicatio után: „Önök azt akarják tudni, — kérdé — honnan veszik a jezsuiták azt a sok pénzt? Miután én azt nem tudtam, elmentem a superiorhoz s kérdém: „Pater Superior, honnan veszik a jezsuiták azt a sok pénzt?“ Tudjátok mit szolt? — Erre a legnagyobb csend következett be, még lélekzetöket is elfojtották az emberek. — Azt mondá: „Kerkhove atya, mi köze önnek ahhoz?“ Már most ha neken nincs hozzá közöm, ki már öreg vagyok s annyi év óta tagja a társulatnak, akkor annál kevésbbé van önöknek hozzá közök.“ Elmés, de ravasz!

— **Magyar misszió a csángók közt.** Köz tudomásu, hogy moldvai és romániai csángómagyarok rohamosan haladnak a végleges eloláhosodás felé. E szomorú áramlat meggátlása végett a csángó egyesület a napokban átiratot intézett a Szt.-László-társulathoz, melyben kijelenti, hogy 4000 frtot hajlandó a társulat rendelkezésére bocsátani oly czélból, hogy a csángóink magyar nemzetiségének megmentésére irányuló missziót vállalja el s ezt teljesítse. A Szent-László-társulat most tárgyalja bizottsági körben az ajánlatot, melynek kivitele temérdek nehézségbe ütközik. A román kormány ugyanis a csángók közt a magyar iskolázást betiltotta. A római misszionárius propaganda pedig, melynek kötelességében áll, hogy évenként 6 magyar és 6 olasz papot küldjön Moldva- és Oláhországba a magyar királyok által alapított kath. egyházak fentartására, ugy teljesíti e feladatát, hogy állandóan 12 olasz papot küld ki, a kik természetesen hamarabb megtanulnak románul, mint magyarul, s a magyarság megmentése érdekében vajmi keveset tesznek. A megmentés pedig csakis a papság által volna elérhető, miután tapasztalat szerint, az oláh vallás felvétele következtében történik mindig az eloláhosodás. A Szent-László-társulat tudja ezt s a bukaresti érsek útján segítye is a kath. papokat. Iskolákat azonban épen ugy nem állittat, mint nemzetiségi mozgalmat nem indíthat. Ily czélra nem is fogadja el a társulat az összeget, csupán a kath. vallási czélokra, mely czélt különben az alapszabályok is magukban foglalják. S ezenkívül magára fogja vállalni a romániai magyar konzulátusokkal való közvetítést, a mennyiben fel fogja szólítani a konzulokat annak kivitelére, hogy oly helyeken, a hol a magyarság s főleg a magyar alattvalók vannak többségben, az egyházakban magyar papokat alkalmazzanak. Végül érintkezni fog e tárgyban a római propagandával is.

— **Antideisták** (istentelenek) czim alatt új szöveget jött létre Párisban. Jelszava: Isten az ellenség; czélja eltörölni az istenben való hitet. Az alapszabályok második czikke ezeket mondja: A társulat czélja: eltörölni a világ minden nyelvéből az Isten szót. Isten merő fikció lévén, e szónak nincs jelentősége, nincs létjoga. A 3-ik cikk megtiltja a társulat kötelékébe tartozó minden írónak, hogy az Isten nevét használják. A többi cikkek megszabják, hogy a társulat tagja lehet minden polgár és polgárnő születésétől fogva; az apa gyermekei, a gyámok a kiskoruk helyett jegyeztethetik be magukat a tagok közé. A napokban tartott alakuló gyűlésen letárgyalták az alapszabályokat s befejezésül az elnök, egy fehér szakállu aggastyán, felhívott szólásra egy tagtársat, a ki hosszabb értekezést tartott a katolicizmusról, kifejtve, hogy a tudományon kívül nem létezik semmi, csak tévely, gyamítás és hazugság. (Elmegyógyászok ez emberek állapotát morális örültségnek nevezik!)

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b-farkas-utca 16. szám. hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Új alapokon. — A papolczi egyház és domestic. — Az erdővidéki ev. ref. egyházmegyéből. — Kath. autonómia. — Köszönet és elismerés. — T á r c z a: Örtüzek (Szalay Károlytól). — Tanügyi rovat. — Irodalom. — Az áll. igazgató-tanács nagy üléséből. — Különfélék. — Szerkesztő postája. — Körözetik.

ÚJ ALAPOKON.

Nevezetes beszédet tartott a lefolyt héten Bécsben egyik közügyi férfi, ki annak idején az ausztriai kormányban is jelentékeny helyet foglalt vala el. Ama pártok lényegét és jövőjét tünnette föl, melyek ma uralkodó — hogy úgy mondjuk — confessiók gyanánt vezetik az emberiséget. És halált jósolt mindeniknek.

A conservativismust lejárnak mondá. Hiába valók a szent ligák, a czimeres monogrammok feltámasztása, az udvari szertartások és a különböző rendek visszateremtése, a monarchák trón-erősítő szövetezete. Az individualismus érvényesülni törekszik s többé nem hagyja elalunni a természetjog által felkeltett öntudatot és élni, fejlődni akarást.

A közjogi küzdelmek — folytatja — nálunk lejártak. Különb is oly időleges exigenciákkal csak addig harcolhatni, míg új szükségek és helyzetek új szempontokat teremtenek, melyek maradandóbbak és általánosabbak, úgy, hogy előbbiekre ezekbe mint részek illeszkednek be.

Fennmarad hát a liberalismus és a nationalismus.

A szabadelvü irányt Walterskirchen báró — mert róla van szó — szintén lejárnak tekinti. Szerinte a mór megtette kötelességét; a szabadelvűség immár libertinismussá lett az iparban és a kereskedelemben, a szabadszólásban és az egyéni szabadság korlátlanágaiban.

A nemzetiségi eszme pedig csak eredménytelen küzdelemre vezetne. Hosszu, keserű harcz után csak a kibéküléshez jutnánk, átlátva, hogy

jobb összeférni, mert a humanismus önérzete sokkal inkább vérebe ment át minden népnek, sem-hogy másként való szervezkedés is jöhetne létre, mint a humanismus szerinti.

Mi marad hát? Ez a nagy kérdés. Walterskirchen báró könnyen segít magán és kijelenti, hogy hátra van még a socialismus. A munkának a tőke ellen folytatott harcza — véli — mind nagyobb arányokat fog ölteni, a minthogy már most is látható befolyást vivott ki majdnem minden állam parlamentjében.

Hogy vallásfelekezeti pártok kerekednének felül, azt a nagy hullámokat vert beszéd elmondója nem is látszik észrevenni. A socialismus tiszta emberségi alapelvével elegendő az új erjesztésre, — s egyéb nem kell! Az nem kérdés, hogy a sokszínű és sokcélú socialis tanoknak mi az alapelvök, van-e egységes etikájuk, vagy van-e általában akármilyen? s ha kötelességet ró, ad-e lelkiismeretet is az egyeseknek e kötelesség megtartására?

Lelkiismeretet — mondhatnák — az eddigi pártok sem adtak. Ezt azonban némi részben tagadnunk kell. Tagadnunk kell, hogy a conservatív szellem ne keltene bizonyos kegyeletes önérzetet, hogy a közjogi tudat ne ébresztene becsületességre a történelmi emlékezetnél fogva, hogy a liberalismus nem nemesítne át épen a szabadság kincse féltése által. A nemzetiség pedig a vér lelkiismeretével bír.

A socialismus a multon épít-e? Mert ez a kérdés. Tényleges következményekből ered-e? Nem veszélyezteti-e pl. a felekezetek jogfolytonosságát? — Ausztriában meglehet, hogy nem, mert ott rohamos átalakulások folytán a „confessionslos“ Bécs közel vitte az embereket a nihilhez: azonban hazánkban még oly nyugodtan állunk a régi alapokon, hogy soká hiszünk még a fentebbi elvek életében, sőt összeolvadásában is.

A közjogi párt fölveszi magába azt a conservatív áramlatot, mely ujabban a gentrytől kiindult, szabadelvű lesz a nyugat szelleménél fogva s a nemzetiségi küzdelmekből is mind többtöbb fogja érni. E viszonyok, meglátjátok, az egyházak keretében fognak ismét mozogni, illetőleg az egyházaktól fognak szinezetet nyerni. Mert a socialismus Magyarországon lehetetlen s más expediens a továbbhaladás felé nincs.

— bp —

A PAPOLCZI EGYHÁZ ÉS A DOMESTICA.

A „Prot. egyh. és isk. lap“ mult heti számában Tiszt. Földes György afia egyháza helyzetét festi s a domestica első kiosztása iránt mond el egyetmást. Hely szűke miatt csak félretettük, de el nem feledtük a szomszédban panaszkodó, mindenestre figyelemreméltó cikket, hogy lapunkban is reprodukálhassuk, a mint következik:

„Papolcz község ugymond — Erdélyben, Háromszékmege legdélekeletibb részén, Oláhország szomszéd-ságában fekszik, mintegy 1600 székely és oláh egyszerű földmivelő lakósaival. A ref. lakosok temploma, kik mintegy 1200 lélekszámot tesznek, már évtizedek óta roskatag állapotban áll, nem renováltatva azért, mert az újraépítés reménye biztatta évről-évre a hiveket; e végre még a hatvanas évek elején „templomépítési-alapra“ magtárt alapítottak a ref. hallgatók; ez — minden igyekezet dacára — jelenben csak mintegy 3000 frt értéket képvisel és e kívül semmi néven nevezendő más vagyona nincs az egyházközségnek; az erdélyi ev. ref. egyházkerület az évenként nyert „államsegélyből“ eddigelé — az építés megkezdéséig takarékpénztárilag kezelés végett visszatartva — részesítette mintegy 500 forintban; a hallgatók, szegénységök dacára is, megajánlottak „rovatal“ utján mintegy 3000 frtot, azonban a költségvetés szerint templomunk újraépítésére szükséges legalább is 12,000 frt.

Igy állván dolgaink, természetes, hogy az „országos domestica javára kibocsátott aláírási ivatek hallgatóim ellenszenvvel fogadták, részint azért, mert egy új adónemet gondoltak kirovatni, részint azért, mert tervezett templomépítésünk végett filléreinket évről-évre gyűjtögetnünk kell, részint harmadszor még azért is, mert sokan úgy gondolkodtak, hogy minket úgy is itt a világ végén könnyen felejtene az intéző körök, nehezen látják meg nyomoruságainkat. — Azonban a kellő felvilágosítások s főleg a biztosítás után, hogy mihelyest a segélyezés kezdetét veszi, bizonyára az első sorban segélyezendők közé vétetünk fel: szívesen belenyugodtak az önmegadóztatásba a domestika javára s az első ángáriát a maga idejében pontosan be is adtuk s készséggel adjuk ezután is, pedig bizony — midőn minden fillérünk megtakarítása szükséges, hogy ama nem épen kis összeget kicsináljuk — az évi 32 frt 20 kr domestica illetékünk is sokat segítene. De mi mégis örömet adjuk ez adót, mert lelki megelégedéssel látjuk, hogy e magasztos czélu intézményünk már is megfelel várakozásainknak.

Azonban a mi minket illet specialiter, fájdalommal jelentjük ki, hogy az első segélykiosztás megtörtént és mi, kiknek a legnagyobb szükségünk van arra — nem részesültünk belőle, mert nem is kértünk. — Pedig eltekintve attól, hogy mint fentebb jelzém, minden áldozatkészségünk mellett a szükséges összegnek felét is alig

vagyunk képesek előállítani: ez évben jégverést is szenvedtünk ugyanynira, hogy legszebb reményekkel biztató őszi határunk teljesen megsemmisült s így nemcsak a templomépítés ügyében, de egyházi hivatalnokaink segélyezése végett is égető szükségünk lett volna a segélyre és nem kaptunk nemcsak mi, de orbai egyházmegyénkben senki sem, pedig szüksége lett volna nem egynek és nem kaptunk azért, mert nem is folyamodtunk és nem folyamodtunk azért, mert *illető hivatalos egyházi községünk elmulasztotta azt, a mi — nézetünk szerint — elmulasztatlan kötelessége lett volna, hogy t. i. a kellő időben a szokásos körlevél útján felhívja az egyes segélyre igényt tartó egyházközségeket és egyházi személyeket a kérvények és folyamodványok záros határidő alatti megkészítésére és benyújtására.* (Lásd az 1883. decz. 8-án tartott végrehajtó-bizottsági ülés jegyzőkönyvének 3. pont alatti kivonatát.)

De, mert ez nem tétetett meg: elveszítettek orbai egyházmegyénk, s ebben Papolcz, mint leginkább segélyre szoruló egyházközség s elemi csapással sújtott egyházi hivatalnokai, legkevesebb 6—8 száz frtot. Ki itt a hibás? Ki ezért a felelős Isten és emberek előtt? Itéljék meg azok, a kik, hisszük, készséggel nyújtottak volna segélyt, ha a rendes időben és uton kérjük és a kiknek, reméljük, becses figyelmöket e szomorú tényt constatáló soraink által legalább a jövőre némileg magunkra irányozzuk. Dixi et salvavi animam!“

Igy a cikk, melyre szerény megjegyzésünk annyi, hogy a panaszos felszólalásnak kötelességszerűleg és készörömetest tért nyitott volna a „Prot. Közlöny“ is. Az illető egyházi közeg mulasztását illetőleg pedig tudakozódásunkra azt sikerült megtudnunk, hogy az állandó igazgató tanács körlevél útján kellő időben felhívta a segélyre igénytartó egyházközségeket és egyéneket, folyamodványaik benyújtására, sőt a *késlekedő egyházmegyéket ismételt izben meg is sürgette.* Ha talán valakit ez ügyben mulasztás terhel — e felvilágosítás után — az nem az illető hivatalos egyházközeg, érte az igazgató-tanácsot.

Szerk.

AZ ERDŐVIDÉKI EV. REF. EGYHÁZMEGYÉBŐL.

1885. január hó.

Folyó hó 17-én Baróthon, nt. Szász József esperes afia elnökleite alatt: rendkívüli egyházmegyei közgyűlésünk volt.

A közgyűlési tagok alig fele részben jelentek meg; még a papok közül is hiányzott öt. Szomorú jelenség és annál elszomorítóbb, mert még azt a fáradságot se vette magának egyik is, hogy elmaradását a közgyűlés előtt kötelességszerűen igazolja. Hanem ennek is megvan a maga oka.

És ez az ok? Magában a közgyűlésben van. Ha a közgyűlés maga nem védi meg a saját tekintélyét: a baj nem lesz orvosolva soha. Évek óta ott áll végrehajtás nélkül a közgyűlés azon határozata, mely szerint a közgyűlésről indokolatlanul elmaradt tag: első esetben 1 frt bírsággal büntetendő.

A közgyűlés nevezetesebb tárgyai voltak: a felsőbb leiratok. Az „Első m. általános biztosító-társaság“-nak egyházkerületünkkel kötött szerződése. Az egyhm. v. bizottságra lett bízva, a szerződés előnyeit az egyes egyházközségekkel tüzetesen megismertetni s oda hatni, hogy azokat a lehetőleg mindenütt igénybe vegyék. Az ügynök részére kilátásba helyezett 10% egyelőre, míg valamennyi

egyházközségünk e szerződés szerint tömegesen biztosít: az ügynöknek fogja odaadni; az ügynököt pedig a szerződés időtartamára, tehát 12 évre választja.

A főt. b. e. Nagy Péter püspök ur arczképe tárgyában tett intézkedésre nézve, újból a v. bizottság bízott meg a közgyűlés színhelyén megnyitott aláírási ívet magával vinni s előfizetőket szerezni; ez alkalommal minden közgyűlési tag kivétel nélkül aláírta. Egyházmegyei közgyűlésünk feliratot intéz a mélt. állandó igazgatótanácshoz: nem lehetne-e a képeket *keretekkel* együtt küldeni? Faluhelyen, távol a nagyobb városoktól, igen nehéz keretet készíttetni s míg egyfelől drágábbba is kerül, nem oly izletes, mások meg talán be sem fogják tétetni. Tömeges megrendeléseknél előnyös szerződést lehetne kötni és jutányos árban csinos képkeretekbe foglalhatnók a képet, melynek eredetije *szívünkben* van.

Olvastatott a marosi egyházmegye átirata a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségeknek az illető egyházmegyékbe leendő beolvasztása tárgyában. Ennek tárgyalásába nem bocsátkozott ez alkalommal közgyűlésünk és pedig azért, mert a múlt évi egyh. ker. közgyűlés jegyzőkönyve: 18. n. határozat c) pontja értelmében, a mélt. áll. igazgató-tanács által kiküldött rendelet valahol az esperes ur fiókjában van még s a véleménykészítő-bizottság nem készíthetett rá a közgyűlés tanácskozásának alapjául szolgálható véleményt.

Nevezetes tárgya volt közgyűlésünknek: a homorod-oklándi járás szolgabirójának esperes afiához küldött átirata, melyben arról értesít, hogy Udvarhelymegye a vadházasságok felbontására nézve intézkedett, melynek erejénél fogva felhívja esperes afiát, hogy a vadházasságokat maguk elé idéztetni utasítsa a lelkészeket, a kik **hozzanak ítéletet** a vadházasságban élő felek szétválasztására, ezen ítéletet, ha a felek meg nem tartanak, mellékelje átiratához és a szolgabirói hivatalnak küldje meg.

Nevezetes és hatalmas egy rendelet!

Nevezetes azért, mert elvi álláspontja: országszerte egy betegséget, egy rákfenét akar operálni nemzeti életünk testén.

Hatalmas a rendeletszerű átirat azért, mert az orvosolni óhajtott betegség felnyulik a nemzet testén a fényes palotákig és leér a hurubákba.

És nevezetes és hatalmas ez a rendelet azért, mert ezt a rákfenét csak a pap keze beretválhatja le onnan a nemzet testéről. Ő neki kell előhivatni a vadházasságban élő feleket, s felhívni: 8 nap alatt szétmenjetelek úgy, hogy soha többé ne találkozzatok. Nem mentetek szét? Na várjatok, mert én azonnal irok az esperes urnak, az esperes ur a szolgabirónak s aztán jaj nektek! De hát kérdelem én, hogy ki itt a gesztenyekaparó? De hát ki előtt köttetett az a vadházasság? Hol az a köztörvény, hatósági rendelet a pap kezében, melyet felolvashatna az illetők előtt? S ha már Udvarhelymegye ezt az üdvös intézkedést végre akarja hajtani és gyakorlati érvényt szerezni neki minő joggon tolja előtérbe a papságot? Mivel tud többet ez a vad házasságban élőkéről, mint a politikai község eljárásága?

Az anyakönyvet ő vezeti! Igaz; de hát a kikiről nem ott helyben vezetnek anyakönyvet? Nem, mert más községben lakik a pap, s oda idézze a feleket? Miért mondjon *ítéletet* a pap és nem a politikai eljárás? S ha a pap hivatja s az illető a fülét sem mozdítja rá: mi van akkor a papságnak most sem irigylendő tekintélyével?

Hát az nem jutott volna Udvarhelymegye bölcs törvényhatóságának eszébe, hogy az ő üdvös intézkedését pompásan ki lehet játszani? *A.* törvénytelen házasság-

ban él *B.*-vel. A szolgabirói rendelet alapján a pap hivatja *A.*-t, a vadházasságban élő férfit, vagy *B.*-t, a nőt. Tudtokra adja a törvényhatóság határozatát s felhívja — ítéletet hoz: más ítéletet hozni képtelen! — 8 nap alatt meg kell különözní, különban baj lesz stb.

A. vagy *B.* fejet csóvál s így szól: „hát az bizony Tiszteletes uram nagy baj; mert hát . . . izé . . . no . . . hogy is mondjam! Én nem élek vadházasságban *B.*-vel; mert nézze.“ — vikarózik a patiens és az oldalzsebéből előhúzza a *cselédkönyvet*, mely *B.* nevére van kiállítva — „Nézzé tiszteletes uram, ez nekem cselédem s mert a tiszteletes ur bátorságot vett magának engem gyanusítani és kompromittálni: becsületsértésért beperelem.“

Szegény tiszteletes ur, ha még ezzel beérné, de még egyéb is lehet! Az emberi szenvedély gonosz tűz, mivel nem jó játszani annak, *kinek nincs hatalmában azt a tüzet kioltani!* Aztán a nép, nép. Az erdővidéki egyház két törvényhatóság területén fekszik s míg egyikben üldözik, addig a másik egyházközségben békében élnek; míg egyik pap és presbiterium, mert talán kis körbe kellene hogy lépjenek, gyűlölet tárgya lenne, addig a másik áldott jó emberek serege! A celibatust nem volna jó eltörölni, mit a nép lát?

Ne tréfálkozzanak ily komoly ügygyel! Ha akar a megye gyökeres intézkedést hozni s azt végrehajtani, tegye a maga emberségéből; hívja fel szövetkezésre valamennyi törvényhatóságot, szerezzen akaratának érvényt törvényhozás útján, az országházban, s ne toljon előre egy testületet, melynek *tekintélye, palástja* máris a porig van alázva! Használja saját közégeit s legfeljebb a tényt bizonyíttassa a pappal, hogy a visszaélések kikerülhetők legyenek.

Hiszen az erdélyi ev. ref. egyházker. az egyházmegyéek vizsgáló bizottságainak „*kérdő pontjai*“ közé ígtatta régen „*Van-e az egyházközségben botrányos életü*“, t. i. *vadházasságban élő hívünk?* Néhol felelnek rá *valóságot*, máshol semmit! S ha előhivatjuk őket: vagy jönnek, vagy nem? S megtörtént, a mit fönnebb elbeszéltem a szil.-szolnoki ref. egyházmegye Goroszló nevű községében, az Urnak 1875-dik évében, 1884-ik évben pedig az erdővidéki ref. egyházmegye Bodos községben! A férfi cselédkönyvet mutatott s mellette ilyen jóakaratu figyelmeztetést hangoztatott felénk: „a nemes és szent visitatiót most beperelhetném becsületsértésben.“

Vajha örvedetesebb dolgokról írhatnék jövőre!

r. l.

Kath. autonomia.

A képviselőházban jan. 22-én kezdték meg a vallás- és közoktatásügyi miniszterium költségvetését. Érdekessé vált a vita *Ugron* Gábor ama határozati javaslata folytán, melyet elfogadás végett a ház elé terjesztett s mely szószzerű szövegében így hangzik:

„Tekintettel arra, hogy a katolikusok egyházi ügyeikben önkormányzati joguktól meg vannak fosztva; tekintettel arra, hogy az állam és egyház közti viszonyok rendezetlensége következtében alkotmányellenes irányzatok kezdenek felszínre kerülni, a képviselőház utasítja a vallás és közoktatásügyi minisztert, hogy az állam és katolikus egyház közti viszonyoknak autonomia alapján leendő rendezése iránt a szükséges lépéseket tegye meg.“ (Hosszantartó zajos helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)

Ugron indokolásából kiemeljük a következő részeket:

„Az autonomia — ugymond — az, a mely a kath. egyházat képes regenerálni, a társadalomban egy új mozgató erőt behozni s a vallásosságot emelni. Mert a vallás megragadhatja a mi képzeletünket, uralhatja lelkiismeretünket; de ez nem elég, kell hogy megtermékenyítse a mi életünket. (Tetszés a szélsőbalon.) A kath. vallás tiszta spiritualizmusa ép úgy, mint maga a szeretet, nem hatolhat a mi életünkbe tárgy nélkül. E tárgy, mely a vallást az életbe átvezeti, nem lehet többé holt tárgy, nem szobor, nem kép, nem díszlet, hanem eleven tevékenységnek kell lennie. (Helyeslés a szélsőbalon.) A tevékenység izgalma, fáradaalma és gyönyöre emeltyűjévé válik a vallásnak és az autonomia megnyitván a cselekvés mezejét, a láthatatlan eszme az autonomiában alakot nyer és a megfoghatatlan szolgálhatóvá válik. A mi eddig csak az apostolok cselekedeteiben élt, tovább fog élni a mi cselekvésünkben és munkáinkban és a vallásosság, a hit százados emlékei folytatást fognak nyerni és élni fognak saját emlékeinkben. (Élénk helyeslés a szélsőbalon.)

Az autonómia a kaszt vallását a nép vallásává fogja felavatni és midőn a nép vallásává lesz az, a mi előbb a kaszt vallása volt, akkor hiába fogják hangoztatni, hogy a vallás ellenkezik a tudománnyal és a szabadsággal. Mert csak kasztok azok, kik oly szűk látókörűek, hogy azt állítják, miszerint a valás és a tudomány egymásnak ellenségei. A nép azonban megtalálja a kettő közötti kiegyenlítést. (Élénk helyeslés a szélsőbalon.)

Az oszlop a tudomány, az iv a vallás. Az ismeretek országa a tudományé, az ismeretlen végtelen birodalma a vallásé. (Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.) És ha a népé a vallás, a nép sohasem fog megütöközni azon, hogy az ismeretes határai tovább terjednek egy arasznyival, mert hisz úgy is tudja, hogy az ismeretlen végtelen. (Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.) Tudni fogja a nép, hogy ama arasznyi hódítása a tudománynak, csak egy újabb kegyelme az urnak, a kinek tetszett gyöngé szemeink előtt a fátyolt elvonni, hogy az szolgáljon az emberiségnek jutalmul és ingerül, hogy vágya ragadja tovább az embert a tökéletesedés felé. (Tetszés a szélsőbalon.)

Nem fogja a nép a vallást ellentétben találni a szabadsággal sem, hiszen az evangéliumból fakad mind, mindama szabadsági, testvériségi elv és szeretet, mely a keresztény társadalmat megalkotja. Lehetetlen azért, hogy az a szabadság, a mely onnan fakad, fejlődésében lerombolhassa az evangéliumot. Az evangéliumban foglalt princípiumok, a melyek a keresztény államot és társadalmat alkották, még nincsenek kimerülve. Annak megvan még a termékenysége.

Ugron javaslatát eddigelé elfogadta még két képviselő: Kiss Albert és Komlóssy Ferencz.

*

Pénteken a költségvetés folytatásakor *Trefort* Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter is hozzászólt a kérdéshez. Beszédében kiemelte, hogy fél az országos autonomiától, s az alsó clerus sorsának javítását illetőleg practicus javaslatokat ígért.

KÖSZÖNET ÉS ELŐSMERÉS

(Vége.)

3. Ngos *Tóth Zsigmond* e. ker. képviselő ur ivén adakoztak:

Gr. Teleki Károly ur 50 frt, br. Radák Ádám 50

frt, gr. Pejacsevich Arthurné 30 frt, gr. Esterházy Jánosné 10 frt, Tóth Zsigmond 5 frt, együtt 145 frt.

4. Mltgs. Br. *Inczédi Zsigmond* ur ivén adakoztak:

Br. Inczédi Zsigmond, Gaál Gyula, Gaál Péter, Mohai Károlyné, Gaál Albert, Ilyés Albert 10—10 frt, Hosszu Teofil, Rettegi Béla, Nagy Elek, Gaál Gyuláné, Gaál Elek, Ilyés Albertné, Szilágyi György 5—5 frt, Kornis Lajos 3 frt, Hosszu Teofilné, Rettegi Béláné, Ajtai Péterné és Deák Ferencz 2—2 frt, Ajtai Péter, Ajtai Géza, Ajtai Albert és Méray Ida 1—1 frt, együtt 110 frt.

5. Mltgs. Br. *Kemény Gábor* főgondnok ur ivén:

Br. Kemény Gábor = 50 frt.

6. Ngos *Bágya Károly* algondnok ur ivén:

Fehérvizi ev. ref. egyház 20 frt, Bágya Károly 10 frt, Bágya Farkas 5 frt, Mara Sámuel 2 frt, Balia László 1 frt, együtt 38 frt.

7. *Sz.-udvarhelyi collegiumból* apróbb adományokból gyűlt összesen 28 frt.

8. *Sebesi Ákos* algondnok ur ivén:

Székely-egyleti takarékpénztár 10 frt, Sebesi Ákos és Elekes József 2—2 frt, Borbáth Dániel, Nagy Lázár, Pintér Sándor, Benkő Gyula, dr. Ráczkői Sámuel, Ferenczi György 1—1 frt, Kovács Albert 50 kr, együtt 20 frt 50 kr.

9. Mltgs. *Gróf Vass Albert* főgondnok ur ivén:

Gr. Vass Albert 20 frt.

10. *Kézdi-vásárhelyi e. községből* apróbb adományokból gyűlt összesen 18 frt 80 kr.

11. Tkts *Földes Bálint* e. ker. képviselő ur ivén:

Földes Bálint 5 frt, Szöcs Boldizsár 3 frt, Szöcs Albert 2 frt, együtt 10 frt.

12. Tkts *Bartha Sándor* algondnok ur ivén:

Bartha Sándor 1 frt 50 kr. Csiki István, Czirmai Lajos, Gyertyánfy János, br. Rauber Ottó, Biró Albert, Antos József és Bedő József 1—1 frt, Török Áron, Reményik Mátyás, Deák Albert, Kónya Miklós és Zöld József 50—50 kr, együtt 11 frt.

13. Mltgs. Br. *Bánffy Dezső* főgondnok ur ivén:

Br. Bánffy Dezső 10 frt.

14. Mltgs. *Thuróczi Pál* főgondnok ur ivén:

Thuróczi Pál 10 frt.

15. Ngos *Dr. Vályi Gyula* e. ker. képviselő ur ivén:

Dr. Vályi Gábor 5 frt, dr. Vályi Gyula 2 frt, Dósa István, Dósa Kálmán és özv. Dósa Miklósné 1—1 frt, együtt 10 frt.

16. Mltgs *Nagy Lajos* főgondnok ur ivén:

Nagy Lajos 2 frt, Lázár Aurél, Gillyén N., Butak István, Csanádi Zalán, Soós Lajos 1—1 frt, Kelemen Lajos és Gödri Sándor 50—50 kr, együtt 8 frt.

17. Tkts *Molnár Károly* e. ker. képviselő ur ivén:

Molnár Károly 2 frt, apróbb adományok 2 frt, együtt 4 forint.

18. Tkts *Domokos Antal* e. ker. képviselő ur ivén:

Domokos Antal 2 frt, Tarsoly Gábor és egy ismeretlen 1—1 frt, együtt 4 frt.

19. Mlgs. *Horváth Mihály* főgondnok ur ivén:

Horváth Mihály 3 frt.

TÁRCZA.

ÖRTÜZEK.

VII.

Arra a számos, némi részben jogosult, de leginkább az elkeseredés által kiszinezett állapotokra, melyeket a „Mi terem a fán?” írója második közleményében sorol fel: nem szándékom körülményesen reflektálni, mivel az ott felszínre hozott kérdésekre nézve kinek-kinek megvan a maga felfogási s ítélőképességéhez s tapasztalataihoz mért nézpontja, mely kérdések felett lehet vitatkozni a végtelenségig, a nélkül, hogy egység jöhetne létre a vita segítségével. S az e nemű meddő vitákba nagyon gyakran belemegyünk mi politizálni szerető magyarok s van tontaontás és pipafüst. Az a nemű feljajdulásoknak azért mindig van egy jó oldaluk s nyereségnek tekinthetők akkor is, ha nem teljesen jogosultak is, s ez az, hogy alkalmat nyújtanak a korunk körtüneteit előidéző okok felett való gondolkozásra s esetleg figyelmeztetnek azon szerepre, mely a megváltozott viszonyok között reánk protestánsokra vár.

Nézzük tehát először is azt a kérdést, hogy a valóság mi viszonyban áll az élethez; a mely kérdést korunk különösen előtérbe állított, s a melyre vonatkozó felelet senkire nézve sem lehet közönyös, annyival inkább sem, mivel sokszor úgy tapasztaljuk, hogy a merő tagadás szelleme napjaink egyedüli s rettegett ura s hogy a szabad vizsgálódás szellemének eredményei kamatozás nélkül enyésznek el s egy új vallási sötétség kora előtt állunk. Mindenünk tudja s látja, hogy a század, melyben élünk, nem szellemi reformjai, nem eszméinek újdonsága, mint inkább is az anyagi élet szerfölötti felkarolása miatt lett a legnagyobb századok egyikévé. Hogy anyagi, külső életünk a gépek, vasutak s távirdák korában oly óriási változáson ment át, senki sem csodálkozhatik rajta; s ha a keresztyénség a világnak, az életnek vallás erkölcsi eszményét egy isten-emberi világalom által remélte elérni: a mai kor e gondolatot az anyagi munkára való vonatkozásában igyekszik megvalósítani. A népek látköre óriás mérvben kiszélesedett, az egyesek lelkét merész vállalkozási szellem gyulasztja; mindenki a könnyebb, a kényelmesebb, az új után törekszik s a nyugtalan külső élet a kedély életét háttérbe szorítja; a kedély és képzelet helyett az értelem és tetterő lettek a jelszavak; a gyakorlati érzék, mely sokszor kapzsisággá fajul, háttérbe szorítja a művészetet és költészetet; s a kézzelfogható eredmények jobban érdeklik az embereket, mint elvont bölcsészeti eszmetánczoltatások, egyszóval: a romanticismus kora letűnt a kedély nemes életével együtt s mint naponkint hallhatjuk a panaszt: „Ki vagyunk szolgáltatva mind egy alávaló versenypiacz semmitől vissza nem riadó szellemének, hol egyenlőtlen erővel harcol az élelmeség az egyenességgel, a kaczárság az erénynyel, a szen-

vedély az önérzettel. S ki huzza a rövidebbet? a gyöngébb!” S bár korunknak öntudatát a látható, a reális világ érdekli s tölti be, mégis, e materialisticus irányzat mellett se az eszmenélküliség főjellemevonása korunknak, hanem az eszméknek csakis a gyakorlati életre való vonatkoztatása. Így aztán e reális szellem nemcsak a mindennapi életben, hanem a tudományok s politikai élet terén is egyeduralkodóvá lett. Amott a bölcsészeti eszmélődések teljesen elveszítették tekintélyüket s helyöket a természet-szemlélet, tapasztalat, experimentatiók foglalták el, ezek lettek a természet büszkeségeivé, mivel ezek segítségével érték el a legfényesebb s az anyagi étellel szoros összefüggő eredményeket; itt az a lelkesült ábrándozás, mely a század első felében oly nagy mérvben mozgató a nemzeteket bizonyos nagy eszmékért, minők p. a szabadság, egyenlőség s testvériség, szintén nagyrésztben üres phrásissá vált s helyökre a tények léptek, melyek a mindenütt tért nyerni czélzó politikai törekvésekben előtűnik állanak. Maradt ugyan amaz előbbi magasztos eszméknek egy milliókat mozgató, érdeklő eszmei hajtása a mind fenyegetőbben jelentkező social-demokratismusban, de a mely szintén csak korunk anyagi irányát tünteti fel legkirivóbb alakjában, midőn egyenesen azon kezd, hogy: kegyességről, erkölcsiségről, igazságosságról csak akkor kezdünk beszélni, ha a szegény néposztálynak is egészséges lakást s kielégítő méltányos, munkadíjt biztosítottunk s az éhezéssel s rosszul ruházottal szemben ne hivatkozunk az irás ama szavaira, hogy: „nem csak kenyérral él az ember“, mert a morál és éhes gyomor nem állhatnak meg egymás mellett s csak jól táplált test ér rá a kegyességről is gondolkozni; s valamint e ferde irányzatnak, úgy korunk másnemű eszmei mozgalmainak is legfőbb ismertető jele az, hogy mindenkor a kenyérkeresetből indulnak ki, azt hangsúlyozván, hogy legelőbb a test fenntartásának kérdését kell megoldani, hogy azután az erkölcsiség, vallásosság emelése érdekében is haszonnal lehessen tenni valamit. Egyszóval a testi lét kérdése foglalja el mindenütt az előtér, a szellemiek csak ezután következnek s így mintegy a „csupán kenyérral él az ember“ elve lett uralkodóvá.

Hogy egy ilyen reális irányzatú korban ily eszmék: vallás, keresztyénség, e csaknem teljesen eszményi dolgok a kor szellemével nem valami erősen összhangzanak: nem lehet csodálkozunk rajta; s hogy az életet prakticus oldaláról néző ember nem nagyon vágyik egy érzékfeletti világ polgári joga után: mutatják üres templo-maink. S talán nem tévedek, midőn azt állítom, hogy nem annyira a mai reáltudományok a vallásos világnézettel szemben tanusított radicalismusa oka az egyházi és culturelet között létező s folyvást növekvő elszigeteltség-, elidegenedésnek: hanem inkább is e kor fennebb jelzett állapota az anyagi életre való vonatkozásában. Egy másik, sokkal veszedelmesebb jellemevonása azonban korunknak az, hogy nagy tömegek, önmaguk előtt is teljesen ismeretlen okok alapján, mintegy öntudatlanul idegenedtek el, foglaltak el közönyös álláspontot a vallás-

egyházzal szemben. Ezrekre rug azok száma, kik, igaz, nem agítálnak a fennálló egyházi rend és vallás ellen s nem tudnak semminemű kifogást tenni ellenök s mégis távol tartják attól magokat s igazi érdek nélkül viseltetnek vele szemben. S a mi különösen elszomorító, e jelenség nem csak azon osztályban ütögeti fel fejét, melynél a műveltség ellensúlyozhatja a vallástalanságot; hanem a nép legalsó osztályában is, de a melynek kebelében előforduló erőszakosabb támadások a vallás ellen egyszerűs mind arról is meggyőznek bennünket, hogy e rendellenesség nálunk nem természetes fejlődés eredménye, hanem az ezeket okozó eszmék mintegy mesterségesen ültetettek át közéjük.

SZALAY KÁROLY,
papjelölt.

TANÜGYI ROVAT.

Az iskolai takarékpénztárakról a „Család és Iskola“ külön lenyomata gyanánt, egy kis füzetet adott ki Kolozsmegye kir. tanfelügyelője: Váradi Károly. A 10 kros füzet, melynek tiszta jövedelme a kolozsmegyei tanító-testület segély-alapja javára fordítottatik, válaszul van írva Szász Béla hasonló tartalmu értekezésére, s egyenként véve Szász Béla némely állításait, azokhoz megjegyzéseket fűz. Szerző helyeslője az iskolai takarékpénztárak gondolatának s reményre és kitartásra buzdítja a kezelés körül netalán lankadó tanítókat.

Pályamunka. A „Népnevelők budapesti egyesülete“ és a „Népnevelők Lapja“ a következő pályázatokat hirdették ki. Készítendő egy, a paedagogiai elvek alapján részletesen indokolt értekezés, melyben kimutattassék a beszéd és értelemgyakorlatok didaktikai, főleg paedagogiai jelentősége s aztán tárgyalassék a fővárosi iskolákban jelenleg használatban levő vezérkönyv hiányai általában s különösen a fővárosi viszonyokra tekintettel; állapítsanak meg az irányelvek, melyek szerint egy, a fővárosi viszonyoknak megfelelő vezérkönyv szerkesztendő lenne. Dija 100 frt. 1. Mily mértékű phisikai és szellemi megterhelés engedhető meg a növendék iskola-kötelezettségének életkorában? 2. A munkásság szerete a boldogság egyik előmozdítója lévén, miként neveljük erre a gyermeket már kisdéd korától kezdve? 3. Mily határok volna a szabhatók a nevelésben az utilitarismus elvének? 4. A gyermek korai érettségének káros következményei. 5. A szülői ház legfontosabb teendői a gyermeki kor 1—6 éveiben. 6. Mennyiben van jogosultsága a mesének és regének, mint gyermek-olvasmánynak? 7. Melyek azon utak-módok, melyek szerint a tanító legcélszerűbben vizsgálhatja tanítványainak lelki életét, s a mely vizsgálat által legalkalmasabb adatokat gyűjthetne a tapasztalati pszichológiához? 8. Az olvasókönyvek kérdése. 9. Az osztatlan népiskola és taneszközei. 10. Az ismétlő iskola tanterve és taneszközei. 11. A fővárosi községi iskolák története. 12. Egy jelesebb magyar paedagogus életrajza. Dija száz frank aranyban.

IRODALOM.

Vasárnap. Evangéliomi hetilap a magyar nép barátja. Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: Czelder Márton. Főmunkatársak: Molnár Sámuel, Láng Adolf.

Az ötödik évfolyam 11—12. száma a következő tartalommal jelent meg: Vasárnap reggeli ének. F. Varga Lajos. A szerencsét nem becsülte meg. Molnár Sámuel. A félkezű ember. Thomay József. Honszeretet. Medgyes Lajos. Bibliamagyarázat, gyermekek s ifjak számára. Thúri Etele. Arany-könyv. Czelder Márton. Bibliaolvasási kalauz. A lap továbbá König R. lelkész összeállításában „Vallásos iratok magyar nyelven“ czimű lajstromot ad. Állítólag e vallásos néplap már több százezer példányban forog a nép kezén.

A „Sárospataki Lapok“ figyelemreméltó cikket ír a közegészségtanról a népiskolákban. Αληθης ezzel is a túlterhelést látná egy új tankönyvvel súlyosbitva, s azért elégnék tartaná az arany-regulákat és pedig az olvasókönyvekben. A külön közegészség'an — ugymond — inkább lehetne tárgya akár a tanítóképezdének, akár az ismétlő iskolának. — Lapunk e tárgyban egyik kitünő tanférfiúnak tollából szintén fog közleményt hozni, s azért szükségesnek tartottuk e hang regisztrálását.

A „Debreczeni protestáns lap“ legutóbbi számának tartalma: Hát mi debreczeniek hogy szeretnők, s hogy akarjuk csinálni? Debora éneke. Egy pár szó a debreczeni főgymnasiumról. Egy és más az egyházi élet és a gyakorlati theologia mezejéről. Különfélék. — Az első cikkben Csiky Lajos a belmissióról mondja el, hogy a debreczeni viszonyokhoz képest a gyermekistentiszteletek behozatalával kezdhetik el legjobban a magvetés munkáját; a gyermekekhez kell leszállaniok, de nem a katecheta, hanem a prédikátor s még inkább a liturgus szerepében. Örtüzeket kell gyűjtani e nagy város különböző pontjain, első sorban a kicsinyekhez fordulván. A kicsinyek által hatni a nagyokra. Már meg is kezdték, s mit érnek el, arról értesítést ígér.

Evangelikus egyház és iskola. *Trsztyénszky* Ferencz lapja január 17-diki számában igen talpraesett cikket hoz az evangelizációról. A ††† jel alá rejtőzött szerző elítéli a kötéllal való proselyta fogdosást s a keresztyén protestáns pap feladatát így vázolja: „Evangelizációra nagy a tér minden evangelikus lelkész számára. Gyülekezete mindig új tagokat nyer születés által. Az ifjúságot evangelikussá nevelni, a felnőtteket az evangyélímokban növeszteni, ez az igazi evangelizáció. Erre nem kell papi értekezlet. „Conventus ventus“ igaz maradt s mentől kevesebb, annál jobban leend előmozdítva az evangelizáció ügye. Evangelizáljuk önmagunkat, ez lesz a legjobb evangelizáció. Az evangelikus család, ez legyen a mi fénypontunk. Az egyház egyedüli feladata a szeretetben élő, munkás hitnek ápolása. Magyarország még evangelikusabb lenne, ha az ev. egyház minden hive öntudatosabb lenne, és sem a kormánypolczon, sem az országházban, sem az egyházban, sem a családban, sem szívében sohasem tagadná meg azt, hogy evangelikus. Tisztítsuk meg saját házunkat minden bálványtól, minden zsidó levegőtől s az arra menő más felekezetiűek, látva a tiszta házat, látva az áldást, elhagyják kormos s bűnferőtöttette palotáikat. Belépnek abba.“ Bizony helyes szavak!

AZ ÁLL. IGAZGATÓTANÁCS ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvártt, 1885. jan. 11.

Elnökölt dr. Kolozsvári Sándor igazgató-tanácsos, mint h. elnök. Jelen voltak Székely János, dr. Jenei Viktor igazgató-tanácsosok. Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztárnok és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül időközben ellátott ügyek bejelentése és helybenhagyó tudomásul vétele után a múlt évre kiutalt államszegélyből kiosztandó 8000 frt összegből, valamint az egyházkerületi házi pénztárból most ujjalag folyóvá tett 1000 frtból részletetés végett beadott kérvények átvizsgálására s javaslattételre nt. Szász Domokos h. püspök afia elnökleite alatt a múlt évben kinevezett bizottság szólíttatik fel.

Az egyházi törvények codficálására vonatkozólag a véleményes jelentéssel késedelmező egyházi hatóságok felszólíttatnak nyilatkozatuk siető felterjesztésére. A székely Mikó-collegium előjárósága felterjesztvén Sepsiszentgyörgy város azon határozatát, melyben kijelenti, hogy azon város által nevezett collegiumunk javára fekvőségekben adott 20,000 frt értékű adományán kívül tett 24,000 frt urb. kötvény alapítványi tartozása kiegészítéssel átvállalja azon collegiumunk nemes Háromszékvarmegye közönsége pénztárába és egyházkerületünk pénztárába tartozó 22,000 frt összegű tartozását s 2000 frtről kötelezvényt állít ki: az alapítvány ily módon leendő kiegészítése a város közönségének nevezett tanintézet iránt tanusított és jövőre is kilátásba helyezett gyámolításáért előismerés kifejezése mellett elfogadtatott.

A zilahi collegium előjárósága felterjeszti Zilah város közönségének nyilatkozatát, melyben kijelenti, hogy az igazgatótanács kívánsága szerint kész az alapítványi javadalmaknak megfelelő 5%-os tőkét kifizetni és pedig 14,833 frtot azonnal készpénzül, 2966 frtot pedig 15 év alatt törlesztőleg. Elvileg az alapítványi járandóságnak, mint 5% kamatnak megfelelő tőke-kiegészítési alapul elfogadtatott a kiszámítás és kielégítés tekintetéből, a további intézkedésekkel a collegium előjárósága megbízott.

A dályai egyházközségünk felekezeti iskolájának megszüntetése szokott feltételek mellett megengedett; esperes afia megbízott a szerződvényi tervezet létesítésére.

Babucz-fodorházi egyházközség papi díjlevele, mely főleg a régi mértékeknek új mértékekre átszámításával módosított — helybenhagyatott.

Missioi ploesti ideiglenes tanítónak, Teleki Józsefnek, a csángó-magyar-egylet által kiutalt segély-összegből 50 frt segély szavaztatik meg.

Ezenkívül ellátatott még kevésbé közérdekű több ügydarab.

r. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. jan. 24.

— **Nagy Péter** néhai püspökünk sikerült arcképe volt látható Kolozsvárt a héten egyik papirkereskedésünk kirakatában. Az ügyes — élet-nagyságban készített — kreon-mellképet Bain Sándor készítette, s a hasonlóság tekintetében teljesen czélt ért.

— **A „Prot. Közl.”-nek** írják Budapestről tegnapi kelettel, hogy Budapesten az országos csángó-egyesület tegnap (pénteken) d. u. 1/2 órákor ülést tartott, melyen Somssich Pál elnök mindenekelőtt igazgató-tanácsunk levelét mutatta be. E levelet felterjesztésekor közzétettük volt. — Jegyzőkönyvi köszönet szavaztatott a „Franklin Társulat”-nak, hogy több száz kötetre menő olvasmányt bocsátott az egyesület rendelkezésére a moldva-oláhországi magyarok közti szétosztás végett. A könyvek igazgatótanácsunk kezéhez lesznek juttatva.

— **Lónyai Menyhért** gróf irataiból az „Egyetértés” többet közzétett volt. Most a boldogult nagy férfi családja kijelentette, mikép a meghalt kívánságáloz képesten minden ily irat kiadását komolyan és határozottan megtiltják, miután az élő személyekre vonatkozó kényes leleplezések csak ezek halála után lehetnek a nyilvánosságai.

— **A bikali ref. iskolába** járó 50 növendéket mltszs. Szabó Gyula ur az összes tanszerekkel ellátni sziveskedett. A nemes tett megköszönése után minden további dicséretet szükségtelemné tesz ama körülmény megemlítése, hogy adakozó a — katolikus egyház tagja.

— **A sz.-udvarhelyi ev. ref. collegium** ifjusága, zenekara és olvasó-egylete javára, Székely-Udvarhelyt, 1885. február hó 14-ik napján a város háza termében zártkörű tánczvigatmat rendez. Elnök: Solymossi Endre tanár. Belépő-jegy ára 1 frt.

— **Nyilvános köszönet.** Széki ev. ref. egyházmegyei főgondnok és az apanagyfalu-i ref. egyház áldozatkész pátronusa méltóságos báró Bánffy Dezső ur, nevezett egyház templomának befedetésére — kezemhez 100, azaz egy száz o. é. forintot ajándékozván, midőn ezen nagybecsű adományért egyházam nevében a nyilvánosság terén is hálás köszönetet mondok — egyuttal szívből kívánom, hogy a mindenható isten őméltóságát öveinek boldogítása és a közügy javára sokáig éltesse! Apanagyfalu, 1885. Péter Antal, s. k. ev. ref. pap.

— **A moldva-oláhországi missióban** fekvő plojesti egyházközségünk a hivek könyöradományából az imaház udvarán új haranglábat építtetett s 250 frankért új harangot vásárolt.

— **Halálozás.** Szakács István, szász-lónai református lelkész s kolozs-kalotai esperes atyánkiát súlyos csapás érte. Szeretett fia, Szakács Lajos, életének 35-ik évében folyó hó 15-én Szász-Lónán kimult. Béke a kiszzenvedett porainak!

— **Necrolog,** *A felső-szabolcsi egyházmegyét* értekeny vesztés érte. *Harsányi Sámuel,* apagyi lelkész, folyó hó 12-én, reggeli 8 órákor, életének 77-ik évében elhunyt. A megboldogult példányképe volt a kiválóbb papi jellemeknek, s múlt év okt. 31-én ünnepelte lelkészkedésének 50 éves örömmünnepét. Mint tábori pap, a forradalom előtt Olaszthonban a pápai birtokokon végzett egyházi functioi alkalmával nem ritkán támadtatott meg kíméletlenül az olasz barátok által, annyira, hogy még élete is veszélyben forgott, úgy, hogy katonai erővel kellett a lázongó tömeg közül kiszabadítani. Eretneknek czimezték és tekintették, melyen azáltal segített, hogy beszédeiben több ízben és erősebb nyomatékkal hangoztatta Jézus Krisztust. Az 1848. év márcziusában kezdetét vevén a szabadságharc s Radeczki tábornok Milanót éjjel elhagyván, H. olasz fogolylyá lett. De az angol konzul közbejöttére fogságából csakhamar kiszabadult. Szülőhonába sietett. Voralbergben magát az osztrák generálisnál feljelentvén, ismét fogságba esett; de két hét múlva kegyelmet nyervén, Budára jött, hol Mészáros Lázár, akkori hadügyminiszter barátjától hadbiztonsággal, majd tábori lelkészséggel kinttatott meg. H. ez utóbbit fogadta el s Komáromba ment. Azután ily minőségben résztvett a magyar szabadságharcz 30 csatájában. A forradalom megbukta után bujdosóvá lett s a dombrádi, halászi, karádi mezőségeken több hónapon keresztül, mint üldözött politikai fogoly tartózkodott. Végre Nagyváradra ment, hol Braunhoff feldmarschal parancsnokoskodott, ki osztrák tábori papsága idejében barátja volt. Az üldözés alól fel-

mentetett. Azután csakhamar madai pappá megválasztott, honnan Karádra, szülei meglátogatására menvén, az 1849-ik évben a széplelkű Bittinghausen Johannával, ki Olaszországból, temérdek viszontagságok között, ama zivatáros időkben, Milanóból Magyarországra jövén, jegyesét felkereste, házasságra kelt. Az apagi egyházban 23 év óta tölté be hivatalát. Nyugodjanak békében a derék férfinak hamvai!

— **Anarchista már nálunk is van.** Déván f. hó 14-én fogtak el egy Kronig nevű németországi asztalos-legényt, kinek lakásán egész halom iratot találtak. A „nincs isten, nincs mester“ hive már akkor nagyszámu iratot hozott forgalomba.

— **A hazai ipar érdekében** Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter felszólítást intézett a hatásköre alatt álló összes tanintézetekhez, kérve, hogy minden szükségletet lehetőleg a hazai iparból fedezzenek.

— **Egyházi szertartás nélkül** temettette el magát közelebbről About Edmond, a francia akadémia tagja és híres regényíró. Az akadémiaiból ő a harmadik, ki így intézkedett. Első volt Sainte-Beuve, a híres esztétikus, második Charles Blanc, a tevékeny nemzetgazdász.

— **Lutris remete.** Beneventben egy remete lutriszámokat adogatott a népnek. Sikerült is többeket teljesen tönkretennie. Ezek közül most többen rámentek a szerencsétlenre s vasrudakkal karjait összetörték, majd hordóba rakták s így egy csürbe szállították, hol 3 hónapig kiülődött, míg rá nem jöttek s kórházba nem szállították. Ime egy kanonizálendő.

— **A vatikán és a tudomány.** A pápa egy „tudományok congregatiója“t szervezett, mely a római szék közoktatásügyi miniszteriumának volna nevezhető. Cél az, hogy az „egyház befolyása az ujkor szükségleteiben alkalmaztassék.“ (Index librorum prohibitorum-ot adni ki, s a szaktudományok terén terjeszteni a szent szólamokkal felhigitott diletantismust.)

— **Kell-e a katonának istentiszteletben résztvennie?** E kérdés körül élénk vita folyt le a német birodalmi gyűlés jan. 17-iki ülésén. Tizezermárkát kellett megszavazni ugyanis egy külön katonai templom építésére. A hadügyminiszter a német császárt az ország első püspökének, summus episkopusnak mondá; mások tiltakoztak ez ellen, hogy a katonai dolgokon kívül a katonának vallásos kötelességei is lennének a parancsnoksággal szemben. A hadügyminiszter ismételt kijelentésére, hogy a német hadseregben az engedelmesség korlátlan, — a tétel megszavaztatott.

— **A Propaganda fide** körlevelet intézett a katolikus világ valamennyi püspökéhez, „hogy ismertessék meg a keresztényekkel azt a szorult helyzetet, melyben a Propaganda jelenleg van, s intse őket, hogy vegyenek részt buzgalommal a hittérítőársulat kegyes művei javára, a szent gyermekség, a keleti iskolák, s más hasonló czélból alakult társulatok javára való gyűjtésekben s járuljanak hozzá jövedelmök egy részével, a hit és civilizáció ügyéhez.“ Aláírva: Simeoni bibornok és a tyrusi érsek. Szegény papocskák!

— **Elátkozott hirlap.** A genuai érsek pásztorlevelet bocsátott ki, melyben az Epoca című lap szerkesztőit, szedőit, elárusítóit és kihordóit, valamint mindazokat, kik a lapot olvassák vagy másoknak olvasás végett átadják, egyházi átokkal sújtotta.

— **Templom-profanáció Rómában.** E hó elején az Al-Gesu templomba két, a tehetősebb osztály-

hoz tartozó fiatal ember ment be. Az egyik beült egy gyontatószékbe, a másik pedig elébe térdelt, s mindenféle ocsmányságokat gyónt neki. A jelenlevő hivek megbotránkozva, rendőrért küldtek, de mire ez megérkezett, a profanálók elmenekültek.

Köröztetik.

72—1885. *A kolozs-kalotai egyházmegyében a nagyalmási kántor-tanítói állomás.* Javadalma minden házaspártól (122) 11 $\frac{1}{2}$ liter rostált, kétszeres gabona, $\frac{1}{2}$ szekér fa és 7 kr. garaspénz; az özv. férfaktól (6) a felsoroltaknak $\frac{1}{2}$ része: három fordulóban egy-egy köblös föld, melyeket az egyhk. trágyáz, valamint az ősz-vetés alá esőt is ő miveli meg; egy szekér szénát termő rét hasznélvezete; a községi közös erdőből egy jog után járó fa-illetmény; a régi temető fűvének $\frac{1}{3}$ -ad része; temetésért 20 kr; 140 o. é. frt, félévénként, utólagosan, az egyhk. iskolai pénztárából fizetve; 30 hectoliter gabona, melynek fele rozs, fele törökbuza; tisztességes lakás, gazdasági épület és kerttel. Az összes fizetés 450, azaz négyszázötven o. é. frt pénztértékre tehető. *Pályázati határnap:* f. évi február hó 12-ike. Folyamodványok: nt. *Szakács István* esp. afiához Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvártt, 1885. január 12-én.

SZÁSZ DOMOKOS,
erdélyi ev. ref. h.-püspök.

Szerkesztő postája.

Munkatársainkat tisztelettel felkérjük, sziveskedjenek lehetőleg olvashatólag írni, nemkülönben nyomdai tekintetekből a papirnak csak egyik oldalát használni fel. — *Bizzunk a fa gyümölcsében.* Etárgy már csordultig ki van meritve. Tudósítást kérünk a theologiai és egyházi mozgalmakról. — *A gondolat fáradt.* Gyönyörű eszmemenet, de formája épen e gyönyörűség miatt élénken figyelmeztet gyöngeségére. Megérdemli az újraátdolgozást. — *Mesét mondok.* Mindig üdvözölt tolla ezuttal serczeg a maró lúgtól, melybe mártatott. Talán kénsavnak is mondhatnók. Ez pedig fájdalmas méreg s nem gyógyszer. — *Ki a hibás?* A bevezetéssel mindenki egyetért, de épen az a megoldandó kérdés, hogy miként teremtsék meg a vallásos közszellem? Kövessük Stuart Mill tanácsát s zörgessünk meg minden bokrot az igazságért. Tanulmányt és poézist kérünk. — *Sz. K.* Ha folyószámokkal jelezzük tovább is a befejezést, nem csinál zavart. — *F Gy.* Hosszabb cikkekkkel el vagyunk látva; azonban térül-fordul, szerét ejthetjük. — *J. T.* Átküldöttük a kiadó-hivatalhoz. — *L. K.* Jövő számunkban. — *B. S.* A cikk első részével föltétlenül nem értünk egyet; az állapotok leírását s a lehető teendő projectálását kész örömmel vesszük. — *B.* Hogy a dunántuli egyházkerület sorsjátékát a pápai iskola javára mult év szept. 1-én kihúzták-é, valóban nem tudjuk. Talán lesz szives valamelyik olvasónk és felvilágosít felőle. — *V-y.* Hogy egy protestáns revü alakittassék, arra nézve már igen distingvált helyről kaptunk hasonló véleményt, azonban egy nagyobb szabásu revü sem tenné fölöslegessé a konkrét tárgyak megbeszélésére is szánt eme lapot.